

לקט ופרט

חלק שלישי
השלמה ל"נר למשיח"
קפ"ז שניבים

הרב טוביה בלזי
ה'תשע"ח

לקט זפרט

חלק שלישי

השלמה ל"גר למשיחי" - הערות וביאורים נוספים בתניא קדישא
קפ"ז שביבים - עוברות, "זוארטים", פנינים וזכרונות

הרב טוביה בלוי
ה'תשע"ח

עימוד ועיצוב:

טל: +972 (0)8-8502771
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il

הקדמה

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לנישואי נכדתנו היקרה הכלה מרת רחל תחי' בת חתננו הרה"ג הרה"ח הרב מרדכי מנשה שי' לאופר, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד, ובתנו הרבנית מרת לאה תחי', עב"ג החתן היקר הת' ישראל שי' בן הרה"ג הרה"ח הרב אברהם שי' חזן, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב שכונות גני אביב ונווה נוף בלוד, ורעייתו הרבנית מרת סימה תחי'.

לכבוד השמחה הנני מתכבד להגיש לידידי היקרים חלק שלישי של "לקט ופרט" (החלק הראשון יצא לאור לקראת הכנסי לגבורות לאוי"ט ביום ט"ז אייר תשע"ו, והחלק השני יצא לאור לקראת נישואי נכדנו שי' בחודש סיון תשע"ז).

החוברת המוגשת היא במתכונת דומה לחלקים הראשונים, והיא כוללת: הערות נוספות לתניא קדישא, נוסף על ההערות הכלולות בספרי "נר למשיחי" (במהדורה הרביעית) שיצא לאור בשנת תשע"ז, ובחלק השני של "לקט ופרט".

קפ"ז שביבים, עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות.

[המספר קפ"ז (187) הוא בגימטריא של "גילוי חמדה גנוזה"]

כנספח למסופר בשביבים מובאים תצלומים של שני מכתבים ששוגרו אליי לרגל יום הולדתי ה-70 לאוי"ט.

*

חובה נעימה לי להודות מקרב לב לנכדיי היקרים, ברוכי הכשרון והידע, הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר (אה הכלה) על הכנת החוברת לרפוס, ובמיוחד על ה"שביבים", אותם העלה על הכתב על פי מה ששמע ממני,

והרה"ח ר' לוי יצחק שי' שפרינגר, שליח הרבי ביישוב "צור יגאל" (חתן חתננו הרה"ג הרה"ח הרב מרדכי מנשה שי' לאופר, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד) שהעלה על הכתב את ההערות על התניא על פי מה ששמע ממני. וכן להרה"ח ר' ברוך שי' בלוי (בן בננו הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי') ולהרה"ח ר' שלום דובער שי' בלוי (בן בננו הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי') על עזרתם בכתיבת והגהת ה"שביבים". ברוכים יהיו!

*

תקוותי ותפלתי שכל האמור יתרום להפצת מעיינות החסידות אשר תזרז ותחיש את גאולתנו השלמה על ידי משיח צדקנו.

יהיו נא הדברים גם לזכותו ולרפואתו השלמה של אחינו הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל (בן רחל טעמל) שי', מגדולי בוני ממלכת חב"ד באה"ק.

הרב טוביה בלוי

י"א סיון, תשע"ח

יום נישואי הורי כ"ק אדמו"ר זי"ע,

כ"ק הרה"ק המקובל רבי לוי יצחק נ"ע

והרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע

תוכן העניינים

נד למשיחי ..... ז

ספר של בינונים ..... ט

שער היחוד והאמונה ..... כו

אגרת התשובה ..... ל

אגרת הקודש ..... לג

קפ"ז שביבים ..... לט

”נר למשיחי”

השלמות

חלק ג

הערות וביאורים נוספים

בתניא קדישא

ספר של בינונים

פרק א

מרנלא בפומי דאינשי . .

יש לבאר תוכן טענת "אנשי שלומנו", שבהקדמת התניא, ומענה רבנו. טענת "אנשי שלומנו" מבוססת, לאמיתו של דבר, על שיטת החסידות הכללית: העיקר הוא האמונה הטהורה, הנקנית על-ידי התקשרות אל הצדיק ולא על ידי עבודה עצמית והבנה והשגה הבאים על ידי לימוד בספרים. רבנו הזקן, בספר התניא ובשיטת חב"ד בכלל, מחדש את השילוב הנדרש בין שני הדברים. אכן העיקר הוא האמונה, אך על אמונה זו לבוא לידי ביטוי בהבנה השכלית שהיא המשפיעה על כל חלקי הנפש¹.

[וכפי שידוע הויכוח בענין זה בין רבנו לבין חלק מתלמידי המגיד ממעזריטש].

יתכן שלכך רומז רבנו גם בדף השער של ספר התניא, בכתבו "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים": שיטת חב"ד מורכבת מ'ספרים' – שיטה הבנויה ומסודרת (סג) על פי הגיון ושכל, ועיון ולימוד בספרים, ו'סופרים' – מגע ישיר וחי עם הצדיק. דרך שסלל על-פי מה שקיבל משני סוגי המקורות האמורים: 'ספרים' שהתכנים שבהם הם תכנים של הבנה (כגון ספרי הרמב"ם והמהר"ל מפראג), ו'סופרים' – רבותיו כמו הבעל שם טוב (כפי שקיבל מהמגיד).

לפיכך, כותב אדמו"ר הזקן בהקדמתו (לאחר הסתייגות מנומקת מהעלאת עצות בעבודת ה' על הכתב): "אך ביודעי ומכירי קאמינא" – הספר מיועד לבעלי

1. ראה לקוטי שיחות חלק כ"ד ע' 183 סעיף ד'. ועוד.

וראה בהרחבה בכמה מקומות בשער העיונים ב"נר למשיח".

דעת, שידועים ומכירים את דרכו של אדמו"ר הזקן, כלומר - דרך העיון והשכל, ולא רק דרך אמונה ורגש².

כן יש להצביע, בהקשר לויכוח בין החסידים למתנגדים, על דברי כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע באחד ממכתביו³, אודות ההבדל בין החסידים למתנגדים בנושא הרבנים וכו'. ההבדל נובע מן השוני ביחס למהותם של המוכיחים, דוגמת תפקיד ה"מגיד" שעניינו להוכיח את הרבים ולעורר להתחזקות בקיום המצוות התלויות בלב ובמדות וכו'.

וממשיך הצמח צדק: "שדרך המתנגדים לבחור ולמנות מגידים כמעט בכל עיר . . ודרך החסידים לבחור א' במדינה החשוב שבכולם . . כי המתנגדים חושבים שזה עדיף טפי להקל כובד הטורח וההוצאה וגם שיהיו התוכחות מצוים תדיר, וכת החסידים חושבים דהכי עדיף טפי. דדבר ידוע שהמוכיח מוכרח שהוא בעצמו עכ"פ יהיה נזהר מאד בכלל הן במעשה והן במדות . . ויש הרבה מדריגות זה למעלה מזה . . לכן סבירא להו להחסידים שטוב יותר לבחור גדול המדינה דווקא דאף שלא ישמעו דרשותיו כ"א לעתים רחוקים יהיה זה יותר לתועלת ממה שישמעו לימים קרובים מהקטן ממנו במדרגה וע"ד טוב מעט בכוונה כו"⁴, והמתנגדים ס"ל שיותר טוב לשמוע תדיר אף ממי שאינו גדול כ"כ (וע"ד הפלוגתא תדיר ומקודש איזהו קודם⁵). "ובהמשך: "אדמו"ר הזקן ז"ל היה הנזהר הגדול שבמדינה".

פרק א'

היה בעיניך כרשע

בפשוטם של דברים יש בחשיבה זו מספר יתרונות. ב"נר למשיחי"⁶ מנינו שנים מהם: א. סייג וגדר כדי שלא להכשל במידת הגאווה שהיא אם כל חטאת. ב. מחשבה זו מונעת את האדם מ"לנוח על זרי הדפנה". היגררות אחרי אמירת "העולם כולו" שהוא "צדיק" - תביא אותו לרפיון מן העמידה המתמידה בשער מול פיתויי היצר.

2. ראה "נר למשיחי" בביאור לדף השער (הוצאת תשע"ז ע' קסג).

3. נדפס באגרות קודש שלו, ע' שלה ואילך; ובמהדורת תשע"ג - ע' נט ואילך.

4. שולחן ערוך ושו"ע אדמו"ר הזקן, אורח חיים סימן א'.

5. ראה זבחים צ, ב.

6. בהוצאת תשע"ז ע' קסה.

יש לומר הסבר נוסף: כידוע, לכל אחד דרך מיוחדת בעבודת ה' המתאימה למצבו וכו' (ברומה למבואר באגרת הקדש סימן ז' כי לכל נפש ולכל דור ישנה מצוה השייכת אליו במיוחד). לכן חובה על האדם לדעת להגדיר נכון את מקומו ומצבו – כדי לעבוד את ה' בהתאם.

**אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות
חלוקות צדיקים ובינונים ארו"ל צדיקים יצ"ט
שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי**

במקום אחר⁷ באה התייחסות לשאלה: מדוע הנחת תפלין של יד, המסמלת את שעבוד הלב, קודמת להנחת תפלין של ראש המסמלת את שעבוד המוח? והרי סדר העבודה הרצוי בעבודת ה' הוא התבוננות המביאה לידי אהבה ויראה – מח קודם ללב (וכפי הביטויים המקובלים בתורת החסידות "מוחין מקור למדות" ו"מח שליט על הלב")! וראה מה שביארנו שם.

יש להוסיף, כי בתניא לפנינו, וכן בפרק י', משמע שעבודת הצדיק ענינה בעיקר הוא "אהבה בתענוגים" ומיאוס ברע, שענין הוא גילוי המדות מצד מהותן ולא מצד מאמץ של התבוננות, כפי שנדרש מהבינוני. ויתכן שגם זו הסיבה (כהשלמה למבואר שם) להקדמת היד – שעבוד הלב.

כיון שכל אדם נדרש "להשתדל בעבודת הצדיקים"⁸ – יש בדברים האמורים משום הסבר לסדר הנחת התפלין המצווה על כל יהודי.

פרק ג'

**עשר ספירות עליונות . . הנחלקות לשתיים שהן
שלש אמות ושבע כפולות פי' חכמה כינה ודעת
ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו'**

7. "נר למשיחי", בביאור לאגרת הקדש סימן ד' (הוצאת תשע"ז ע' שיח).
8. לשון כ"ק אדמו"ר זי"ע במאמר ד"ה וישלח יהושע תשל"ו (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' שפא) – על-פי תניא פרק י"ד.
וראה בהרחבה בשער העיונים ב"נר למשיחי", במאמר "תהי צדיק! הבא את המשיח!".

שבע המדות נקראות "שבעת ימי הבנין", משום שבאמצעותן ברא הקב"ה את העולם. בכל יום נגלתה אחת מהמדות⁹.

שלושת כוחות השכל, חכמה בינה ודעת, לא באו לידי גילוי בבריאת העולם. אם כי ברור שהם מהווים שלב מקדים בתהליך שהביא לבריאה. כשם שאצל האדם, ההבנה השכלית היא זו שמעוררת את המדות ועד לביצוע¹⁰ – כך שבמעשה עצמו נרגשים רק המדות, ואילו השכל "נמצא" במעשה רק כשורש ויסוד נסתר, וברקע.

הדבר תואם את האמור בפרק כ"ו, כי "עלמא דאתגלייא (ש)הוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה, ועלמא דאתכסיא הוא י"ה": ידוע¹¹ כי אותיות י"ה רומזות לחכמה ובינה, ואותיות ו"ה למדות. אם כן, המדות "נמצאות" בגלוי בבריאה – באופן של "אתגליא"; ואילו כוחות השכל קיימים בצורה נסתרת – "אתכסיא".

בפרק ל"ט מבואר ש"בעולם היצירה מאירות שם מדותיו של א"ס ב"ה. אבל בעולם הבריאה מאירות שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור המדות ואם ושרש להן". במאמרי חסידות¹² מבואר ש"בריאה" היא רק אפשרות המציאות, ומציאות ממשית מתחילה בעולם היצירה. הסבר הדברים, לפי האמור: עולם הבריאה, שמאירות שם חכמה בינה ודעת – מאפשר את התהוות המציאות, משום שזהו השלב הראשון בהשתלשלות לקראת התהוות המציאות. ואילו כאשר מאירות המדות – בעולם היצירה – דוקא כאן תיתכן מציאות.

והרעת

באגרת הקדש סימן ט"ו מבואר אודות שני ענינים ב"דעת"¹³ – "דעת עליון", חיבור החכמה והבינה. במלים פשוטות: שמירת הקשר הארוך בין הרעיון הראשוני ובין ההתבוננות המורחבת שבאה לאחר מכן כדי שלא "יברחו" זה מזה, ויחד עם התפשטות המחשבה ישאר הרעיון הראשוני

9. שער היחוד והאמונה פרק י'. מאמר ד"ה איתא במדרש תילים תרנ"ג (ספר המאמרים תש"ח ע' 272).

10. ראה בהרחבה להלן בביאור לאגרת התשובה פרק ד'.

11. אגרת התשובה פרק ד'. ועוד.

12. מאמר ד"ה אשרי תבחר תשט"ז סעיף ה' (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' קנט). ושם נסמן.

13. וראה מ"ש ב"נר למשיח" שם.

כפי שהוא; ו"דעת תחתון", התקשרות בשכל לצורך הולדת המדות, כלומר: הקשר האדוק בין השכל לבין הרגש.

יש לומר שאף בפרקנו רמוזים שני העניינים: "התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק" – הוא ה"דעת" המשמש בתוך כוחות השכל עצמם. דעת עליון.

"אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית" – חיבור השכל והמדות, דעת תחתון.

פרק ד'

שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה . . גבהה
וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח

בתורת החסידות, החל מספר התניא, מודגש הענין הנעלה שבקיום המצוות. לפי המבואר בחסידות, מצוה לא נועדה להיות הכנה או הקדמה לענין אחר, כדי להגיע לרגש של קדושה וכדומה. קיום המצוה עצמו הוא הערך הנעלה ביותר, כי בו נעשה האדם קשור עם מהותו ועצמותו של הקב"ה.

הענין מוזכר ומבואר בפרקנו, להלן בפרק ל"ה, באגרת הקדש סימן כ', בקונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בפע"ח, וכן במקומות רבים במאמרי רבותינו נשיאי חב"ד. ובהדגשה רבה בשיחות כ"ק אדמו"ר זי"ע, ש"המעשה הוא העיקר" (על-פי מאמר חז"ל¹⁴ "לא המדרש עיקר אלא המעשה").

[אגב: לפי זה יש לפרש את הפסוק¹⁵ "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים", כך: בשמים, בעולמות העליונים, ישנו "הוד" וזיו בלבד מעצמיותו של הקב"ה. ואילו "בארץ", על-ידי קיום המצוות, "אדיר שמך"].

והנה בין הטענות נגד החסידות בתקופת התגלותה, היתה הטענה כי שיטת החסידות גורמת לזלזול בקיום המצוות. טענה שקרית זו השתלשלה מן העובדה שהחסידות באה בעיקר לטפח ולחזק את קיום מצוות חובות

14. אבות פרק א' משנה י"ז.

15. תהלים ח, ב.

הלבבות, דחילו ורחימו ודביקות בה'. במיוחד בחסידות חב"ד – השמה דגש על ענין ידיעת ה' בהבנה והשגה.

אמנם, כל מבקש אמת יווכח כי אדרבה, דווקא החסידות היא זו שמרוממת את קיום המצוות הרבה יותר ממה שהיה ידוע לפנייה:

בספר החינוך מבואר¹⁶: "ולמה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה. . . דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות ואפילו שלא לשם שמים מיד ינטה אל הטוב ובכח מעשיו ימית היצר הרע כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות". מלשון זו ועוד, ניתן להבין כאילו המצוה משמשת כאמצעי לענין אחר – להשפיע על הלב. תורת החסידות באה ומדגישה, כאמור, כי זה אינו ענין ומהותן של המצוות [והמבואר בראשונים אינו סותר לכך – שם מדובר ברמה נמוכה יותר, כפי שהמצוות ירדו ו"התלבשו" בטעמי המצוות]¹⁷,

ואכן, גם המתנגדים עצמם מודעים לכך, שהלומדים חסידות מהדרים יותר ומדקדקים במצוות¹⁸.

פרק י"ח

האבות הן הן המרכבה ועל בן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם

בצעירותי שמעתי את המעשה הבא (הסיפור מופיע, בגירסא שונה, במספר מקומות¹⁹). אך למיטב זכרוני קיבלתי אותו מזקני חב"ד בדור הקודם בנוסח שלפנינו. אני מצטער

16. מצוה כ.

על דרך זה במצוה שז: ענין הקרבן. . . כי מתוך המעשה תתעורר מחשבת האדם אל הדברים.

17. ראה מאמר ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה תשל"ח סעיף ד' (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב' ע' קסד-ה). לקוטי שיחות חלק ו' ע' 5-124 סעיף ט'. ועוד.

18. ראה "שמועות וסיפורים" חלק ג' ע' 237 סיפור קפב. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק י"ט ע' שלא-ב. ועוד.

19. בית רבי פרק כ"ה בהערה. רשימות דברים חלק א' ע' לח. ביאורי הרנ"ג ע' שפח. ספורי חסידים (הרב זיין) פרשת וירא.

בא-אלו הבדלים בין הספרים השונים הנ"ל.

על כך שאיני זוכר ממני שמעתי את הסיפור, ויותר מזה על שלא רשמתי אותו מיד וכך הייתי משמר את הנוסח הזה בצורה מדויקת יותר):

בין הבאים אל המגיד ממעזריטש, היו כאלו שהמגיד לא קיבלם להימנות על תלמידיו הצדיקים שלפניהם השמיע ביחוד את עומק תורתו, רזין ורזי דרזין. לציבור הרחב של חסידיו שהגיעו אליו השמיע המגיד את תורתו ברמה מתאימה להמון.

היו שלושה שהשתוקקו מאד לשמוע את דברי התורה והחסידות העמוקים מפי המגיד, אך לא הורשו להיכנס לשיעורי המגיד עם תלמידיו הקרובים הצדיקים; והם החליטו להשכיר את עצמם להיות מסיקי התנורים בבית המדרש, ובאכסניות הסמוכות שבהן התגוררו תלמידי המגיד. זאת כדי שיוכלו להקשיב לשעורים כאשר הם נכנסו, כביכול, לצורך מלאכתם.

פעם אחת, כאשר עסקו במלאכתם באכסניא בה שהה אדמו"ר הזקן, דנו ביניהם מה המיוחד בעקידת יצחק. והלא הרבה יהודים מסרו את נפשם על קדושת ה' למרות שלא שמעו את הציווי מפי ה'. אם כן מה הייחודיות באברהם?!

כל אחד ממסיקי התנורים אמר הסבר אחר:

האחד הסביר, כי העובדה שכל אחד מאיתנו מוכן לקיים את ציווי ה' אפילו במסירות נפש – נובע מהכח בנפש שקיבלנו בירושה מהאבות. אך אברהם לא קיבל זאת בירושה, וזוהי מעלתו. בעמידתו בנסיון זה, אברהם "פתח את הצינור" למסירות נפש.

השני הסביר כי מעלתו של אברהם היא השמחה בקיום מצות ה', שבאה לידי ביטוי בזריזות, כפי שנאמר²⁰ "וישכם אברהם בבוקר".

ואילו השלישי אמר, שמדתו המהותית של אברהם היא, כידוע, מדת החסד – וכאשר קיים ציווי שלא כפי מדתו, בו היה צריך לגלות את מדת הגבורה שבנפש – כאן נעוצה ייחודיותו.

אדמו"ר הזקן, שהיה אז באכסניא, היה נראה כישן. אך לאמיתו של דבר הוא הקשיב לדבריהם. מאוחר יותר, הזכיר את כל שלושת ההסברים בספר התניא:

ההסבר הראשון מופיע כאן, בפרק י"ח, וכן בפרק מ"ז²¹. ההסבר השני מופיע, כהתייחסות מפורשת לשאלה זו, באגרת הקדש סימן כ"א. וההסבר השלישי – באגרת הקדש סימן י"ג²².

פרק כ"ז

ואין הכתוב מדבר בצדיקים . . אלא בנינונים
כיוצא בו . .

הסיבה שחשוב לציין כאן פרט זה (שאין הכתוב מדבר בצדיקים אלא בנינונים), היא משום שהוא משלים את תוכן הפרק:

רבנו הזקן מסביר כאן שאין ליפול בעצבות בגלל המחשבות שנופלות לו. ועל כך מוסיף ואומר, שהפסוק "ולא תתורו" מתייחס למצב הקיים ומצוי אצל הבינונים. אם כן, אין כאן "תקלה" בכך שנפלו לו מחשבות זרות, אלא זה המצב הטבעי.

ואין הכתוב מדבר בצדיקים . . אלא בנינונים

הדברים מובנים לאור הידוע כי התורה על הרוב תדבר²³. אך מאידך מסתבר יותר לפרש באופן שיהיה שייך לכלל²⁴. ובודאי לא סביר שפסוק בתורה מתייחס דוקא למי שאינו צדיק, ואין בו כל מסר לצדיקים!

יתכן לבאר את הדבר לפי האמור בהקדמת "שער היחוד והאמונה", כי גם לצדיקים יש זמנים ושליבים של "נפילה" מדרגתו. – יתכן כי בזמן הנפילה הצדיק נדרש לאזהרה "ולא תתורו".

אמנם יש לעיין: ב"אגרת המחבר" שלפני הקדמת ספר החינוך מונה שש מצוות "שחיובן תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו", ואחת מהן היא המצוה של "ולא תתורו". ואילו לפי הנ"ל, מצוה זו נאמרת לצדיקים רק בזמני הנפילה. [ולכאורה צריך לדחוק ולחלק בין הקיום למעשה שהוא תמידי, לבין הצורך בציווי – שבזה יש הבדלים. ועדיין צ"ע].

21. וראה גם לקוטי שיחות חלק כ' ע' 74 והערה 23.

22. וראה לקוטי שיחות חלק ב' ע' 378.

23. מורה נבוכים חלק ג' פרק ל"ד.

24. ראה על דרך זה – בענין אחר – בלקוטי שיחות חלק ל"ז ע' 81.

פרק ל'

ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב
הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה

להסברת הקשר בין המבואר כאן והתואר "מיוחד" דוקא, יש להקדים:
בעברית מקובל להשתמש במלה "מיוחד" - במשמעות של "יוצא-דופן",
מצטיין באיזה פרט (ביידיש - ספעציעלער). אך בלשון הקודש, לעתים הכוונה
"מיוחד" היא כמו מאוחד (ביידיש - פאראייניקט).

גם כאן, הכוונה היא שמצד הקדוש ברוך הוא אין הבדל בין "סור מרע"
ל"ועשה טוב". למרות שבעולם מדובר בשני ענינים שונים המשפיעים
בצורות שונות - אך הקב"ה הינו מאוחד, ומצדו הבדלים אלו לא קיימים²⁵.

פרק ל"א

בחי' זו היא בחי' יציאת מצרים... מנמתם וחפצם
היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הם"א היא
זומאת מצרים ולדבקה בו

בגמרא²⁶ "פרשת ציצית מפני מה קבעוה [לאומרה בקריאת שמע] ? א"ר
יהודה בר חביבא מפני שיש בה חמשה דברים, מצות ציצית יציאת מצרים
עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז".

לפי המבואר בתניא כאן, יש לומר שהסיבה שחכמים קבעו לקיים את
מצות זכירת יציאת מצרים דווקא בפרשת ציצית - אינה רק משום שיש
כאן דברים נוספים שיש לזכרם. אלא, "עול מצות ודעת מינים" - גם הם
חלק מתוכנה של יציאת מצרים, השחרור מרע וטומאת מצרים שבנפשות
ישראל ("ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם").

כך מתיישבת קושיה עצומה, לכאורה: במשנה משמע²⁷, שכיון שזכירת
יציאת מצרים נקבעה בפרשת ציצית, וציצית אינה נוהגת כלילה - היה
מקום שלא להזכירה כלילה. ולכאורה מה השייכות בין הדברים? הרי

25. ראה לקוטי שיחות חלק ר' ע' 5-124.

26. ברכות יב, ב.

27. ראה משנה ברכות שם, וברש"י ד"ה מזכירין יציאת מצרים כלילות.

יציאת מצרים מוזכרת פעמים רבות בתורה. מדוע קשרו אותה עם פרשת יציאת, וכך נוצרה "בעיה" זו של הלילות, בה בשעה שהיה אפשר לבחור פסוק אחר המזכיר את יציאת מצרים?!

מה גם שבמקומות אחרים מתוארת יותר הייחודיות שביציאת מצרים, כמו, למשל, הביטוי "ביד חזקה ובזרוע נטויה" במספר פסוקים.

אך לפי דרכנו, דרך לימוד התניא, הדברים מתחווים כשמלה: אם כדי להזכיר את כוחו ושלטתו של הקב"ה, כדי לקבוע בלבנו את האמונה בנסים וכדומה – היה עדיף להשתמש בפסוקים אחרים. אך יציאת מצרים אותה נצטוונו להזכיר "היא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף", כאמור בפרק מ"ז, ותוכן זה בא לידי ביטוי דוקא בפרשת יציאת. כך מתורצות שתי הקושיות היסודיות: א. מדוע נכנסה פרשה זו בין פרשיות קריאת שמע, שהרי לכאורה התוכן הוא שונה? – כפי שכותב רבנו בסוף פרק מ"ז. ב. מדוע נבחרה פרשת יציאת לקיום מצות זכירת יציאת מצרים.

וראה עוד להלן בביאורנו לפרק מ"ז.

*

ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים"²⁸ מונה הרבי מספר הבדלים בין מצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום, למצות סיפור ביציאת מצרים בליל פסח. מדברי רבנו כאן ובפרק מ"ז עולה הבדל נוסף²⁹, כללי ומהותי יותר: מצות הספור ביציאת מצרים בליל פסח עוסקת, בעיקר, ביציאת מצרים כפשוטה – השחרור משעבוד מצרים [והקשר אלינו הוא בכך ש"אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעובדים היינו לפרעה במצרים"]. ואילו הזכירה שבכל יום עיקרה הוא ביציאת מצרים שבעבודת ה' – "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף", "לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא היא טומאת מצרים", "מתכלית השפלות והטומאה לתכלית הקדושה"³⁰ – תוכן זהה לשתי הפרשיות הקודמות.

*

28. בפסקא "מצוה עלינו לספר ביצי"מ".

29. והרבי לא מזכירו בהגדה, אולי משום שאינו מפורש בנגלה דתורה.

30. לשון אדמו"ר הזקן בהקדמת שער היחוד והאמונה.

חובת הציפייה לגאולה מבוססת, לדעת הסמ"ק (רבנו יצחק מקורביל, מראשוני מוני המצוות), על הדיברה הראשונה מעשרת הדברות, "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". משמעות דיברה זו לדעתו, היא, שכשם שהקב"ה הוציאנו וגאלנו ממצרים כך עלינו להיות בוודאות מוחלטת ובציפייה כי הוא עתיד להושיענו שוב ולא ישאיר אותנו ח"ו בגלות.

וז"ל הסמ"ק (המצוה הראשונה - אנכי ה' אלוך): "ובזה תלוי מה שאמרו חכמים³¹ ששואלין לאדם אחר מיתה בשעת דינו "צפית לישועה", והיכן כתיב מצוה זו, אלא שמע מינה בזה תלוי. . . כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמינו שנית, כדכתיב³² ושב וקבצך מכל העמים וגו'".

לאור האמור יש להוסיף, לכאורה, כי גם כאן הכוונה בעיקר לגאולה לפי משמעותה הפנימית³³, התגלות האלקות בעולם והשחרור מהסטרא-אחרא. הדבר מתקשר היטב עם כך שהפסוק מתחיל ב"אנכי ה' אלקיך" - כשם שבסיום פרשת ציצית נאמר "אני ה' אלקיכם" (כביאור רבנו בפרק מ"ז) - הרומז לגאולה הרוחנית-פנימית, וקודם ליציאת מצרים הפיזית המוזכרת בהמשך הפסוק: "(אשר הוצאתיך מארץ מצרים) מבית עבדים".

פרק ל"ז

הראת ממש בראיה חושיית . . . וכן לארבע
רוחות ולמעלה ולמטה

יש לבאר, מדוע מציין רבנו הזקן פרט זה (שהגילוי היה גם "לארבע רוחות ולמעלה ולמטה") ומזה שייכותו לכאן?

31. שבת לא, א.

32. נצבים ל, ג.

33. כמבואר בפרק ל"ו, ובמקומות רבים בתורת החסידות.

וראה רמב"ם הל' מלכים ומלחמותיהם פרק י"ב הלכה ד': לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח. . . אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה. שם הלכה ה': ובאותו הזמן. . . לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

– הגילויי שיהיה לעתיד לבוא, יהיה באופן שיתגלה בכל דבר כי המציאות שלו עצמו היא אלקות³⁴.

ומעין זה (כפי שנאמר בסמוך) היה בשעת מתן תורה: אז התגלה כי המציאות האמתית ורוח החיים של העולם – "עשרה מאמרות" – היא התורה – "עשרת הדברות" (כידוע הפירוש בפסוק "עשרה עשרה הכף בשקל הקדש")³⁵. זו כוונת רבנו כי הגילויי היה בכל מקום ("לארבע ווחות ולמעלה ולמטה"), כלומר, כל "מקום" וכל דבר גילה על עצמו, כי לאמיתו של דבר מציאותו וקיומו אינה אלא אלקות.

שהחזירה הקב"ה להן במל שעתיד להחיות בו את המתים והוא מל תורה שנקרא עוז

על-פי המבואר באגרת הקדש³⁶ כי "התורה נקראת עוז שהוא לשון גבורה" – תובן ההדגשה כאן "טל תורה שנקרא עוז":

כיון שהגילויי היה למעלה מכוחותיהם של בני ישראל, עד שלא יכלו להכיל אותו – לכן היה צורך ב"גבורה" וצמצום לאפשר את יכולת הקליטה שלהם.

פרק ל"ט

שאר כל נשמות ישראל . . אין עולות לשם רק בשבת ור"ח

לפי זה יש לפרש את נוסח תפלת שבת "רצה נא במנוחתנו, קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך": למרות "מנוחתנו" – השביתה מהתעסקות בעולם והעליה לעולם הבריאה – נזכה להתקדש בקיום התורה והמצוות בעולם הזה.

34. מאמר ד"ה להבין ענין נרות חנוכה תשכ"ו סעיף י' (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ב' ע' קלט). ועוד.

35. ראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ חלק ו' ע' קח. לקוטי שיחות חלק א' 57, ע' 148. ועוד.

36. תחילת סימן י'.

פרק מ'

כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות

יש לעיין מה משמעות ציון העובדה, במשל, ש"עומד בנהר".

נראה לבאר, אולי, שהדבר בא בהמשך לאמור (בסוף העמוד הקודם) "אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין", כלומר, רבנו מקשה כיצד יתכן שמגדירים מצוה כאילו היא רק הכנה לדבר אחר ("גדפין" - להעלות את שאר המצוות למקום שיתגלה בו הרצון אור אין סוף ב"ה)? [עיין לעיל בביאורנו לפרק ד', ושם נסמך].

ובהמשך לזה אומר שמדובר על אדם ש"עומד בנהר", כלומר יש אכן ענין גם באהבה עצמה, אך בלי עבודה זה לא מושלם.

פרק מ"א

וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל
 ישראל [בחגהה:]: וגם על ידי זה יתמתקו גם בן
 הנברות בחסדים ממילא בהתכללות המדות

אדמו"ר הזקן מקשר בין הדברים, למרות שיחוד קוב"ה ושכינתיה הוא יחוד ז"א ומלכות (איחוד ששת הספירות העליונות עם השביעית, ספירת המלכות), כידוע, ולא התכללות חסד וגבורה (התכללות המדות זו בזו המוזכרת כאן),

אלא, שכדי שהספירות יתאחדו עם המלכות, כלומר כדי לאפשר השפעה - הרי זה דווקא כאשר הספירות עצמן מתאחדות זו עם זו. נמצא ששני הדברים אכן תלויים זה בזה.

וכמאמר הזוהר הקדוש³⁷ (הנאמר גם בתפלת קבלת שבת) "כגונא דאנון מתיחדין לעלא באחד, אוף הכי איהי אתיחדת לתתא ברזא דאחד . . . למהוי אחד באחד", וראה הסבר הדברים בהרחבה ב"סדור עם דא"ח"³⁸.

וראה גם תניא פרק ל"ב, ובביאורנו שם³⁹; אגרת הקדש סימן ל"א.

37. חלק ב' קלה, א.

38. קסח, ב-ג.

39. "נר למשיח" הוצאת תשע"ז ע' רלא-ב.

פרק מ"ד

בחינת אהבת עולם הנ"ל הבאה מהתכונה ודעת
בגדולת ה' כדי להגדיל מדורת אש האהבה

אהבה זו נקראת "אהבת עולם" כיון שהיא באה מהתכונות בדרגת
האלקות המתייחסת לעניני העולם.

העולם שייך למדת הגבורה, כי רק על-ידי הגבורה מתאפשרת היווצרות
מציאות גשמית⁴⁰, ולכן גם סוג זה של אהבה הינו "אהבה כרשפי אש" [אש
קשורה לגבורה, שכן האש בטבעה עולה כלפי מעלה, כשם שהגבורה היא
צמצום וריסון, מן המקבל אל המשפיע - מלמטה למעלה. זו הסיבה לכך
שמדת גבורתו של הקב"ה "מכונה בשם אש"⁴¹].

גם, אש דולקת דוקא על-ידי כליון חומר, ובפרק נ"ג מקביל זאת רבנו
לאור השכינה השורה על הנפש האלקית באמצעות כליון נפש הבהמית.
מכאן, יש לומר, סיבה נוספת לכך שהאהבה שבאה מתוך העולם, המבטלת
את מציאותו העצמאית כביכול וקושרת אותו לקדושה - נקראת "אש".

פרק מ"ו

כמים הפנים לפנים . . ועל אחת כמה וכמה אם
מלך גדול ורב מראה אהבתו

הדימוי למלך מעלה תמיהה, לכאורה, בהקשר פרק זה העוסק במדת
האהבה. והלא "מלך" מעורר יראה (ראה פרק מ"א, ועוד).

אכן, יש להבחין בלשון רבנו לקראת סוף הפרק: "שתפול עליה אימתה
ופחד תחלה ואחר כך אהבה".

ובכל עולם והיכל ריבוא רכבות מלאכים . .
ובולם שואלים איה מקום כבודו ועונים מלא כל
הארץ כבודו הם ישראל עמו. כי הניח הקב"ה
את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכלם
כי אם בישראל עמו

40. ראה שער היחוד והאמונה פרק ו'.

41. אגרת הקדש סימן י'.

יצויין ל"אור החיים" הקדוש על הפסוק "ואתה מרבבות קודש"⁴²:
 "נראה שהכוונה הוא להעיר מעלתם של ישראל, כי הניח ה' צבא מעלה
 ורבבות קודש", ובא אצל ישראל". עיין עוד בהמשך הדברים.

פרק מ"ז

והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם
 לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים.
 והיא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף

ברור, שהחיוב על זכירת יציאת מצרים "בכל דור ודור" הוא להיזכר,
 בפשטות, ביציאת עם ישראל בשעתו משעבוד מצרים, כמוכן מפשטות
 הדברים במשנה⁴³, וכך נפסק גם להלכה⁴⁴.

אין בדבר זה סתירה לדברי רבנו כאן, שיציאת מצרים היא "יציאת נפש
 האלקית ממאסר הגוף".

ב"נר למשיחי" ביארנו זאת, כי השעבוד במצרים, מעצם היותו
 השתעבדות למרות זרה, היווה הפרעה לאמונה זו. כיון שיציאת מצרים היא
 השחרור הראשון של עם ישראל ממרות זרה, ולכן היא אם לכל הגאולות,
 מובן שיציאת מצרים כפשוטה היא עצמה "יציאת הנפש האלקית ממאסר
 הגוף".

לאור זאת יש לבאר את הפסוק⁴⁵ "אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי"
 (התרת מעל צוארי מוסרות ומוטות⁴⁶), כך: כיון שאני עבדך, כל מציאותי היא
 עבודת ה' – הרי שאיני "אסור" וכפוף לאף מרות אחרת.

יש להוסיף ולתווך בין האמור בתניא כאן ובין משמעותו הפשוטה
 של הציווי – זכירת יציאת מצרים כפשוטה – בדרך פשוטה יותר: בפרק
 ל"א מבאר רבנו כי היציאה ממצרים היתה (גם) בריחה מטומאת מצרים.
 לפי זה מובן, שבחובת זכירת יציאת מצרים יש להתייחס לא רק לגאולה
 מהשעבוד הפיזי, אלא בעיקר לשחרור מהטומאה והרע שבנפש.

42. וזאת הברכה לג, ב.

43. פסחים קטז, ב.

44. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, אורח חיים, סימן ס"ז, סעיף א'.

45. תהלים קטז, טז.

46. רש"י שם.

אברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש
ממדרגה למדרגה . . אבל אנחנו ירושה ומתנה
היא לנו

ראה לעיל בהערה לפרק י"ח, ע' טו"טז.

שנתן לנו את תורתו . . ויקחו לי תרומה

הדברים מבוססים על דברי הזהר הקדוש⁴⁷: וכמה תרומות אינן, אית
תרומה מדאורייתא תורה מ' [כלומר: "תרומה" אותיות תורה מ'], והאי
איהו תרומה תורה דאתייהבת בארבעים יום.

יש להוסיף ולקשר, בדרך הרמז, בין פירוש זה ופירוש רש"י על
הפסוק⁴⁸: רש"י מפרש "לי לשמי". והרי ידוע⁴⁹ ש"כל התורה כולה שמותיו
של הקב"ה".

פרק מ"ט

ובנו בחרת . . הוא הגוף החומרי

הסיבה שרכנו מפרש כי "ובנו בחרת" מתייחס לגוף, בנוסף להסבר
המקובל⁵⁰ שזה משום שבחירה תיתכן רק בדברים שווים,
יש לפרש בדרך נוספת:

ידוע⁵¹, שזה שכח הבחירה ניתן דוקא לבני ישראל – הוא משום שהקב"ה
בחר בהם.

לפי זה מובן, שכיון שהבחירה החפשית שבני ישראל בוחרים בקיום
המצוות הינה בגוף, שהרי הנשמה ודאי רוצה לקיים את המצוות ללא כל

47. חלק ג' קעט, א.

אמנם ברשימותיו על התניא מציין כ"ק אדמו"ר זי"ע, על מה שכתב אדמו"ר הזקן
כאן "כמ"ש בזה"ק": "ח"ב קמ: ". והוא משום שכוונת אדה"ז בציון לזה"ק הוא לזה
ש"כולא חד". אך על מה שמקשר זאת לתורה לא מצויין מקור. והדברים מבוססים –
כפי שהעירו ב"שיעורים בספר התניא" ועוד – על זהר ח"ג הנ"ל.

48. בתחילת פרשת תרומה.

49. רמב"ן בהקדמתו לפירושו עה"ת. על פי זהר חלק ב' פז, א.

50. לקוטי שיחות חלק כ"ג ע' 219. ועוד.

51. ראה שיחת פורים תשי"ג (תורת מנחם חלק ח' ע' 29). ועוד.

נתינת-מקום למחשבה אחרת המצריכה את כח הבחירה – מכאן מוכח, שגם הבחירה שהקב"ה בחר בישראל הינה בעיקר בגוף ולא בנשמה.

פרק נ"ג

כמו שבנר הגשמי האור מאיר ע"י כליון ושריפת
הפתילה הנחפכת לאש כך אור השכינה שורה
על נפש האלקית על ידי כליון נפש הבהמית

לפי זה יש לומר, לחידודי, הסבר למנהג הדלקת מדורות אש בל"ג בעומר (מעבר לטעם הפשוט, לכבוד יום שמחתו של רשב"י):

על ספירת העומר נאמר "אחריך נרוצה"⁵², נרוצה לשון רבים – כיון שאז גם הנפש הבהמית מתבררת ומתעלת⁵³. זו גם הסיבה לכך שמנחת העומר באה משעורים, מאכל בהמה, שכן ענינו של העומר הוא בירור הנפש הבהמית⁵⁴. תיקונה של נפש הבהמית נעשה בכל יום באחת מפרטי המדות – "חסד שבחסד", "גבורה שבחסד" וכן הלאה, כמצויין בסידור. בל"ג בעומר מתקנים את "הוד שבהוד", המהווה "סוף ותשלום העבודה דספירת העומר בעיקרי המדות"⁵⁵. אם כן, יום זה בו נפש הבהמית התהפכה מתאים להדלקת אש.

52. שיר השירים א, ד.

53. ראה בהרחבה לקוטי שיחות חלק א' ע' 266 ואילך.

54. לקוטי שיחות שם ע' 268.

55. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' רפג.

שער היחוד והאמונה

לקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן

תוכן הפרק שלפנינו, כהקדמה לשער היחוד והאמונה, הוא – שהשלב הראשוני והבסיסי הוא "האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית'". לאחר מכן בא שלב ההתבוננות בעומקא דליבא, המייצר את המדות המהוות "שרשי עבודת ה' ויסודותיה", כלומר, תנאי הכרחי לקיום אמיתי של המצוות.

השליבים הבאים – התבוננות, מדות ומעשה, והיחס ביניהם – מבוארים בהרחבה יותר ב"ספר של בינונים". [כפי שכבר צויין⁵⁶, יתכן לומר שההקדמה שלפנינו הינה, בעצם, הקדמה לשני חלקי הספר, "שער היחוד והאמונה" ו"ספר של בינונים" (כידוע שבתחילה סבור היה רבנו להתחיל את ספר התניא בשער היחוד והאמונה, אלא שלמעשה, מפני טעמים כמוסים, נדפס בתור חלק שני)].

השליבים הללו אף מקבילים, כידוע, לארבע אותיות שם הוי': יו"ד – חכמה, אמונה. ה' – בינה והתבוננות, ו' – מדות, ה' – מלכות, מעשה (ראה אגרת התשובה פרק ד', ולהלן בביאורנו שם).

נראה להוסיף ולבאר לאור זאת את הכותרת לחלק זה – "חינוך קטן"⁵⁷: לכאורה ענין החינוך מופיע בתחילת ההקדמה רק כמבוא ו"פתיח" לנושא, ואינו חלק מעצם הביאור. אם כן, מדוע נושא זה זכה להיות הכותרת של כל החלק?!

אלא: האמונה הוא השלב הראשון והבסיסי, הקיים בשלימות גם אצל הקטן, בשונה מהתבוננות וכו' המתפתחים בגדלות. גם ציור האות יו"ד, המקביל לאמונה, היא נקודה בלבד ללא הרחבה.

לכן חלק זה, העוסק ב"אמונה הטהורה ונאמנה", נקרא "חינוך קטן".

56. "נר למשיחי" הוצאת תשע"ז ע' רעט.

57. בפשטות היה נראה ש"חינוך קטן" מתייחס רק להקדמה (וראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק כ"ט ע' נא). לפי זה מובן, שתוכן ההקדמה (בעיקר – בתחילתה ובסופה) קשור ל"חינוך קטן".

אך בשער החלק (שגם זה נכתב על ידי אדמו"ר הזקן – לקוטי שיחות חלק י"ז ע' 519) נכתב "חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן". וכן במכתב אחר של כ"ק אדמו"ר זי"ע (אגרות קודש חלק כ"ב ע' שצט) משמע, שהשם "חינוך קטן" מוסב על כל החלק, ולא רק על ההקדמה.

פרק ג'

אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את
החיות ורוחניות . . לא היה גשמויות הנברא
וחומר וממשו נראה כלל לעינינו

נאמר בפסוק "השמר לך . . פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך"⁵⁸.
במקום אחר⁵⁹ פירשתי, לאור דברי רבנו בתניא פרק ל"ו כי בשעת מתן תורה
היה "הראת ממש בראיה חושיית" – שבפסוק "פן תשכח את הדברים אשר
ראו עיניך" רמוזה החובה שלא לשכוח את פנימיות התורה – ההתגלות
האלקית שבבחינת "ראיה".

יש להוסיף ולפרש בדרך נוספת: "הדברים אשר ראו עיניך" רומז
לראיית ה"חיות ורוחניות השופע ממוצא פי ה' ורוח פיו" כאמור כאן.
הדבר תואם את ביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע⁶⁰ במאמר חז"ל⁶¹ שבזמן מתן
תורה בני ישראל אכן "ראו את הנשמע" – שהרוחניות והאלקות היו אז
אצלם בוודאות ומוחשיות של ראייה.

לאמור: חובה עלינו לזכור, כי מציאותו האמתית של כל נברא היא רוח
פי ה' המחיה אותו.

פרק ד'

מדת גבורתו של הקב"ה

כשם שמדת הגדולה, חסד, הינה לאמיתו של דבר מדתו של הקב"ה
בלבד⁶²,

כך במדת הגבורה: "התגבורות" ומניעה אמיתית הינה רק כאשר
מתגברים על דבר גדול באמת. הרי אם הדבר שעליו מתגברים הוא בעצמו
חלש ומוגבל – מה ה"גבורה" להגביל אותו? דווקא מדת הגבורה האלקית,

58. ואתחנן ד, ט.

59. "נר למשיחי" הוצאת תשע"ז ע' רלח.

60. לקוטי שיחות חלק ו' ע' 122.

61. ראה לקוטי שיחות שם ע' 120 הערות 5, 6.

62. ראה בביאורנו לפרק זה ב"נר למשיחי".

המצמצמת את ההשפעה הבלתי-מוגבלת של מדת החסד האלקית – היא היא זו שראויה אכן להיקרא גבורה!

פרק ה'

בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת
הדין ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת
רחמים דהיינו התגלות אלקות על ידי צדיקים
ואותות ומופתים שבתורה

לכאורה נראה, לפי תוכן הענין, כי הכוונה ב"לברוא את העולם במדת הדין" הינה לצמצום הראשון – כידוע הנאמר ב"עץ חיים"⁶³ כי בתחילה היה אור אין-סוף ממלא מקום החלל ולא היה מקום למציאות העולמות, וצמצם אורו הגדול על הצד ונעשה חלל ומקום פנוי.

אלא שאם כן, עלינו לומר שב"שתף בו מדת רחמים" הכוונה היא ל"קו" – השלב הבא המוזכר בעץ חיים שם. ואילו מה שכתב רבנו "מדת רחמים דהיינו התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה" נראה שמדובר בשלב מאוחר יותר, ואם כן קשה כיצד מייחס לזה (כלומר, למדת הדין הקודמת להתגלות ע"י צדיקים ואותות ומופתים התורה) "עלה במחשבה לברוא את העולם".

ואולי הנאמר כאן הוא שילוב ו"סך-הכל" של השלב הראשון והאחרון: "עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין" הכוונה אכן לצמצום הראשון, כנ"ל. לאחר מכן "המשיך את הקו". לצורך בריאת העולם הגשמי שוב היה צמצום, כידוע שהרקיע שנברא ביום השני ענינו הסתרה והבדלה. ולבסוף "שתף בו מדת רחמים", שהוא, על-כרחך, שלב המתייחס לעולם הגשמי.

63. שער א (דרוש עיגולים וישר) ענף ב. והובא במקומות רבים בתורת החסידות.

פרק ו'

להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה
ומהזה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו
במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא
גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי'
גבורה הכלולה בחסד

משמעות הדבר:

הגבורה עצמה היא ביטוי של חסד. העולם נבנה בחסד, ובתוך "חסד" זה נדרש שיהיה מוטיב של צמצום וריסון, משום שאחרת הנבראים יבטלו במציאות מעוצמת הגילוי האלקי. כך שהגבורה הופכת להיות חלק מן החסד עצמו.

לפי רעיון זה יש לפרש את הפסוק "אברהם הוליד את יצחק"⁶⁴: יצחק, גבורה⁶⁵, "נולד" כלומר כלול בתוך אברהם, חסד⁶⁶.

64. תחילת פרשת תולדות. וראה, בדומה לזה, בלקוטי שיחות חלק ל', שיחה א' לפרשת תולדות.

65. כאמור "ופחד יצחק" (ויצא לא, מב).

66. כאמור "אברהם אוהבי" (ישעיה מא, ח).

אגרת התשובה

פרק ד'

וכל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה

בחציו השני של הפרק, הולך רבנו ומבאר את משמעות כל אחת מאותיות שם הוי' – בספירות העליונות, ובנשמת האדם⁶⁷.

להמחשת הענין ולהבנתו בצורה מלאה, ראוי לכל לומד להתבונן ולהיווכח בשלבים אותם הוא עצמו חווה בתהליך שלקראת כל פעולה. השלבים הללו עשויים להיות קצרים מאד, מבלי שהאדם מודע להם כלל. אך בהתבוננות ושימת לב הראויה – אפשר בקלות להבחין בכך, ועל ידי זה להבין טוב יותר את משמעות הדברים בנמשל, בספירות העליונות.

ב"נר למשיחי"⁶⁸ ביארנו כי בהכרת השלבים השונים בפעילות הפנימית באדם – מקיימים את מצות ידיעת אלקות. נצטוונו "יודעת היום . . כי ה' הוא האלקים"⁶⁹, וכן "אנכי ה' אלקיך"⁷⁰ – הראשון מעשרת הדברות – ענינו הוא הצייווי על ידיעת ה'⁷¹. מצוה זו, נוסף על היותה אחת ממכלול המצוות, בה תלויה עבודת ה' באמת, כנאמר⁷² "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". ברם, מצוה זו לכאורה לא ניתנת לקיום, שהרי את מהות האלקות אי אפשר לדעת. הכלים שניתנו לנו לקיום המצוה הם הכוחות שלנו המקבילים לכוחות האלוקיים, לכן דרכם ניתן לקבל מושג והמחשה באלקות, כנאמר⁷³ "ומבשרי אחזה אלוקה".

67. קיים הבדל בביאור האותיות בפרקנו, כפי שהוא בספירות העליונות וכפי שהוא בנשמת האדם. הדבר מבואר בלקוטי שיחות חלק ל"ט ע' 52 ואילך.

68. על ספר של בינונים, פרק ג'.

69. ואתחנן ד, לט.

70. יתרו כ, ב.

71. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א' הלכה ה'.

72. דברי הימים א' כח, ט.

וראה גם קונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב): ידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רמה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש ויודעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר.

73. איוב יט, כו.

כלומר: העולם כולו נברא "בשביל התורה ובשביל ישראל"⁷⁴ – כדי שישאל יוכלו לקיים את מצוות התורה⁷⁵. כך גם פרט זה שבכריאה, כוחות האדם התואמים לכוחות האלוקיים, מטרת בריאתו באופן זה הוא כדי לאפשר את קיום מצות ידיעת ה'.

ובכן, אלו הם השלבים שאדם חווה לקראת כל פעולה:

השלב הראשון הוא הרעיון, ההתנוצצות הראשונית במוח של יחס מסויים כלפי דבר זה. זה מתאים לאות יו"ד "שהיא בחינת נקודה לבד". השלב השני, עדיין במוח, הינו הרחבת הרעיון, הרכבת הפרטים הנחוצים כדי להחליט שאכן ראוי לעשות זאת, וכך הלאה. זה תואם לאות ה"א "שיש לה בחי' התפשטות".

אחר כך הרעיון "עובר" ו"יורד" מן המוח אל הלב. משלבי הרעיון וההחלטה השכלית – בא האדם לידי שלב נוסף, הדחף הרגשי לאידיאה זו. גם שלב זה הינו הכרחי בדרך אל הביצוע – שהרי אין אדם נוקט צעד ללא מוטיבציה, מדה מסויימת של רגש. "ירידה" זו מזכירה את האות וי"ו ה"מורה על ההמשכה מלמעלה למטה", בהקבלה לשש המדות שבתוך עשר הספירות מ"חסד" עד "יסוד".

השלב האחרון בכוחות הפנימיים של האדם (לפני המעשה הממשי) – הינו ב"מלכות", כח המעשה (= אפשרות לביצוע), המקביל לאות ה"א האחרונה.

*

במקומות אחרים מבואר אודות כח ה"מלכות", האחרון בכוחות הנפש, שענינו הוא ההתייחסות אל הזולת. שלכן נקראת המלכות בשם דיבור⁷⁶.

ביאור הדבר: בכל פניה אל הזולת, הפונה "שולט" באותו זמן על האדם או הענין שאליו הוא מתייחס. כמוכן, אין לכך סתירה מהעובדה שהזולת יכול להתנגד לשליטה זו. שהרי סוף סוף בזמן בו הפונה מבטא את עצמו, והזולת מקשיב או מקבל את דבריו בכל דרך שהיא – הרי זה, כמוכן מסוים, השתלטות של המשפיע.

74. פירוש רש"י בתחילת פרשת בראשית.

75. ראה גם קונטרס "הלכות של תורה שבע"פ שאינן בטלין לעולם" סעיף ו' (ספר השיחות תשנ"ב חלק א' ע' 32). ועוד.

76. ב"פתח אליהו": "מלכות פה".

וראה מאמר ד"ה יום טוב של ר"ה תרנ"ט (בספר המאמרים תרנ"ט הוצאת תשע"א – ע' ג). מאמר ד"ה ויהיו חיי שרה תש"ל סעיף ג' (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א' ע' רעא). ועוד.

לכך נקרא היחס אל הזולת בתואר "מלכות". וכך גם בכל פעולה מעשית
בחפץ כל שהוא, מתקיימת "שליטה" של האדם בחפץ.

אגרת הקדש

סימן ד'

כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא
באתערותא דלתתא

בהקשר של מעלת ה"אתערותא דלתתא", הנזכר כאן ובמקומות רבים בתורת החסידות, יש להעיר:

בהזדמנויות שונות⁷⁷, כאשר מזכירים את זכות עקידת יצחק, תיקנו חכמים לציין דווקא את הפרט של הקרבת האיל, ולא את העקידה עצמה.

דבר זה תמוה, לכאורה, שכן, איזה ערך יש להקרבת איל כקרבן, לעומת מסירות הנפש שבהקרבת "בנך יחידך אשר אהבת"?!

אלא: הקרבת יצחק כקרבן באה בציוויו הישיר של הקב"ה, כך שלא היה מקום לספק כי אברהם יציית לכך⁷⁸, וחסר כאן מעשה התחתון, "אתערותא דלתתא". דווקא בהקרבת האיל, שבאה ביוזמתו של אברהם - הושלמה המצוה בהצטרף פעולה זו של אתערותא דלתתא.

פן נוסף בו הקרבת האיל משלימה את מצות העקדה: העקדה עצמה הינה גישה של "רצוא", מסירות נפש וניתוק הנשמה מן הגוף. לעומת קיום מצוה בחפץ שבעולם, כמו האיל, המהווה "שוב".

77. ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן תקפ"ג סעיף ה'. ועוד.

כך גם בטעמי מצות שופר המובאים בשם הרס"ג (אבורהם ע' רסט, ועוד), "הענין הששי להזכירנו עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים" - ולכן התקיעה נעשית בקרן איל. וראה בנוסח תפלת שחרית בראש השנה: "מלך זכור אחוז קרן, לתוקעי היום לך בקרן".

78. ראה אגרת הקדש סימן כ"א: העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול. . בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו'.

סימן ט'

להיות (בהיות) כל עסקינו במילי דעלמא לא
לגרמיייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקות

מסתבר שדרישה זו חלחלה בלכות החסידים, וכך הם אכן התייחסו לחייהם. כך עולה מתיאור רבנו, באגרת אחרת⁷⁹, את מצב החסידים באותו זמן: "מרוכ אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה'". וכידוע הספור מהחסיד רבי יקותיאל ליעפלער, שכשרצה אדמו"ר הזקן לברכו באריכות ימים, אמר: "אָבער ניט מיט פויערשע יאָרן (לא חיי אכר), וואָס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין געטליכקייט או מען הערט ניט קיין געטליכקייט" (שאיין רואים ושומעים אלקות)⁸⁰.

יתכן כי זו היא גם כוונת התפלה (שמוסיפים בשמו"ע בעשיית) "זכרנו לחיים . . . וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים" – אנו מבקשים חיים כדי שנוכל לעבוד את ה', "אלקים חיים"⁸¹.

[ברוח זו ניתן להוסיף ולפרש, בדרך הרמז, כי "למענך . . . חיים" רומז ל"חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה"⁸². לאמור: אנו מבקשים חיים כפשוטו ("זכרנו לחיים וכתבנו בספר החיים"), כדי ("למענך") שנוכל להיות בחיים האמיתיים-רוחניים של עבודת ה' ("אלקים חיים").]

סימן י'

וכדכתיב מוימינו אש דת למו פי' שהתורה
מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה' המכונים בשם
ימין . . . רק שהמשכה זו נתלבשה תחלה במדת
גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש שהיא
בחי' צמצום האור והחיות

79. אגרת הקדש סימן כ"ב.

80. היום יום ו' חשוון. קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף יב.

81. וראה, על דרך זה, בלקוטי שיחות חלק י"ט ע' 294.

וראה גם במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (בקובץ מכתבים לתהלים ע' 218, ובאגרות קודש שלו חלק ז' ע' 25): יהודי בטבעו אוכל כדי לחיות, והמטרה לשמה הוא צריך לחיות, היא כדי שיוכל להיות יהודי ולבצע את ציווי הקב"ה.

82. אגרת הקדש סימן כ"ז בביאור.

כוונת הדברים והרמז בלשון הפסוק:

התורה כפי שהיא אצל הקב"ה, וכהדגשת הפסוק "מימינו", היא בחינת מיין - חסד. ואילו כפי שניתנה "למו" - היא בחינת אש - גבורה.

חסד פי' ח"ם דלי"ת דהיינו לדל ואביון

בתהלים פרק ע"ב⁸³ נאמר "יחוס על דל ואביון". לפי האמור כאן, ש"חסד" פירושו לחוס על דל - מעניין שמספר הפרק הוא ע"ב, בגימטריא "חסד" (72), ובתוך הפרק נזכר הפירוש של המלה חסד.

ואגב כך יש לציין דבר נוסף:

מספר ל"ו קשור ומורה על ענין האור והגילוי⁸⁴, כי: א. ל"ו בגימטריא "אלה", ומבואר בלקו"ת⁸⁵ ש"אלה" הוא לשון גילוי. ב. מספר ל"ו הוא מספר נרות חנוכה⁸⁶, ונרות חנוכה ענינם להאיר.

יש להוסיף, שכיון שבשבת בראשית לא שקעה השמש - שימשה האורה ל"ו שעות ברציפות, כאמור במדרש⁸⁷ ובתלמוד ירושלמי⁸⁸. וכבר עמדנו על כך שגם תוכן פרק ל"ו בתניא הוא התגלות אור אין סוף.

וראה זה פלא: בפרק ל"ו בתהלים מופיע הפסוק⁸⁹ "באורך נראה אור".

סימן י"ג

ובדכתיב באברהם שהוא מדת החסד והאהבה
עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ע"י שלבש
מדת הגבורה ויעקוד את יצחק בנו ויקח את
המאכלת בו'

ראה לעיל בהערה לפרק י"ח, ע' טו"טז.

83. פסוק י"ג.

84. תורת מנחם התוועדויות תשמ"ה, חלק ב' ע' 1123.

85. פקודי דף ד, ג.

86. (כלומר, הסך-הכל של מספר הנרות שמדליקים בכל ימי החנוכה) לקוטי לוי יצחק אגרות ע' תיז.

87. בראשית רבה פרשה יא, ב.

88. ברכות פרק ח' הלכה ה'.

89. פסוק י"ג.

ובדכתיב באברהם שהוא מדת החסד והאהבה
 עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ע"י שלבש
 מדת הגבורה ויעקוד את יצחק בנו ויקח את
 המאכלת בו'

יש לפרש לפי זה את לשון הפסוק "ויקח בידו את האש ואת המאכלת"⁹⁰
 - אנו רואים כי האש והמאכלת, גבורה, "כלולה" ("בידו") באברהם, חסד.

*

בפרשת העקדה נאמר פעמיים "וילכו שניהם יחדו". בכך רמוזות
 התכללות הגבורה בחסד, והתכללות החסד בגבורה:

הפעם הראשונה באה בסיום הפסוק האמור "ויקח אברהם . . ויקח בידו
 את האש ואת המאכלת" (פסוק ו'). כאן מדובר על אברהם, "שהוא מדת
 החסד והאהבה" ו"לבש מדת הגבורה".

ואילו בהמשך, בפסוק ח', נאמר "וילכו שניהם יחדו" ביחס ליצחק,
 שמדתו היא גבורה - שהלך "בלב שוה"⁹¹ כאברהם, כלומר ברגש של
 אהבה.

סימן ט"ז

מדת החסד להשפיע בלי גכול ומדת הגבורה
 לצמצם מלהשפיע . . ומדת הרחמים . . היא מדה
 ממוצעת

להמחשת הענין ולהבנתו בצורה מלאה, ראוי לכל לומד להתבונן
 ולהיווכח בשלבים אותם הוא עצמו חווה בתהליך שלקראת כל פעולה.
 השלבים הללו עשויים להיות קצרים מאד, מבלי שהאדם מודע להם כלל.
 אך בהתבוננות ושימת לב הראויה - אפשר בקלות להבחין בכך ולהבין
 טוב יותר את משמעות הדברים וההבדל בין כוחות הנפש.

[וראה לעיל בכיאורנו לאגרת התשובה פרק ד', אודות חשיבות
 ההתבוננות וההמחשה הזו].

90. וירא כב, ו.

91. רש"י שם.

לפני כל פעולה, השפעה, וכדומה – מגיע דחף פנימי לפעולה זו. דחף זה, יציאה מהמשפיע כלפי המקבל, הוא הנקרא "חסד", שהרי המטרה היא להפעיל השפעה (שזה ענינו של חסד) על אותו אובייקט שאליו הוא מתייחס. לאחר מכן האדם עוצר ומגביל את עצמו. הוא הרי לא יקרין את המדה כפי שהיא בתוכו, בטהרתה. ריסון זה מכונה "גבורה". האיזון ביניהם הוא המוביל ומאפשר את הפעולה. זו המשמעות לכך שמדת התפארת היא ה"ממוצע" בין חסד לגבורה, היא כוללת אותם ומאזנת ביניהם.

לדוגמא: כאשר אדם מתכוון להעברת מסר מסויים בהרצאה או בכתיבה – השלב הראשון הוא הנטיה להשפיע ולומר או לכתוב את הרעיון כפי שגובש בהבנתו ובתפיסתו של המרצה (או הסופר). אך כיון שברור לו שהרצאת הדברים כפי שהם אצלו – לא יקלטו כראוי באזני השומעים (או הקוראים), לכן הוא שוקל בעצמו כיצד לסדר את הדברים: איזה פרטים להדגיש יותר ואיזה פחות, על איזה פרטים לוותר לגמרי, כך שמתקבלת, במדה מסויימת, "תמונה" חדשה של הרעיון. אך דווקא "צמצום" זה מאפשר את השפעת הרעיון – שהרי בלעדיו לא היה נשאר שום דבר אצל המקבלים.

לאמיתו של דבר, הבחנה זו אינה רק בין חסד, גבורה ותפארת כשלעצמן – אלא מגדירה גם את היותו של החסד בקו הימין, הגבורה בקו השמאל, והתפארת באמצע; וכן את משמעות היותן של שאר הכוחות שבאותו הקו⁹².

סימן כ"א

העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול
 .. בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך בו' . . רק
 שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה לתראות
 שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת
 רוח ליוצרו

ראה לעיל בהערה לפרק י"ח, ע' טו"טז.

92. אודות ג' הקיים – ראה סידור עם דא"ח דף קסה, ג. "בד קודש" פרק ב' (נדפס באגרות קודש

אדמו"ר האמצעי, בהוצאת תשע"ג ע' רמה ואילך). ועוד.

וראה בספרנו "נר למשיחי" על התניא, ספר של בינונים, בביאור פרק י"ג "מקור הגבורות שהיא בינה"; ובהשלמה אליו בקונטרס "לקט זפרטג" ב' (תשע"ז), בביאור אגרת הקודש סימן י"ג.

סימן כ"ה

מקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים ואת
הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו

בתחילת השולחן ערוך, בתארו את נוכחותו המתמדת של הקב"ה,
משתמש הרמ"א בפסוק "מלא כל הארץ כבודו"⁹³. רבנו כאן מעדיף את
הפסוק⁹⁴ "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא".

בשולחן ערוך של רבנו, הביא בסימן א' הן את הפסוק "מלא כל הארץ
כבודו"⁹⁵ והן את הפסוק "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא"⁹⁶. ואילו
בסידורו, בהלכות השכמת הבקר, הביא רק את הפסוק "הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא".

ניתן לבאר זאת לאור הידוע⁹⁷ ש"מלא כל הארץ כבודו" מתאר, לפי
פנימיות התורה, הארה בלבד ("כבוד") ולא את עצמותו של הקב"ה. לכן
בסדור, בו נטה יותר לפסוק כדעת המקובלים⁹⁸, וכן באגרת שלפנינו
העוסקת בקבלת האריז"ל, הביא רק פסוק זה, המתאים יותר לפי הקבלה
לבטא את הרעיון המדובר.

הוכחה זו נדרשת ביותר בהתאם לרקע ההיסטורי לכתיבת אגרת זו,
והפולמוס שהיה באותה תקופה אודות ענין הצמצום: לפי ה"חכמים
בעיניהם"⁹⁹ שהבינו את ענין הצמצום כפשוטו – יש להוציא את דברי
הפסוק "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" מפשוטו. אלמלא הראיה
מפסוק זה – עדיין יש מקום, לכאורה, לטענתם.

בשולי הדברים יצויין, מאידך, כי גם בתורת החסידות יש ומוכאים שני
הפסוקים. כמו באגרת התשובה פרק ה': "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ
לפניו ית' כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ כבודו".
ויש לעיין.

93. ישעיה ו, ג.

94. ירמיה כג, כד.

95. במהדורא קמא סעיף ב'. ובמהדורא תניינא סעיף ד'.

96. במהדורא קמא סעיף א'. ובמהדורא תניינא סעיף ה'.

97. ראה ספר המאמרים תש"ז עמ' 151. ועוד.

98. עיין בהקדמת מוהרא"ח נאה לספרו פסקי הסידור.

99. כהגדרת רבנו בשער היחוד והאמונה פרק ז'.

קפ"ז שביבים השלמות

עובדות, "זוארטים",
פנינים וזכרונות

א.

"שמון ששון מחברדיך"

בספר "שמון ששון מחברדיך", כרך א', נדפסו תצלומים של מספר מכתבי הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל בכתב-ידו אל כ"ק אדמו"ר זי"ע, מהן משתקפת מעט מן ההערצה העצומה שרחש לרבי.

לפחות את אחד מן המכתבים המובאים לעיל כתב הגרש"ז אוירבאך זצ"ל לאחר שהגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם זצ"ל (חתנו של הגה"ח רבי בנימין זאב חשין זצ"ל, שגר בשכנות לגרש"ז אויערבאך) ביקר אצלו וסיפר לו אודות יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

לחיבתותא דמילתא יועתקו ב"שביבים" הבאים חלקים ממכתבים אלה, שמספר משפטים מתוכם הודגשו בידי המעתיק.

ב.

"זהנני מבקשו מאד להזכיר אותי לטובה בתפלה..."

"ב"ה. יום שיבסר לחודש אדר תשכ"ב

הנני שולח על-ידי המוסר-כתב-זה למרנא האדמו"ר שליט"א את קונטרסי ואשמח מאד לשמוע חוות דעתו הטהורה בענין חמור זה...

ידעתי את טרדותיו המרובות בעניני הכלל ישראל כולו...
עיקר הנדון הוא לעניות-דעתי בסימן ב', ובנוגע לשיטת מרנא זקנו
"הרב" ז"ל. גם במבט ראשון יראה הוד-קדושתו שדברתי במורא

ופחד מהרב ז"ל, ונחשב בעיני כחד מן קמאי . . כן אחלה את פני
האדמו"ר לעיין בסימן ד' . . ולכן אשמח מאד לשמוע דעתו דעת
תורה בענין זה.

**והנני מבקשו מאד להזכיר אותי לטובה בתפלה בענין
בריאות הגוף ונחת מהמשפחה ומתלמידים, ובכל עניני רוחניות
וגשמיות.**

שמי שלמה זלמן בן לאבי מורי הרב חיים יהודה ליב
אויערבאך ולאמי מורתני ע"ה צביה.

שערי חסד
ירושלים".

ג.

"שנותיו של מלך זמנהיג"

לקראת י"א ניסן תשל"ב, יום מלאות לרבי שבעים שנה (תרס"ב-תשל"ב)
שיגר הגרש"ז אוירבאך זצ"ל מכתב ברכה אל הרבי:

ב"ה. יום ה' ניסן תשל"ב

לפאר מעלת הוד-כבוד האדמו"ר מלובביץ

גדול מרבן שמו מנחם מענדל שניאורסאהן

שלומו הטוב ישגא סלה

אף כי לא נהיגי גבן דזעירא שאיל בשלמא דרבה, עם כל
זאת יחד עם הכלל מצטרף אני לתפלה וברכת רבים לאיש אשר
רבים צריכים לו בברכה כי ימים על ימי מלך יוסיף לו ד' כי **שנותיו
של מלך זמנהיג אינם רק שנותיו של היחיד אלא שנות דור ודור.**
ויגיע לגבורות מתוך ברכה ושמחה כי גבר חסדו על יראיו וחפץ
ד' יצליח בידו להגדיל תורה ולהאדירה בכל העולם ומהרה יזכה
לחזות בנועם ד' באור חדש על ציון ובביאת משיח צדקנו.

שלמה זלמן אויערבאך.

ד.

”להאדמו”ד המזפלא והמאחד”

גם לקראת י”א ניסן תשל”ז, יום מלאות לרבי שבעים וחמש, שיגר הגרש”ז אירבאך זצ”ל מכתב ברכה אל הרבי:

ב”ה. יום ט’ ניסן תשל”ז

גם אני הקטן מצטרף להודות לדי’ ולשמוח יחד עם רבבות ישראל במלאות שבעים וחמש שנה להאדמו”ר המופלא והמאחד הרבי מליובאוויטש שליט”א, אשר בדור הזה הוא ”מגדל אור” המאיר ומפיץ קרני אור של אמת ואמונה בלבותיהם של ישראל די בכל אתר ואתר, ומחדיר בהם אור תורת ד’ וזיו מצוותיה.

ויחד עם ההודי’ על העבר גם מצטרף אני לתפלה וברכה הנישאת בפי כל כי לא ימיש ד’ חסדו מאתנו ויאריך ד’ ימיו ושנות ממלכתו עד עמוד הכהן לאורים ותומים במהרה-בימינו-אמן.

שלמה זלמן אויערבאך

ה.

”אלה תולדות...”

כהקדמה לשני השביבים הבאים אציין את דלהלן (הידוע ודאי למרבית הקוראים).

החסידויות הנקראות כיום ”תולדות אהרן”, ”תולדות אברהם יצחק” ו”שומרי אמונים” מקורם בחסידות אחת אותה ייסד הרה”ק רבי אהרן ראטה זצ”ל שכונה ”רבי אהרל”ה”. כאשר הסתלק לגנזי מרומים המשיכו את דרכו: א. חתנו, הרה”ק מ”תולדות אהרן”, רבי אברהם יצחק קאהן זצ”ל. ב. בנו, הרה”ק מ”שומרי אמונים”, רבי אברהם חיים ראטה זצ”ל.

(אגב: רודי, אחי אמי, הגה”צ רבי יוסף הלוי והגה”ח רבי משה הלוי בוקסבוים הי”ד, היו ממקורביו של רבי אהרל”ה עוד בראשית הנהגתו בהיותו בחו”ל).

כאשר הסתלק הרה”ק רבי אברהם יצחק קאהן התפצלה גם ”תולדות אהרן” לשנים, ”תולדות אהרן” ו”תולדות אברהם יצחק”. בשני השביבים

הבאים יובאו לידי ביטוי יחסיהם של שני ממשיכי דרכו של רבי אהרל'ה אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ותורתו (כהמשך למסופר ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, יח. ב, יא-ג).

ו.

"למען ישמעו זיידאו"

שמעתי מהרה"ח ר' יצחק שי' בראנסדופר, מחשובי חסידי "תולדות אהרן":

פעם עברתי ליד חדרו של הרה"ק מ"תולדות אהרן", רבי אברהם יצחק קאהן זצ"ל, שהיה בבנין הישיבה. כאשר הבחין בי הרבי ביקש שאכנס לחדרו בקראו אלי: "יצחק קים אריין". נכנסתי אל הקודש פנימה והרבי סיפר לי כי ראה דרך חלון חדרו שמאחד החלונות בישיבה הושלכו חוברות של ה"לקוטי שיחות" השבועי. פנה אלי הרבי וביקש ממני: ראשית, לך ואסוף את החוברות והבא אותם אליי, הן תהיינה מונחות כאן, על שולחני, במשך שבוע ימים, כדי שכל מי שייכנס לכאן יראה מה היחס שלי ל"לקוטי שיחות"... בנוסף לכך, תברר מיהו הבחור שזרק אותן ואמור לו שיכנס אליי...

ז.

ניצוץ רמב"ם

הרה"ק מ"שומר אמונים", רבי אברהם חיים ראטה זצ"ל, התבטא פעם באזני מקורביו:

"דער ליובאוויטשער רבי איז א ניצוץ פון דעם רמב"ם" (= הרבי מליובאוויטש הינו ניצוץ מנשמתו של הרמב"ם).

את הדברים סיפר בנו, כ"ק האדמו"ר מ"שומרי אמונים - אשדוד שליט"א, לחתני הרה"ג הרה"ח הרב מרדכי מנשה לאופר שליט"א, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד.

ח.

"זהם לא ידעו כי שומע . . כי המליץ בינותם"

סיפר לי בשעתו הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה, שהיה בשעתו חלק ממזכירות הרבי ושלט בשפות רבות (אודותיו גם ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, סו, עז. ב, נח. ובהרחבה בחוברת "אגרות חסיד") :

פעם הגיע אל הרבי מכתב שנכתב בשפה הפורטוגזית. כיון שידעתי את השפה הפורטוגזית התבקשתי לתרגם את המכתב מפורטוגזית ללשון-הקודש כדי שהרבי יקרא את המכתב, וכך, כמובן, עשיתי.

לאחר שהרבי קרא את המכתב השיב הרבי לאותו יהודי מה שהשיב בלשון-הקודש, ואני התבקשתי שוב לתרגם את מענה הרבי לפורטוגזית. לאחר שתרגמתי את מכתב התשובה הוגש המכתב אל הרבי כדי שהרבי יחתום עליו בחתימת-יד-קדשו.

להפתעתי הרבה הוחזר אליי המכתב ועליו מספר תיקונים שהרבי תיקן בכתב-יד-קדשו בשפה הפורטוגזית, שפה שכביכול הרבי לא ידע...

ט.

"זעם נעלמים לא אבוא"

סיפר לי ידידי הגאון רבי יעקב מרדכי רפופורט שליט"א, ראש ישיבת "לב אריה", שני סיפורים בקשר ליחסו של הגאון רבי נחמן בולמן ע"ה, מראשי ישיבת "אור שמח", לכ"ק אדמו"ר זי"ע ולתורתו :

פעם דיברו הגרי"מ והגר"נ ביניהם, והגרי"מ הזכיר "ווארט" של הרבי, אך מיראתו שמא הדברים לא יתקבלו בשם אומרם התבטא שראה "ווארט" זה בספר חסידי ("איין א חסידישער ספר"). הגר"נ הכיר מיד את ה"ווארט" של הרבי, ואמר לבן-שיחו: האם גם אתה מאלה המפחדים לומר שהם לומדים "לקוטי שיחות"?...

י.

ה"געשמאק" של הרבי

סיפור נוסף: לאחר שסיים הגר"נ את לימודיו בישיבת "רבינו יצחק אלחנן" הוא קיבל משרת רבנות אי שם בעיר רחוקה בארצות הברית. במקום בו שימש כרב לא היה לו עם מי לדבר ברמה שלו, היחיד שיכל לדבר עמו ולהשיח את לבו בפניו היה שליח של הרבי שפעל בקירוב מקום אליו.

הבדידות במקום רבנותו היתה קשה עליו ובזמן מסויים הקושי שבשהיה שם גבר והוא הרגיש כי "באו מים עד נפש" והחליט לעזוב את המקום. משסיפר זאת לחבירו השליח הגיב הלה כי צעד כזה לא עושים לבד ויש להתייעץ על כך עם אחד מגדולי הדור, והציע לו להתייעץ עם הרבי בנידון. הגר"נ, שהיה מודע לסדרי ה"יחידות" אצל הרבי, דחה את ההצעה משום שעד שיתפנה תור ל"יחידות" אצל הרבי יעבור זמן רב... על טענתו זו ענה לו השליח שהוא יסדר עבורו תוך זמן קצר תור ל"יחידות" ואכן כך היה.

ב"יחידות" שטח בפני הרבי את רצונו לעזוב את המקום ופירט את הנימוקים לכך. הרבי הסביר לו מדוע שהייתו במקום נחוצה ומוכרחת ושלל את טיעונו אחד לאחד.

לבסוף אמר הגר"נ שאין לו שום סיפוק ("געשמאק") בשהייתו שם. מששמע זאת הרבי דפק בידו הק' על השולחן ואמר לגר"נ: "און איך האָב יאָ אַ געשמאָק אין זיצן דא אַשטאַט זיצן מיט אַ גמרא און לערנען?...?" [= וכי לי יש סיפוק בישיבתי כאן במקום לשבת עם גמרא וללמוד?...].

יא.

"הנהגה שקוראה "שובב"..."

כאשר בננו בכורנו הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שליט"א היה בגיל שנתיים כתבנו לרבי שהוא ילד שובב מאוד וביקשנו את ברכת ועצת קדשו הרבי על כך. הרבי ענה על כך (במכתב מיום "עש"ק פרשת פנחס, שבת מברכין חודש מנחם אב, ה'תשכ"א"):

"בנוגע להנהגה שקוראה "שובב" – רגיל זה ביותר, ובפרט בילד ראשון. ובמילא אין להתרשם מזה כלל. ואיך לשפר הצריך שיפור בזה – מחנכים מנוסים בזה יורום ע"פ נסיונם".

בשעתו הבנתי את פירוש הדברים שהכוונה לילד ראשון דווקא, אולם כעבור שנים הגעתי לכלל הבנה שהכוונה היא לילד הגדל לבדו כבן, אפילו כשאניו הבן הראשון, ואפילו כשיחד עמו גדלות בנות כאחיות, אך כבן הוא יחיד.

אגב: מי שמכיר את בננו זה שליט"א ושומע את הסיפור אינו מאמין למשמע אזניו לאור התנהגותו המתונה במיוחד של בננו...

מעניין במיוחד הניסוח "בנוגע להנהגה שקוראה "שובב" המורה על כך שהרבי סבור שהמלה "שובב" אינה הגדרה נכונה. יתכן שהסיבה לכך היא משום שמשמעות המלה "שובב" בתנ"ך היא משמעות שלילית, כמו "מורד", כפי פירוש הפסוק "שובו בנים שובבים" (ירמיהו ג, כב).

יב.

"חינוך עטה"ק כמסורת המשפחה"

כאשר שהתנה בתנו מרת רייזל שושנה הלפרין תחי' כנערה בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"יחידות" בשנת תש"מ בירכה הרבי "שתנצלי את כשרונותייך הברוכים לחינוך על טהרת הקודש כמסורת המשפחה".

ניתן לומר שכוונת הדברים היא מלבד לעיסוקי שלי במלאכת החינוך גם לאבי, הרה"ג ר' ברוך יהודה בלוי זצ"ל, ששימש במשך תקופה כמלמד בת"ת "בני ציון" [ולמד אצלו, בין השאר, הגר"ע יוסף זצ"ל], ולחותני, הרה"ח ר' חיים אורי רוזנברג זצ"ל, ששימש משך שנים רבות כמחנך מעולה בת"ת "שומרי החומות".

יג.

הגרש"ז אוירבאך ואחי זצ"ל

התלוויתי פעם לאבי, הרה"ג הרה"ח ר' ברוך יהודה בלוי זצ"ל, יחד עם אחי, הגאון רבי יעקב ישעיה בלוי זצ"ל, בביקור חג אצל הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל באחד מימי חול המועד סוכות (כמדומני בין השנים תשי"ב-תשט"ו), זכור לי כי בין הדברים נסבה השיחה על אתרוגו של הגר"י אברמסקי, שאותה שנה היה גדול במיוחד.

תוך כדי השיחה הגיע הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל לבקר את הרב אברמסקי. כאשר הרב אברמסקי הבחין בכך אמר: הגיע אורח חשוב, במה אוכל לכבדו. הכבוד היה בכך שלבש לכבוד האורח את בגדו העליון (לפני כן ישב ללא בגדו העליון).

התפתחה שיחה תורנית מעמיקה, והגרש"ז התפעל מידיעותיו וסברותיו של אחי זצ"ל, ניתן לומר כי אז למעשה הוא "גילה" את אחי (זה היה לפני שאחי פרסם את ספרו הראשון מבין עשרות הספרים שחיבר). אבי, שהבחין בהתפעלותו של הגרש"ז, אמר לו: "נו, מה דעתך על החינוך שנתתי לו" ברמזו לאירוע מסויים, כדלהלן.

הרקע לדברים נעוץ בהיסטוריה של המאבק ביהדות החרדית בין ה"קנאים", אנשיו של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, ל"מתונים" יותר ביחס לציונות כמו שיפורט להלן (אות טז).

יד.

"אני הוא ולא אחר..."

הגאון רבי זבולון חרל"פ, אביו של הגאון רבי יעקב משה חרל"פ (שניהו בשנותיו האחרונות כרבה של שכונת "שערי חסד" וכראש ישיבת "מרכז הרב") היה תלמיד של הגאון מהרי"ל דיסקין מבריסק ששמסביבו התרכזו הקנאים בירושלים בשעתם. בנו של מהרי"ל דיסקין, הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין, הגיע מחו"ל, לאחר הסתלקות אביו, והקנאים קבלו עליהם את מרותו שלו, יחד עם מרותו של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, בחיר תלמידיו של מהרי"ל דיסקין. רבי יעקב משה שנמנה תחלה על הקבוצה הזאת היה כמובן מבאי ביתו של רבי יצחק ירוחם. אולם מאוחר יותר הוא נמשך אחרי הרב קוק. באחד הימים הגיע רבי יעקב משה לביתו של רבי יצחק ירוחם כהרגלו, וכשביקש להיכנס עמד רבי יצחק ירוחם בעצמו ליד הדלת ואמר לו: הנני עומד כאן בעצמי כדי שתדע שאני הוא שציוויתי שלא תיכנס לכאן יותר...

מאוחר יותר התאכזב רבי יעקב משה גם מהחוג הציוני. כאשר היו בחירות לרבנות הראשית בארץ, לאחר פטירת הרב קוק, הועלתה, באופן טבעי, מועמדותו של רבי יעקב משה, אולם בבחירות נבחר הרב הרצוג, שנשא בתואר "רב ד"ר" והובא מחו"ל במיוחד כדי לכהן כרב ראשי.

טז.

”טובים השנים”

לפני מלחמת העולם הראשונה היה הרב קוק רבה של יפו. באותה תקופה הורכבה משלחת של רבנים מירושלים בראשות הגר”ח זוננפלד ואליהם הצטרף הרב קוק לבקר במושבות החדשות שהוקמו אז ברחבי הארץ כדי לחזק ולעודד את קיום התורה והמצוות של המתישבים. מסופר כי במעבר בין מושבה למושבה סמוכה נשאר הרב קוק במרכבה שהביאה אותם ואילו הגרי”ח העדיף לצעוד רגלי בנימוקו זאת במעלה הגדולה הטמונה בהליכת ד’ אמות בארץ ישראל.

לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר התחולל המאבק בין הציבור החרדי של היישוב הישן לבין התנועה הציונית, בראשותו של ד”ר ווייצמן, שהחלה לפעול בארץ, התמנה הרב קוק לרבה הראשי של “כנסת ישראל” של התנועה הציונית.

למרות זאת הזדמנו יחד הגרי”ח והרב קוק בכבוד הדדי בבריתות-מילה כאשר הרב קוק שימש כסנדק ורבי יוסף חיים היה המוהל.

הקרקע הממשי ביניהם נוצר כאשר באירועים האמורים היה הגרי”ח מכנה את הרב קוק בפניו “דער יפו רב” [= רבה של יפו]... בשל אי הכרתו בו כרבה הראשי של ארץ ישראל, מינוי שנוצר על-ידי הציונים. בשלב מסויים נמאס הדבר על הרב קוק שהגיב על כך בחריפות ומאז חדלו להיפגש.

טז.

”המוציא מחבירו”

אשת אבי מורי זצ”ל בזיווג ראשון, מרת יוכבד פרומא ע”ה, נפטרה בצעירותה, בשנת תרצ”א, והשאירה שני ילדים, האחד בשם יהושע מאיר ע”ה, שגם הוא נפטר כעבור זמן קצר, והבן השני היה אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ”ל, שהיה אז ילד כבן שנתיים.

אבי מורי זצ”ל התגורר אז בשכונת “שערי חסד”, והוא וחבריו, צעירי העדה החרדית שנמנו עם מקורבי הגר”ח זוננפלד, לא הכירו ברבנותו

של הגרי"מ חרל"פ והכתירו את הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל כרבה של השכונה מטעם העדה החרדית.

חברי הקבוצה שנמנתה על ה"מתונים" והיו נאמנים לגרי"מ חרל"פ החלו לטעון שיש להוציא את הילד היתום מחסותו של אביו, כיון שלדעתם אינו מסוגל לגדל ולחנך את ילדו כראוי.

הגרש"ז אורבאך, שהיה קרוב לחוגים אלה, נטל גם הוא חלק במאבק זה. בפגישתם האמורה לעיל בסוכתו של הגר"י אברמסקי פנה איפוא, כאמור, אבי אל הגרש"ז והוכיחו על כך שרצה להוציאו מרשותו.

לשבחו של הגרש"ז אורבאך יצויין כי כעבור זמן משך את ידו מהמלחמה האמורה.

יז.

"ובפשעיכם שולחה אמכם"

רחל אמנו לא נקברה, כידוע, במערת המכפלה, עם האבות ושאר האמהות.

רש"י (ויחי מח, ז) מבאר את הסיבה לכך: "שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים...".

ניתן להמתיק את הדברים על פי המבואר בפנימיות התורה, כדלהלן.

רחל רומזת לרגל הרביעית של המרכבה (ארכעת הרגליים נרמזים בראשי-התיבות אי"ר: אברהם, יצחק, יעקב, רחל), המכוונת כנגד ספירת המלכות.

כידוע (אגרת התשובה פריקים ד-ו בהרחבה), האות ה' אחרונה שבשם הוי"ה ("ה"א תתאה") היא ספירת המלכות, ומבואר בחסידות כי בזמן הגלות ירדה ה"א תתאה ונפרדה משאר הספירות שלמעלה הימנה.

נמצא שהסיבה שדווקא רחל אמנו קשורה עם בני ישראל בזמן הגלות, כדברי רש"י, היא משום שענינה של רחל הוא ספירת המלכות, שבה דווקא נגרמת הירידה, גלות השכינה, בזמן הגלות.

יח.

בבוד חב"ד...

בעת שנטלתי חלק פעיל בשליחותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע במסגרת "צעירי אגודת חב"ד" סניף ירושלים, קיבלה הנהלת צא"ח מכתב מהרבי (ראה אגרות קודש חלק יז עמוד רסח. "התקשרות" גליון רפ"ה) שתוכנו: לפלא גדול שיתקיים בירושלים כינוס לנוער יהודי בעולם וצאגו"ח לא עושים כלום בענין זה.

כאשר המכתב התקבל לא ידענו כלל על כינוס שכזה, אולם בעקבות המכתב התעניינו על כך ואכן התברר שמתקיים כינוס כזה בשכונת קטמון בירושלים. הלכנו לשם כמה מפעילי צא"ח כדי להיכנס לשם, לדבר עם מי שצריך ולראות מה ניתן לעשות.

בכניסה עמד שומר ולא הסכים להכניס אותנו ללא אישור. באין אונים נשארנו בחוץ ושוחחנו עם היוצאים והנכנסים על עניני יהדות. עודנו עומדים ומשוחחים שם הגיע לכינוס מר משה שרת, שהיה שנים ספורות קודם (בשנים תשי"ד-תשט"ו) ראש הממשלה. משראה אותנו שאל אותנו: מה עושים יהודים פה? ונענה כי אנו חסידי חב"ד ועומדים כאן מאחר שלא נותנים לנו להיכנס... הוא גער במי שהיה צריך: "מה זאת אומרת שאנשי חב"ד לא נכנסים?" ובזכותו אכן נכנסנו.

לאחר זמן מה קיבלנו מכתב נוסף מהרבי ובו נזיפה: מדוע לא דואגים לכבוד חב"ד, שחסידי חב"ד עומדים בחוץ ולא נכנסים...

יט.

עשיית מסחר במימון הקדש

בחודש אייר תשמ"ו נסעתי לחצרות קדשנו כדי לשהות במחיצת כ"ק אדמו"ר זי"ע ביום הולדתי ה-50 שחל בט"ז אייר. באותה הזדמנות כתבתי פתק אל הרבי ובו שאלתי מספר שאלות בתחומים שונים. על פתק זה זכיתי לקבל מענה ארוך ומפורט מהרבי על שאלותי.

להלן העתקת חלקו הראשון של מענה הרבי ובו הוראת הרבי הנוגעת לכלל המוסדות ולמוסדות חב"ד בפרט (בשעתו ניתנה לי רק הרשות להעתיק את מענה

הרבי (גדפס ב"היכל מנחם" חלק א עמודים סד-סה), אולם בשנים האחרונות התפרסם כתב-יד-קדשו של הרבי מחלק זה של המענה):

נת' [= נתקבל] ות"ח

לפני כו"כ [= כמה-וכמה] שנים אמרתי-הזכרתי
 (לאחדים מ)מנהלי מוסדות חב"ד, אשר פס"ד השו"ע [= פסק-
 דין השולחן-ערוך] שלא לעשות מסחר (עאכו"כ [= על-אחתי-
 כמה-וכמה]) – ספֿעֿקולאציע [= השקעה כספית בהימור למטרת
 רווח]) בממון הקדש.

בעוה"ר [= בעוונותינו-הרבים] היו אחדים חכמים
 בעיניהם ועשו ההיפך [מכך] וכו' [= וכתוצאה מכך נגרמו נזקים]

ויה"ר [= ויהי-רצון] שתהא עכ"פ [= על-כל-פנים] איזו
 תועלת פון זייער מזיק זיין (גם) המוסד [= מההיזק שגרמו
 לעצמם וגם למוסד שניהלו] וכו' – בנוגע למכאן ולהבא וד"ל
 [= ודי-למבין. כלומר, שהתועלת מההיזק תהיה שלהבא יזהרו
 ממעשים כאלה].

יתכן שכוונת הרבי בכתבו פ"ס"ד השו"ע שלא לעשות מסחר (עאכו"כ –
 ספֿעֿקולאציע) בממון הקדש" היא לדין המופיע ברמב"ם הלכות נחלות פרק
 יא הלכה ז: "אין האפטרופיין רשאין למכור ברחוק ולגאול בקרוב, למכור
 ברע ולגאול ביפה, שמא לא יצליח זה שקנו. ואין רשאין לדון ולחוב על
 מנת לזכות ליתומים, שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים".

וראה גם כתובות קו, ב: "אין משתכרין בשל הקדש, אף לא בשל עניים.
 בשל הקדש . . אין עניות במקום עשירות, בשל עניים . . דלמא מתרמי להו
 עניא וליכא למיתבא ליה [= שמא יזדמן להם עני ולא יהיה כדי לתת לון]".

ב.

"לך ה' הצדקה, עושה נפלאות בכל עת"...

באחת הפעמים בהם חזרתי לביתי משהותי בצילא דמהימנותא אצל
 כ"ק אדמו"ר זי"ע התעניין אצלי שכני הרה"ח ר' מנחם קרויטוורט ע"ה
 שהיה חסיד בובוב איך הסדר של קבלת "קוויטלאך" [= בקשות ברכה
 בכתב] אצל הרבי.

תיארתי בפניו את הסדר כפי שהיה נהוג אז והוספתי שלמקרים דחופים מונחת קופסה בחדר המזכירות של הרבי, שם ניתן להניח את הפ"נ או את מכתב בקשת הברכה, ובדרך כלל כבר למחרת מתקבלת תשובתו של הרבי.

מששמע זאת שאל אותי ר' מנחם: וכסף לא נותנים יחד עם ה"קוויטל"? אם כן בוודאי הקופסה מלאה תמיד בבקשות...

כא.

"אבן מקיר תזעק"

ר' מנחם סיפר לי את המעשה הבא:

כאברך הלכתי בחודש אלול לכוכב רגלי יחד עם חבר. בדרך עברנו באיזור נופש, בו נפשו בדרך כלל בעלי יכולת. תוך כדי הליכה, לפנות ערב, הבחנו בשני אנשים המטיילים ומשוחחים יחד. התבוננתי בהם והבחנתי שאחד מהם הוא נציג "אגודת ישראל" ב"סיים", והשני הוא נציג ה"מזרחי" ב"סיים". חברי, שצעד עמי, החל לפתע לזרוק אבנים לכיוונם, בהתרעמו עליהם: "בגללכם לא נותר בעיירתנו בית אחד שלם, ואילו אתם משוחחים כידידים...".

כב.

מבאי ביתו של הגאון מטשעבין זצ"ל

אם אשתו של הרה"ח ר' מנחם קרויטווירט (בזיווג שני) היתה נשואה בזיווג שני לגאון מטשעבין זצ"ל. בנו (מזיווג ראשון) הרה"ח ר' אלי קרויטווירט שליט"א, כיום ברמת שלמה, למד אז בישיבת בעלזא ומטבע הדברים היה בן בית אצל הגאון מטשעבין. באותה תקופה הוא אף זכה לשמש את הגאון זצ"ל וסיפר לי הרבה מהדברים שראה ושמע אז, כמה מהם סיפרתי בהזדמנויות שונות.

[במאמר המוסגר אציין כי הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה התגורר תקופה מסויימת בשכונת "שערי חסד" לפני "שיכון פאג"י". באותה תקופה התקיים שיעור בגמרא בביתו של הגאון מטשעבין, ר' אוריאל היה בין המשתתפים בשיעור, ובכלל היה אז מבאי ביתו].

בג.

”תתן אמת ליעקב”

ברצוני לספר כאן עובדה אחת על העמידה על האמת של אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ”ל.

בשעתו פרץ סכסוך מסויים בין גוף חב”די לגוף אחר בנושא השייך לדיני ממונות וחזקות. הדיון על כך התעתד להתקיים בפני בית הדין של “העדה החרדית” בירושלים שאחי זצ”ל היה אמור להשתתף בהרכב בית הדין.

נתבקשתי מאנשי הגוף החבד”י להסביר לאחי את צדקת טיעוניו של הגוף החבד”י. התקשרתי איפוא אליו והתחלתי לדבר עמו. מיד כשהתחלתי לדבר על נושא זה הפסיקני אחי זצ”ל בהחלטיות באמרו לי: “נאך איין ווארט בין איך נישט אין הרכב” [= עוד מילה אחת שאתה ממשיך לדבר בנושא, ואתפטר מההרכב ומהשתתפותי בדיון].

מהו החידוש שבסיפור? לכאורה, הרי זה דבר נורמלי, כך היא ההלכה, ש”אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין. . . שלא בפני חברו, אפילו דבר אחד אסור. . . וכל השומע. . . עובר בלא תעשה...” (רמב”ם הלכות סנהדרין פרק כ”א הלכה ז. שולחן ערוך חושן משפט סימן יז סעיף ה), אבל הקוראים יזכרו כי בדורנו, עקבתא דעקבתא, אנו עדים, לצערנו, גם להנהגה שונה, וד”ל.

בד.

”איל” על שום מה?

אחד הטעמים למצוות התקיעה בשופר בראש-השנה הוא להזכיר לפני הקב”ה ביום זה את זכות עקידת יצחק. הזכרון נעשה באמצעות העובדה שהתקיעה היא בקרן של איל המזכיר את המאורע בסיום העקידה (וירא כב, יג): “וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו”.

כך בפשוטו של מקרא, וכדברי רש”י (אמור בג, כד): זכרון תרועה. . . לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל. זוהי גם הכוונה בפיט “תעיר ותריע” הנאמר ב”יוצר לראש השנה” במשפט: “מלך זכור אחוז קרן. לתוקעי היום לך בקרן”.

ותמוה: מדוע נעשה הזכרון דוקא באמצעות הזכרת האיל שאותו מצא אברהם רק לאחר העקידה ולא באמצעות משהו אחר שיזכיר את העקידה עצמה?

ויש לומר בשניים:

א. הציווי על העקידה היה ב"אתערותא דלעילא", הקב"ה פנה אל אברהם וביקש "קח נא...", ואילו הקרבת האיל נעשתה ב"אתערותא דלתתא", ביוזמתו של אברהם עצמו. מסיבה זו אנו מזכירים דווקא את האיל, משום שאנו רוצים להזכיר את הזכות שהגיעה דווקא ב"אתערותא דלתתא" המדגישה יותר, כמובן, את הזכות שבכך.

ב. ידוע המבואר בחסידות על הפסוק "והחיות רצוא ושוב" שבו מרומז שתי התנועות היסודיות בעבודת ה': "רצוא" – השאיפה להתעלות ולהדבק בה', ו"שוב" – עשיית המצוות דווקא בעולם הזה כדי להשלים את הכוונה האלוקית בבריאת העולם. העקידה מסמלת, איפוא, את ה"רצוא", את "כלות הנפש" להדבק בה'. לעומת זאת, התחלת העבודה בעולם של ה"שוב" התבטאה בהקרבת האיל לאחר שהקב"ה אמר שרצונו דווקא בעבודה בעולם, לפיכך אנו מדגישים את האיל, כדי לרמז שרצונו של הקב"ה מאיתנו הוא העבודה עם ובתוך העולם.

על פי האמור ניתן, אולי, לבאר בדרך הפשט מדוע כאשר המלאך בא למנוע את אברהם אבינו ממעשה העקידה נאמר: "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם", שכן כאשר רוצים לעורר מישהו קוראים בשמו פעמיים, כאן היה, איפוא, צורך "לעורר" את אברהם מתוך ה"רצוא" שלו.

לפי התירוץ השני יתפרש כמין חומר הנאמר בסיום פרשת העקידה "וישב אברהם אל נעריו", שהכוונה בכך היא שלאחר ה"רצוא" שבעקידה – התבצע ה"שוב" אצל אברהם בחזרתו לקיום הרצון האלקי דווקא במציאות הגשמית ובהגבלותיה. גם את העובדה שטרם העקידה אמר אברהם אל נעריו "שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם" יש לפרש בדרך זו, על-פי המבואר בחסידות על מאמר חז"ל אודות רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום", שעוד לפני הרצוא צריך העובד את הקב"ה לזכור שמטרת הרצוא היא להגיע בסופו של תהליך אל השוב.

על-פי האמור יובן גם מדוע לאחר העקידה היו שתי התגלויות של המלאך לאברהם אבינו ורק בהתגלות השניה נתברך אברהם בברכות מיוחדות, זאת משום שההתגלות השניה היתה לאחר הקרבת האיל, שכן רק לאחר שאברהם אחז בשלב ה"שוב" היו יכולות הברכות לחול עליו, משום שדווקא ב"שוב" מתבטא ביצוע הכוונה העליונה בבריאת העולם, "להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

כה.

"תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם"

כידוע היה הרבי עולה תמיד ל"מפטיר" ולאחר מכן היה קורא בעצמו את ההפטרה. לא תמיד היה ניתן לשמוע את ההפטרה כולה, אך קטעים שונים ופסוקים שונים ממהפטרות השונות זכיתי לשמוע מפי המלך.

בהפטרת יום-טוב הראשון של חג הסוכות נאמר (זכריה יד, ז) "והיה יום אחד הוא יוודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור".

באחת השנים זכיתי לשמוע הפטרה זו בקולו הקדוש של הרבי, וזכור אני שהרבי קרא בהדגשה ובהטעמה את המלים "לעת ערב יהיה אור". קולו זה של הרבי עודנו מהדהד באוזניי עד היום הזה...

כו.

"ויששכר באהליך"

שמעתי פעם ממקור מוסמך כי הרבי התבטא שדברי ה"בני יששכר" מהווים עבורו מקור כמו כתיבי האריז"ל.

העיר על כך חכם אחד שהדבר תמוה, שכן ספרי ה"בני יששכר" מופיעים בתורת הרבי רק ארבע או חמש פעמים.

לדידי הדבר מהווה הוכחה גדולה וחזקה לנכונותה של השמועה האמורה, שכן, כידוע, בתורת הרבי מועטות הפניות לספרים מענפי החסידות השונים מן התקופות המאוחרות יותר, נמצא איפוא שעצם העובדה שה"בני יששכר" מוזכר בתורת הרבי מהווה הוכחה גדולה לסמכותו בעיני הרבי.

בז.

מדברי כ"ק האדמו"ר מבובוב שליט"א

באחד מביקוריו של כ"ק האדמו"ר מבובוב שליט"א במירון בשנים האחרונות הוא עורר על כך שמוכרחים ללמוד חסידות וללא לימוד חסידות לא ניתן לעבוד את ה' בחיות בדרך החסידות. הוא הדגיש שכוונתו אינה לכך שצריך להסתכל מפעם לפעם בספרי חסידות, אלא ללימוד חסידות בקביעות.

ידוע גם כי כאשר כ"ק האדמו"ר מבובוב שליט"א נמצא במנוחה ובנופש הוא מבקר ומתפלל בבתי חב"ד המצויים בקרבת מקום.

בח.

מדברי כ"ק האדמו"ר מסטמאר שליט"א

בשנים האחרונות התקיים בארצות-הברית כינוס גדול של אדמורי"ם ורבנים בו עסקו בענין פגעני הטכנולוגיה. בין ראשי המתעסקים בארגון הכינוס היה כ"ק האדמו"ר מהר"א מסטמאר שליט"א.

כאשר דובר על הרבנים שיוזמנו לכינוס והוזכר גם על הזמנת רבני חב"ד העיר על כך ראש ישיבה ליטאי באמרו (עפרא לפומיה) שחב"ד אינם שייכים, משום שאין להם שום מסורת...

מששמע זאת כ"ק האדמו"ר מסטמאר שליט"א הגיב על הדברים בשלילה, באמרו: אני בעצמי מזדמן ל"קעמפים" שלהם, ונהנה מסדרי התפלות וכשרות האוכל ברמה הכי גבוהה, אין בהם שום בעיה והם יהודים יראי-שמים ועובדי ה'. ודיבר עם כ"ק האדמו"ר מסקולען שליט"א שיוזמין לכינוס את רבני חב"ד. וכך היה.

בט.

"כי ישבו אחים יחדיו"

שני אחים היו בירושלים, הרה"ח ר' יצחק אייזיק והרה"ח רבי יעקב יהושע ראטה.

רבי יעקב הושע היה מקורב לגאון מפרשבורג. הוא עלה לארץ כמה שנים לפני קום המדינה והיה חותנו של אחי הגאון רבי יעקב ישעיה, שהשתדך בח"י חשון תש"ז והתחתן בח"י אלול של אותה שנה. אחיו ר' יצחק אייזיק עלה לארץ בשנת תש"ט והתגורר בשיכון פאג"י, מקום מגורנו.

בנו של ר' יצחק אייזיק הוא הגה"צ ר' יחזקאל ראטה שליט"א, גאב"ד קארלסבורג, המתגורר כיום בארצות הברית. אז, בצעירותנו, היינו חברים והחלפנו בינינו דברי תורה. הוא למד בישיבת סטמאר. זכורה לי החגיגה שנערכה לרגל קבלתו תעודת "סמיכה להוראה" מאת הגאון רבי משה אריה פריינד זצ"ל, שהיה אז ראש ישיבה בסאטמר.

ל.

"יניק וחכים"

הגר"י ראטה שליט"א סיפר לי פעם ווארט ששמע או קרא:

בנו השני של ה"חתם סופר" זצ"ל, הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, כיהן כרב בקראקא ונודע גם בין אומות העולם בחכמתו המופלגת, ידוע בכינוי "חכימא דיהודאי".

כשהיה רבי שמעון ילד רך, בן תשע שנים, קרא לו פעם אביו ה"חתם סופר" ושאל אותו: אתה רוצה להרגיש מהו תענוג אמיתי? אומר לך: בלילה חורפי קמים בשעה שלוש לפנות-בוקר, בחוץ שורר קור עז אך בבית המוסק חם, שותים כוס תה ומעשנים סיגריה ואז מתחילים ללמוד במשך כמה שעות, זהו תענוג אמיתי.

הילד הסכים, קם עם אביו בליל חורף בשעה שלוש, שתה כוס תה ועישן סיגריה. לאחר מכן אמר לו ה"חתם סופר": עכשיו נלך ללמוד. אמר ר' שמעון: צריך את כל תענוגי עולם הזה? ... וחזר לישון...

לא.

"כעזמד לפני המלך"

בהזדמנות אחרת שמעתי סיפור נוסף על הגר"ש סופר:

העיר קרקוב, בה כיהן כרב, היתה עיר מחוז, משכך התמנה הגר"ש להיות נציג היהודים בסיים [= ה"כנסת"] הפולני.

מתוקף תפקידו זה הוצרך הגר"ש להשתתף בביקור נכבדים אצל מלך פולין שנערך בשבת-קודש. בשלב מסויים בביקור הואיל המלך לכבד כל אחד מהנאספים בסיגריה. בשונה מכל הנאספים שאחר שקיבלו את הסיגריה הדליקו אותה והחלו לעשנה הגר"ש לא הדליק את הסיגריה בשל קדושת השבת.

כשהמלך הביע בפני הגר"ש את תמיהתו על הנהגתו זו, שהיתה יכולה להתפרש כזלזול במתנת המלך, ענה הגר"ש בפקחותו: האם יאה לשרוף מתנה שקיבלתי מאת המלך? מתנה זו כה יקרה ללבי, ועל כן לא אשורף אותה אלא אשמור אותה...

לב.

"אשר ראו עיניך"

אנו אומרים כל יום ב"שש זכירות": "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך. . יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" (דברים ד, ט-י), כשהכוונה היא, כמובן, לזכירת מעמד מתן תורה בהר סיני.

יש לשאול: מדוע הוזכר כאן דווקא "אשר ראו עיניך", הרי את מתן תורה ראו בני ישראל בעיניהם ושמעו באזניהם, כלשון הרמב"ם (יסודי התורה תחלת פרק ח): "... (ב)מעמד הר סיני, שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר", מדוע הושם כאן דגש על הראיה של מתן תורה ולא על השמיעה?

ויש לומר: 1. נאמר בספר תניא קדישא (שער היחוד והאמונה פרק ג) ש"אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו - לא היה גשמיות הנברא וחומר וממשו נראה כלל לעיינינו כי הוא בטל המציאות ממש", וזוהי, כמובן, משמעותה של ראיית אלקות.

ובתניא פרק ל"ו מבאר ש"כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה. . הראת ממש בראיה חושיית...". אם כן נמצא שזכינו לראיית אלקות במתן תורה, משמעותה של זכירת מתן תורה היא, איפוא, לזכור את ראיית

האלקות שבמתן תורה וממנה להשליך על מציאות העולם כולו, שהיא, למעשה, אלקות, כמבואר בתניא בהרחבה.

2. על הפסוק (יתרו כ, טו) "וכל העם רואים את הקולות" אומרים חז"ל במכילתא "רואין את הנשמע ושומעין את הנראה". ומבואר על כך שבעת מתן תורה ה"נשמע", פנימיות התורה, שאין בה השגת המהות, היה אצל בני ישראל בבחינת "ראיה" והשגת המהות, ואילו ה"נראה", נגלה דתורה, היה אצלם בבחינת "נשמע", ברמז, כידוע שבעשרת הדברות מופיעות ברמז תרי"ג המצוות. נמצא איפוא שבהר סיני ראו בני ישראל בגילוי את פנימיות התורה, האלקות שבה. לפי זה מובן שהדגש על ראו ענין - מורה על הדגשת חשיבות לימוד פנימיות התורה.

לג.

מ"זפרצת" ל"נחלה בלי מצרים"

בכ' אלול תשי"ח כתבתי מכתב לרבי ובו בישרתי שברוך-השם יש לישיבת הערב של חב"ד בעיה"ק ירושלים ת"ו סניפים בכל הצדדים של העיר: בשכונת בית וגן - בראשות הרה"ג הרה"ח ר' מיכל הכהן שי' כ"ץ, בשכונת נחלת השבעה - בראשות הרה"ח ר' נחום מרגליות ע"ה, בשכונות שערי חסד - בראשות הרה"ג הרה"ח ר' נפתלי שי' רוט, בשכונת בית ישראל - בתחלה בראשותי ולאחר מכן בראשות הגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם ע"ה, לאחר שיסדתי את הסניף בפאג"י עמדתי אני בראשו. ממכתב כתבתי, איפוא, שב"ה זכינו לקיים את הפסוק "ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה".

על כך ענה הרבי במכתבו עם תקונים בכתב-יד-קדשו (מ"כו' אלול תשי"ח):

"מאשר הנני קבלת מכתבו מכ' אלול עם המוסגר בו, ויהי רצון שיבשר טוב ובאופן דופרצת כמו שכתוב במכתב, ולא עוד אלא שמופרצת הנ"ל יבואו לנחלה בלי מצרים, שכמובן הוא דרגא עוד יותר. וגם על זה נאמר, לא נפלאת גו' לא בשמים גו'. וכפירוש רז"ל בפרט, על הכתוב, הרי גם אז צריך לעשות זה. וכיון שצריך, בודאי ניתנו מקודם לזה האפשריות והכחות".

עוד על ישיבת הערב - ראה ב"לקט ופרט" א, נד-נו.

לה.

מי קודם למי

סיפר לי ידידי הרה"ח ר' ישראל צבי שי' גליצנשטיין:

שמעתי מפי הרה"צ רבי נפתלי הלבשרטם שליט"א, האדמו"ר מטשאקעווע, מראשי "וועד הכשרות" של העדה החרדית בירושלים, שבשנת תש"ל זכה לשהות ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, את הסיפור הבא.

ה"יחידות" נמשכה מעל ומעבר לזמן המצופה, וכעבור יותר ממחצית השעה פתח מזכירו של הרבי, הרה"ג הרה"ח ר' יהודה לייב גרונר שליט"א, את הדלת ואמר לכ"ק אדמו"ר זי"ע שסגן שר הבטחון מחכה להיכנס ל"יחידות" כבר יותר מחצי שעה.

הרבי הגיב על הדברים בתנועת ביטול בידו הקדושה והמשיך לשוחח עם האדמו"ר יותר מחצי שעה נוספת...

*

בשולי הדברים יצויין, כי המדובר הוא במר שמעון פרס ז"ל שאם כי באופן רשמי נשא בתפקידים אחרים אולם בפועל עסק אז בענייני הבטחון של העם היושב בציון. על תוכנן של שתי היחידויות המוזכרות - ראה "התקשרות" גליון א'רכט.

לה.

"ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע..."

בשנים בהם שהה קדוש ה' הרה"ק מהר"א מבעלזא זצ"ל בירושלים ת"ו היה הוא ה"בעל-תוקע" בראש-השנה. כידוע למי שזכה לשמוע תקיעות אלה - הן לא היו בכל העוצמה.

זכורני כי מישהו המליץ על כך את המשפט מתוך נוסח הפיוט "ונתנה תוקף": "ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע..."

עוד על הרה"ק הר"א - ראה "לקט ופרט" ב, טז-יח.

לז.

”יגל יעקב ישמה ישדאל”

חגיגת קישורי התנאים של אחי הגאון רבי יעקב ישעיה ע”ה התקיימה ביי”ח מרחשון תש”ז. זכור לי כי בחגיגה השתתפו לכבוד החותן, הרה”ח רבי יעקב יהושע ראטה (עליו ראה לעיל, כט), הגאון בעל ”דעת סופר” (שכונה בפי כל ”הפרשבורגר רב” – הרב מפרשבורג), והגה”צ רבי מרדכי רוקח, ”הבלגרוייער רב” (אחיו של הרה”ק רבי אהרן מבעלזא זצ”ל ואביו של כ”ק האדמו”ר מבעלזא שליט”א).

החתונה של אחי התקיימה באלול תש”ז בבית-הכנסת בשכונת פאג”י (סנהדריה), שאבי מורי זצ”ל היה ממקימיה, שבאותה עת בנייתו עדיין לא הושלמה.

אגב הדברים אציין כי משפחתנו עברה לגור בשכונת ”פאג”י” בימי החנוכה של שנת תש”ז.

לז.

”אברהם הוליד את יצחק”

מבואר ב”שער היחוד והאמונה” פרק ו’ שלאמתו של דבר גם ה”צמצום” הינו למעשה חסד, כנאמר ”עולם חסד יבנה”, שכן רק על-ידי הצמצום וההגבלה של ההשפעה האלקית – היא יכולה להתקבל אצל נבראים מוגבלים, לעומת זאת ללא מדת הגבורה היו הנבראים בטלים במציאות.

על-פי-זה ניתן לפרש את הפסוק בתחלת פרשת תולדות ”ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק”: מדתו של אברהם אבינו היתה, כידוע, מדת החסד, ושל יצחק – מדת הגבורה. הפסוק בא, איפוא, להבהיר כי המקור של מדת הגבורה (”תולדות יצחק”) הוא מדת החסד, שממנה ובסיבתה נוצרה מדת הגבורה (”אברהם הוליד את יצחק”).

ל.ח.

"לא עביד קזב"ה ניסא למגנא"

באחת מהיחידויות שזכיתי להן ביקשתי את ברכת כ"ק אדמו"ר זי"ע להצלחתו של הגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם ע"ה, שהיה שרוי אז במצב כלכלי קשה.

הרבי ענה על כך: "אינני רואה שזקוקים כאן לענינים שלמעלה מן הטבע, אפשר לפתור ענין זה בדרך הטבע..."

ל.ט.

"רחל מבכה על בניה..."

את הסיפור הבא שמעתי מאבי מורי זצ"ל:

כשעמד הרה"ח ר' אברהם יונגרייז (אחיו של הגאון החסיד רבי דוד יונגרייז שהיה ראב"ד העדה החרדית בירושלים) להשיא את אחת מבנותיו הוא הגיע אל הגרי"צ דושינסקיא לקבל את ברכתו לקראת הנישואין.

יחד עם ברכתו אמר הגרי"צ לר' אברהם כי תפלה בקבר רחל מהווה סגולה להתברך בילדים. מששמע זאת ר' אברהם לקח מונית ונסע לקבר רחל, אך משהגיע סמוך לקבר רחל התברר לו כי המקום כבר סגור (הדבר היה בתקופת שלטון הבריטים בארץ שהטילו הגבלות שונות על שעות הפתיחה של המקום).

סופו של הסיפור היה של"ע היא נפטרה ללא ילדים רח"ל.

מ.

"ויחבוש את המזודו" לוקח זמן..."

לפני שנים רבות שמעתי את האמרה הבאה:

פעם שאלו את הרה"ק ר' יואליש מסאטמר זצ"ל מדוע אצל החסידים לא מקפידים כל-כך על הקדמת זמן התפלה והרי נאמר "וישכם אברהם בבוקר"?

ענה ר' יואלי'יש בפקחותו:

גם ה'ויחבוש את חמורו' לוקח זמן...

כוונתו כי מלבד המשמעות הפנימית שבאמרה זו, לפיה ההכנה לתפלה עניינה "לחבוש" ולרסן ולרתום את ה"חמור" (במשמעות של "חומר" הרומז לנפש הבהמית) כדי להכין אותו ל"כלי" לתפלה, כוונת הדברים היא גם בפשטות, שההכנה לתפלה, כמו כל הכנה למצוה, הינה חלק מה"וישכם אברהם" ומהתפלה עצמה.

מא.

עקידת יצחק – חסד וגבורה

באגרת הקודש שבתניא קדישא סימן יג מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע את הצורך בהתכללות של חסד וגבורה בעבודת ה', ובין השאר הוא כותב: "וכדכתיב באברהם, שהוא מדת החסד והאהבה, "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", על-ידי שלבש מדת הגבורה "ויעקוד את יצחק בנו" "ויקח את המאכלת" כו". עכלה"ק.

ביאור הדברים בדרך אפשר בתוספת נופך על פיהם:

מקום מגוריו של אברהם אבינו היה בעיר באר שבע, כנזכר גם ממש לפני פרשת העקידה (וירא כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם". מיקומה של באר שבע הוא, כידוע, בדרומה של ארץ ישראל. דבר זה רומז על כך שמידתו של אברהם היא מדת החסד והאהבה, שכן צד דרום, "נגבה" בלשון הכתוב, מורה, כידוע, על ימין, קו החסד.

"ויהי אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם . . . ויאמר . . . (ו) לך לך אל ארץ המוריה", וברש"י: "ארץ המוריה – ירושלים . . . על שם שמשם הוראה יצאה לישראל". הן ירושלים, הרומזת, כידוע על "יראת שמים שלימה", והן "הוראה", שייכות כמובן למדת הגבורה והיראה, שהיא בניגוד למדתו של אברהם. הנסיון של אברהם היה, איפוא, אם יוכל לעבוד את ה' גם בקו המנוגד לאופיו הטבעי.

כך מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "ויקח בידו את האש ואת המאכלת", שאש רומזת כידוע על מדת הגבורה, וגם מאכלת, כמובן.

על פי המובא לעיל ש"ויקח בידו את המאכלת" מורה על התכללות של מדת החסד, מדתו של אברהם אבינו, במדת הגבורה, מדתו של יצחק אבינו, יובן האמור לאחר מכן "וילכו שניהם [= אברהם ויצחק] יחדיו".

בהמשך אחז גם יצחק במדתו של אברהם, בעת נכונותו לעלות לעולה, "רצוא" ואהבת ה' עד כדי כלות הנפש, ואכן לאחר מכן נאמר שוב "וילכו שניהם יחדיו", אלא שכאן היא התכללות הפוכה, של יצחק (מדת הגבורה) באברהם (מדת החסד).

ברוח זו יש לפרש גם את סיום פרשת העקידה: "וישב אברהם אל נעריו ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע ויש אברהם בבאר שבע" (ראה גם רש"י שם), לאחר סיום הנסיון – חזר אברהם לעבודת ה' הרגילה שלו בקו החסד הנרמזת במקומו – באר שבע.

מ.ב.

"עגלות על פי פרעה"

בתיאור התורה לאחר התוודעות יוסף אל אחיו נאמר (ויגש מה, יז-כז): "ויאמר פרעה אל יוסף . . קחו לכם מארץ מצרים עגלות . . ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה . . ויבואו . . אל יעקב . . וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם".

בפשטות מדובר בעגלות-משא הרתומות לבעלי חיים (עגלה), אך חז"ל מפרשים (מובא ברש"י) שבעגלות אלו התכוון יוסף לרמוז לאביו על פרשת עגלה ערופה, שהיא, כמובן, בעל-חי בעצמה (ראה שפתי חכמים וחזקוני פסוק כז).

יש לבאר בדרך הפשט את כוונת יוסף ברמזו לאביו על עגלה: הנביא ירמיהו אומר (מו, כא) "עגלה יפה פיה מצרים", ועל-פי זה מכונה מצרים בפיוט "מעוז צור" בכינוי "מלכות עגלה". מכך מובן שהעגלה סימלה את מלכות מצרים והיותה כעין סמל מלכותי של מצרים.

על פי זה מובן מדוע נאמר "ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה" שכן רק פרעה, מלך מצרים, יכל לאשר את שליחת הסמל המלכותי, כנאמר "רק הכסא אגדל ממך". שילוח העגלות היה, איפוא, חלק מה"כסא" של מלך מצרים.

לפי זה יובן גם הפסוק "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם", שכן כאשר ראה יעקב שאכן יוסף שלח את העגלות, האמין שאכן יוסף מושל במצרים. ובפנימיות הענינים: העגלות סימלו את העובדה שקליפת ותוקף של מלכות מצרים נכנעו לקדושה ונשלחו לשמש את יעקב, ולכן "ותחי רוח יעקב".

גם את דברי חז"ל, המורים על פנימיות הענינים, יש להבין על פי דרך זו בכך ש"עגלה ערופה" משמעותה על פי הפנימיות כמו השעיר לעזאזל – נתינת משהו לקליפות, הרי שגם לפי זה העגלות מסמלות את הקליפה, מצרים.

מוג.

בלי פשרות

נפוץ בפי ההמון הביטוי "הרע במיעוטו" במשמעות שגם אם אין אופציה מושלמת ניתן לבחור בזו שאינה מושלמת כיון שהיא "הרע במיעוטו".

למיטב הבנתי הרי שעל-פי התורה אין מקום לגישה זו. והמושג "בלי פשרות" בענייני תורה ומצוות, בו משתמש הרבי פעמים רבות באגרותיו ובשיחותיו הקדושות, שולל את הגישה האמורה מכל וכל.

ראיה לכך ניתן לראות בדברי הברייתא העוסקת בסממני הקטורת אותה אנו אומרים מספר פעמים ביום: "תנו רבנן פיטום הקטורת כיצד? שלוש מאות וששים ושמונה מנים היו בה . . ואחד-עשר סממנים היו בה, ואלו הן: הצרי . . קילופה – שלושה . . ואם חסר אחד מכל סממניה – חייב מיתה".

הרי שלמרות שהסממן "קילופה" שיעורו הוא רק "שלושה" מנים, שביחס ל-368 המנים שבקטורת כולה הוא מהווה פחות מאחוז אחד, אעפ"כ אם חסר ה"קילופה" לא ניתן בשום אופן להקטיר את הקטורת 99 אחוז ממנה כשרים ("חייב מיתה").

לאמור: בענייני תורה ומצוותיה אין אלטרנטיבה. אפילו פחות מאחוז ממה שצריך – לא מקריבים. התורה דורשת שלימות.

מד.

”וישי הזליד את דוד”

מן העניין להביא לידיעת ציבור הקוראים ווארט נפלא של כ”ק אדמו”ר זי”ע בהתאם לתקופה שאנו נמצאים בה, סמוך לחג השבועות.

בסיום מגילת רות נאמר ”וישי הזליד את דוד”.

אומר הרבי:

”דוד” רומז לגאולה העתידה ו”ישי” – ראשי התיבות ”יחד שבטי ישראל”.

אחדות ישראל תוליד ותקרב את הגאולה.

מה.

ה”חי” מקיים את הגוף

ברמב”ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג הלכה י: **מְעַשֵּׂר שְׁנֵי נִתֵּן לְאֹכִילָה וְשִׁתִּיה . . וְאָסוּר לְהוֹצִיאָו בְּשָׂר צְרָכָיו כְּגוֹן לֶקַח בּוֹ כְּלִים וּבְגָדִים וְעֵבָדִים שְׂנֵאָמַר ‘לֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת’ כְּלוּמַר לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שְׂאִינוּ מְקִיִּים אֶת הַגּוּף.**

מדברי הרמב”ם ש”מת” משמעותו דבר שאינו מקיים את הגוף מובן ש”חי” משמעותו דבר המקיים את הגוף.

ניתן, אולי, לקשר זאת עם הידוע שחסידות היא חיות (”אור וחיות נפשנו”), וראשיתה נעוץ בתאריך ”ח”י אלול”, יום הולדת כ”ק הבעש”ט ואדמו”ר הזקן נ”ע, ולפיכך דווקא החסידות מדגישה את החשיבות שבקיום הגוף לעבודת ה’, ולא כפי שהיה נפוץ קודם לכן – ”לשבור” ולדכא את הגוף בתעניות וסיגופים.

מוז.

"מוספין קודמין (וצמודים) לבזיכין"

בספרי "על מנהגים ומקורותיהם" הארכתי לבאר את הטעם לכך שאמירת פרשת "ולקחת סולת" צריכה להיות בצמידות לסיום תפלת מוסף, ואת שיעור התהלים יש לומר רק לאחר "ולקחת סולת", יש לעיין שם להרחבת הדברים.

להלן ראייה נוספת לדברים שהשמיע באזניי ידידי - אבלחט"א - הגרמ"ש אשכנזי זצ"ל, רבו של כפר חב"ד:

לפני "ולקחת סולת" מופיע בסידור אדמו"ר הזקן המשפט הבא: "מוספין קודמין לבזיכין, לזאת נכון לומר פרשת בזיכין ולחם הפנים אחר תפלת מוסף שבת".

יש לדייק: מהי כוונתו של אדמו"ר הזקן בכתבו משפט זה, האם היה עולה בדעתו של מישהו לומר פרשה זו קודם מוסף ואדה"ז בא לשלול שלא יאמרו קודם? ...!

אלא בוודאי כוונתו הק' היא ללמוד מהנאמר "מוספין קודמין לבזיכין" שיש לומר את הפרשה מיד ובצמידות לתפלת מוסף ולא להפסיק ביניהם. ודברי פי חכם חן.

מוז.

הבזיכין "עם המוספין"

ראיה נוספת לכך שאמירת "ולקחת סולת" צריכה להיות צמודה לתפלת מוסף: ברמב"ם, בהלכות תמידין ומוספין (פרק ו' הלכה י"א), נפסק: "בשבת מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין קודם ניסוך היין של מוספין".

מדברי הרמב"ם מובן שהמוספין והבזיכין באים זה אחר זה בצמידות, ולא זו בלבד, אלא שהם באים "עם המוספין" (כלשון הרמב"ם) עוד קודם ניסוך היין של קרבן המוסף, שהוא, כמובן, חלק מקרבן המוסף.

מכך מובן בעניננו, על פי דברי אדמו"ר הזקן הנ"ל, שפרשת "ולקחת סולת" צריכה להיאמר מיד לאחר תפלת מוסף!

מזח.

"לא שמעתי בזה..."

הרה"ח ר' חיים שטרן ע"ה התקרב בשעתו לחסידות חב"ד, ולפני כניסת בנו שי' למצוות חיברתי, לבקשתו, "דרשה" עבור חתן בר-המצוה.

בין השאר הוזכר בדרשה כי בסדר חליצת התפילין, בנוסף לידוע שיש לחלוץ את הרצועה שסביב כף היד לפני חליצת תפילין של ראש, מנהגו הוא לחלוץ גם מספר כריכות מהזרוע, וזאת על סמך המובא כהנהגת הרבי הרש"ב נ"ע, בספר "אשכבתא דרבי" (להגמ"ד רבקינ זצ"ל), עמ' 61, עיי"ש, הנהגה המופיעה גם בקיצור שולחן ערוך, סימן י', סעיף כ'.

במכתב שכתב הרב שטרן לרבי הזכיר גם ענין זה. על כך השיב לו הרבי, במכתבו מיום י"א תמוז תשכ"ג (תשורה, שטרן, ט' כסלו תשס"א), וזלה"ק:

"מזכיר במכתבו דמנהגו להסיר קודם חליצת תפילין-של-ראש גם כמה כריכות מהזרוע (לא רק מהאצבע. ודלא כבהנחתן) ובודאי ראה או שמע כן כו', ות"ח אם יודיעני בפרטיות, כי לא שמעתי בזה, [תלוי בשתי הגירסאות בכתבי-האריז"ל, הובאו באחרונים לאורח-חיים סימן כ"ח]."

לאמר: למרות שבוודאי ידע הרבי ממנהג הרבי הרש"ב נ"ע, שהודפס גם ב"אשכבתא דרבי", אין מכך כל ראייה – "לא שמעתי בזה". כל אחת משתי האפשרויות – אם שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לא נהג כאביו ואם שהרבי לא נהג כך כי לא שמע כך מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ – מביאה אותנו למסקנה הפשוטה שמנהג של רבי שלא נקבע כמנהג לרבים אינו מחייב את אנ"ש.

על ענין זה כתבתי בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם", עיין שם.

מט.

"דואה ואינו נדאה"

בעת שהותי בחצרות קדשנו בחודש תשרי תשכ"ג, פגשתי באחד הימים את המשפיע הגה"ח ר' מנחם זאב גרינגלאס ע"ה, ושאלתיו:

ב"מגן אברהם" (שולחן ערוך אורה-חיים סימן קל"ב, ס"ק ב) נפסק שבמלים "ואנחנו כורעים ומשתחוים" שבתפילת "עלינו לשבח" יש לכרוע ולהשתחוות. סימן זה משולחן ערוך אדמו"ר הזקן לא הגיע לידינו, אך מצינו שאדמו"ר הזקן מזכיר זאת במקומות אחרים (סימן ק"ט סעיף ב). במקום אחד אדמו"ר הזקן אף משבח את המנהג וכותב עליו: "יפה הם עושים" (סימן קי"ג סעיף א), ואילו לפי ראות עיניי אין הרבי מתנהג כך.

השיב לי אז הרב גרינגלאס: "לעולם אינך יכול לדעת מה ראית ומה לא ראית. עוד מלפני הנשיאות נהג הרבי להסתיר בתכלית כל מנהג שנוהג בו, שלא יראו אותו נוהג בצורה זו או אחרת, כך, שאינך יכול לדעת בבירור כל הנהגה".

ג.

"ושמרו את משמרתו"

עד להקמת המניין החדב"י בשכונת "פאג"י" בשנת תשכ"ג (עליו ראה ב"שביבים" שבלקט זפרט א, ס-סב, ב, ט) לא היה בית-כנסת חבד"י קרוב למקום מגוריי ולכן נהגתי להתפלל בבית-הכנסת שהתפללו בו בנוסח אחר בשכונת "פאג"י".

בבית-הכנסת שבו התפללתי נהגו לומר כליל שבת-קודש את פסוקי "ושמרו" בין "השכיבנו" לתפלת העמידה.

ידעתי שמנהג חב"ד הוא שאין אומרים "ושמרו", אך הסתפקתי מהי הסיבה לכך: אם הסיבה היא כדי לסמוך גאולה לתפלה, הרי כיון שבבית-הכנסת שהנני מתפלל מפסיקים בין כך – א"כ אין רווח מאי-האמירה שלי בתור יחיד ולכן עלי לומר "ושמרו" שם, אך אם הסיבה שאין אומרים "ושמרו" היא כדי לא לעשות הפסק – עלי להימנע מאמירת "ושמרו".

כיון שהסתפקתי בדבר נהגתי לומר "ושמרו" מספק. אולם כתבתי מכתב לרבי ובו שטחתי את השאלה וסיפרתי על נוהגי.

במכתב התשובה של הרבי (מתאריך ז' תמוז תשי"ח) הרבי שלל באריכות ובחריפות את הסברה וההנהגה האמורה, וזה לשון קדשו:

בתמהון קראתי בסיום מכתבו, אשר אומר הוא ושמרו
גוי – שהוא היפך ממנהג אנ"ש מדורי דורות. ומונב שהסברה
שכותב בזה אינה מספיקה כלל וכלל לבאר הנהגה-הפכית

מרבותנו נשיאנו שהורו לתלמידיהם וההולכים בעקבותיהם. ולאחרי בקשת שליחתו – מוכרחני לאמר שגם על-פי נגלה מבהילה ההנהגה, על-פי הוראת חז"ל בהנהגת תלמיד לרב (סוכה ל"ב ע"ב: רב אחא ברי' דרבא מהדר כו' הואיל ונפיק מפומי' כו'). ובמ"ש בהעדר הסמיכות בלאו-הכי בבית-הכנסת בו מתפלל, יש מקום לומר* שבהרהור בינתים בעניני גאולה או תפלה מתבטל העדר הסמיכות. [להעיר גם מפלוגתא הידועה**, על סמוך ממש או לא ממש] משא"כ כשבא באמצע ענין חדש, לא ענין גאולה ותפלה, וק"ל.

בשולי המכתב, לאחר חתימת הרבי בכתב-יד-קדשו, הופיעו ההערות הבאות:

* או זה עצמו שחושב שלא יאמר ושמרו בכדי להסמיך כו'. והנה כל-הנ"ל הוא לשיטתי שכותב. אבל א) בפירוש כתב בסידור ששלילת אמירת ושמרו הוא מפני חשש הפסק ודלא ככתבו. ב) בפירוש כתב בפסקי-דינים להצמח-צדק לאורח-חיים סימן רל"ו כמו בנדרון-דין שלא לומר ושמרו.
** מנחות צח, א. ובתוס' שם עח, ב.

על המכתב שהוקלד במכונת כתיבה מופיעים מספר תיקונים בעצם כתב-יד-קדשו של הרבי, ומהם: בנוסח המקורי נכתב "ושמרו וכו'" והרבי תיקן ל"ושמרו וגו'". המלה "שם" נוספה על-ידי הרבי בכתב-יד-קדשו.

נא.

"העולה קודש קדשים"

בפרק "איזהו מקומן של זבחים" אותו אנו אומרים מדי בוקר כהקדמה לתפלה מופיעים סוגי הקרבנות השונים, הגדרותיהם ודיניהם.

כידוע נחלקים הקרבנות לשני סוגים: קדשי קדשים וקדשים קלים. האומר את "איזהו מקומן" במעט שימת-לב יגלה כי המשנה מציינת על כל אחד מ"קדשים קלים" שהוא מסוג זה: "התודה ואיל נזיר קדשים קלים... שלמים קדשים קלים... הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים...".

לעומת זאת ב"קדשי קדשים" אין המשנה מציינת זאת מלבד בקרבן עולה, עליו צויין במשנה: "העולה קודש קדשים".

הגמרא (זבחים נג, ב) מבארת שטעם השינוי בעולה הוא משום שבה לא נאמר במפורש בתורה שהיא "קדשי קדשים" ולכן המשנה מצאה לנכון לציין זאת.

ידוע כי על פי פנימיות הענינים כל דבר בתורה הוא מדויק, לכן מסתבר שהעובדה שדווקא בעולה מדגישה המשנה שהיא "קדשי קדשים" באה להבהיר משהו ייחודי בעולה.

ב"אגרת התשובה" פרק א' מבאר אדמו"ר הזקן כי גם מי שעשה תשובה על אי-קיום מצוות עשה "מכל מקום האור = השפע האלקי שנמשך ע"י קיום מצווה] נעדר וכו' וכמאמר-רז"ל על-פסוק מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל קריאת-שמע . . דאף שנזהר מעתה לקרות קריאת-שמע . . לעולם, אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פעם אחת."

נמצא, אפוא, שיש דבר מיוחד מאוד בעולה, שבאה לכפר על מצוות-עשה (תורת כהנים ורש"י ויקרא א, ד), ויתכן, אולי, שכדי לבאר את הכח המיוחד שבעולה מדגישה המשנה שהיא "קודש קדשים", ולכן בכחה לכפר גם על מצוות עשה.

(על ההבדלים שבין חטאת לעולה וכפרתן ראה בהרחבה בשיחת קודש שנדפסה בלקוטי שיחות, חלק לב, עמוד 8).

נב.

"גם אחרים מצוה לזכות"

בט"ז אייר תשי"ז חל יום הולדתי ה-21, כנהוג כתבתי על כך לרבי ובקשתי את ברכת הרבי ליום ההולדת. בנוסף כתבתי שמלשון אדמו"ר הזקן בסידורו בעניין בדיקת חמץ "ויעמיד מבני-ביתו אצלו לשמוע הברכה שיבדקו איש במקומו" (ולא "ויכול להעמיד") משמע שזו הוראה שלכתחילה יש לנהוג כך, ושאלתי אולי ניתן לבאר זאת כיון שעל-ידי זה הבדיקה תיעשה באופן יותר יסודי ויותר טוב.

הרבי השיב במכתב (בתאריך כ"ב אייר תשי"ז) ובו ברכתיו הק' ליום ההולדת, ובסיום המכתב, לאחר חתימת-יד-קדשו, הואיל הרבי לכתוב כדלהלן:

בדיוקו בלשון אדמו"ר הזקן (בענין בדיקת חמץ)
בסידורו: ויעמיד מבני-ביתו כו' – מבלי תנאי (וראה לשונו
בשולחן-ערוך סימן תל"ב סעיף ח),

ומסביר שבאם יבדוק רק הוא – ייעף ויוגרע בבדקתו.

והנה א) רק בנשים נאמר עצלניות הן. ב) על-פי-זה –
דוקא תלוי בתנאי, גודל הבית וכו'.

ואם-תמצא-לומר שהדיוק בסידור נכון הוא (ולא שהועתק הלשון משולחן-ערוך. ולא נחית בסידור להעתיק פרטי דינים), יש לומר הטעם דסבירא-לי' דמצוה לזכות את בני-ביתו גם-כן במצוה זו, שהרי בבדיקתם מצוה עושים (ראה שולחן-ערוך שם סוף סעיף ט), אף שאין החיוב עליהם. זאת אומרת שלא רק את-עצמו, כי-אם גם אחרים מצוה לזכות גם בקיום מצוה שאינה חובת גברא. ועוד קמשמע-לן שגם הוא בעצמו יבדוק קצת – אין בזה הענין דמצוה בו יותר מבשלוחו (ודלא כמשמעות הלשון בשולחן-ערוך שלו). ויש ללמוד מזה לכמה עניינים וטובא אשמעינן. ואין-כאן-מקומו.

על המכתב שהוקלד במכונת כתיבה מופיעים מספר תיקונים בעצם כתב-יד-קדשו של הרבי והמלים "גם" "קצת" נוספו על-ידי הרבי בכתב-יד-קדשו.

נג.

"על-דבר שם אמו"

במשך שנים נהגתי לכתוב לרבי את שמי ושם אמי, כאשר את שמה של אמי ע"ה כתבתי תמיד "רחל תמרל". הסיבה לכך היא משום שכמבואר בספרי שמות בנוגע לדיני כתיבתן בשולחן-ערוך חלק אבן-העזר בענין שם לוועזי שמקורו בלשון-הקודש – שיש לכתבו בלשון-הקודש. כיון שאמי נקראה "רחל טעמרל", ו"טעמרל" הוא שם באידיש, כתבתי תמיד כמקורו בלשון-הקודש "תמר" בתוספת האות ל' ("תמרל").

בשנת תש"כ מצאתי לפתע תמונה של אמי בצעירותה, כשמאחור הופיע רישום בכתב אשורי בכתב-ידו של אביה – סבי הרה"ח רבי יעקב מאיר בוקסבוים הי"ד, שהיה תלמיד-חכם וסופר סת"ם, וגדולי החסידים היו מזמינים אצלו את פרשיות התפילין והמזוזות – שבו נרשם שמה של אמי: "רחל טעמרל".

כיון שסבי היה, כאמור, תלמיד-חכם, ובנוסף לכך נזכרתי שאמי נקראה על-שם סבתא שהוריה היו חסידי צאנז, והרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל הורה לקראה בשם זה, כמנהג שהיה רווח אז שאת קריאת השם היו החסידים נותנים ביד הרבי, כתבתי את הדברים לרבי ושאלתי כיצד לנהוג מעתה.

במכתב-קדשו (מתאריך י"ב אלול תש"כ) ענה הרבי :

במה-שכותב על-דבר שם אמו – הרי מבאר שהי' לה
 בזה הוראה ודיוק ובמילא כן צריך לכתוב. שהרי בעל השם בעל-
 הבית על שמו בכגון דא.

נד.

"אין להכריח אדם בנוגע לשמו"

מענה בתוכן דומה של הרבי קיבל הגה"ח הרשד"ב לוי' שליט"א (עבודת
 הקודש, להגה"ח הרשד"ב לוי' שליט"א, עמוד קנט) :

לכאורה מובן שאין להכריח אדם בנוגע לשמו (איך שיקרא את-עצמו או יחתום).
 אפילו בשמות דתורה-שבכתב – הרשות בידו (כתור שם שבוחר לעצמו) לשנות.
 הברור העיקרי בהנ"ל – הנהגתו במעשה ודהסובבים אותו (בנוכחותו).

נה.

שה"מזל" יהיה "טוב"

נהוג בין בני ישראל לברך איש את רעהו בהזדמנויות שונות בברכה
 "מזל טוב". ניתן, אולי, לבאר משמעות ברכה זו על-פי פנימיות הענינים.
 "מזל" רומז, כידוע, לעצם הנשמה, כנאמר "ונוזלים מן לבנון". "טוב"
 משמעותו גילוי, כנאמר "וירא אלקים את האור כי טוב", שמשמעותו
 שהאור בא לידי גילוי. על-פי זה נמצא שתוכן הברכה "מזל טוב" הוא
 שעצם הנשמה יימשך ויתבטא גם בגילוי, כנשמה המלוכשת בגוף.

נו.

"מי יאמר לך?"

אנו אומרים בכל יום בתפלת "לפיכך" את המשפט "מי יאמר לך מה
 תעשה ומה תפעל".

נשאלת השאלה : הלא אין מי שיאמר לקב"ה מה לעשות, מדוע, אם-כן, לא נאמר "אין אומר לך מה תעשה ומה תפעל"?

נראה שבניסוח זה מרומז שאמנם בדרך כלל אין מי שאומר לקב"ה, אך יוצאים מכלל זה הם הצדיקים, עליהם אמרו חז"ל "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" ולכן לא נאמר הדבר בניסוח של שלילה מוחלטת.

נז.

"תן לי הנפש..."

סבי, רבי משה בלוי זצ"ל, בא בכרית הנישואין בשנת תרס"א, בהיותו בגיל 15, כנהוג אז. כיון שהיה בחור למדן קיבל נדוניא מכובדת לחתונתו. בכסף שקיבל רכש שטח אדמה בכפר סבא (שאגב נוסד על-ידי יהודים חרדים יוצאי העיר פתח תקוה שהיתה אף היא עיר חרדית באותם ימים) להשקעה בבוא היום.

לאחר מספר שנים פרצה מלחמת-העולם הראשונה, והתורכים, ששלטו אז בארץ-הקודש, חטפו אברכים ובחורים יהודים לשירות בצבא. כיון שהיתה אפשרות לפדות בכסף את החטופים מכר סבי את השטח שקנה ובכסף שקיבל תמורתו פדה שני יהודים שבעקבות כך ניצלו ובנו משפחות שלמות בישראל. אבי מורי זצ"ל ודודי ידעו את שמות הניצולים, אלא שאינני זוכר את השמות.

נח.

"השב תשיבם"

בשנת תר"פ נוסד "בית יעקב" הישן בירושלים, ששפת הדיבור בו היא אידיש [כינויו "הישן" נוסף לו כדי להבדיל בינו לבין "בית יעקב החדש", ששפת הדיבור בו היא עברית]. בתחלה משכן בית-הספר היה בעיר העתיקה ולאחר-מכן עבר לשכונת מאה-שערים. בשעתו קנתה הנהלת המוסד שטח בשכונת בית ישראל, שם קיים הבנין עד היום.

בתקופה בה קנו את השטח בבית ישראל לא היתה אפשרות לרשום את השטח על-שם המוסד ורשמו אותו על-שם סבי, רבי משה בלוי זצ"ל, שהיה ידוע כאדם נאמן.

כיון שרשמית היה השטח רשום על שם סבי היה אמור השטח לעבור לאחר פטירתו ליורשיו. מנהל "בית יעקב" הישן באותה תקופה היה הגאון החסיד רבי הלל שלזינגר, ששימש גם בתפקיד יושב-ראש הנהלת העדה-החרדית, והוא פנה אל אבי מורי זצ"ל בבקשת עזרה בנידון. אבי נרתם והתמסר מיד בחפץ לב להחתים את כל היורשים שמחזירים את הבעלות ל"בית יעקב".

לכאורה הדבר פשוט ומתבקש, אך כיון שלצערנו כיום ידועים גם אופני הנהגה אחרים חשוב לזכור ולהיזכר בבני הדורות שלפנינו, שהיו אנשים ישרים ולא ידעו להתחכם בדברים כגון אלו.

נט.

"אז נדברו ידאי ה'..."

משהזכרנו את רבי הלל שלזינגר, יושב-ראש הנהלת העדה-החרדית, ראוי להזכיר שהיה מעריץ גדול של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

מתוקף תפקידו האמור היתה לו באופן קבוע פגישה שבועית עם הגאב"ד של העדה-החרדית, הגרי"י ווייס בעל ה"מנחת יצחק" זצ"ל, שהיה גם הוא מעריץ גדול של הרבי.

במהלך הפגישה נהג ר' הלל לחזור על תוכנה של שיחת הרבי שנדפסה בשבוע האחרון ב"לקוטי שיחות" השבועי וה"מנחת יצחק" היה מאזין בקשב רב ושמח מאוד לשמוע.

את הדברים שמעתי ממקורביו של ה"מנחת יצחק".

אגב, רבי הלל שלזינגר היה חותנו של הגר"מ הלברשטם זצ"ל.

ס.

"מולך פודץ גדר..."

סיפור נוסף ששמעתי ממקורביו של ה"מנחת יצחק":

כ"ק אדמו"ר מאמשינוב שליט"א נוהג שלא להשתתף בבחירות באה"ק והוא אף אינו מורה לחסידיו בקשר לכך.

הפעם היחידה בה חרג כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א ממנהגו זה היתה בשנת תשמ"ט, בה חרד לכבודו של כ"ק אדמו"ר זי"ע והתאמץ בכל כוחותיו למען הצלחת "יהדות התורה".

במסגרת מאמציו האמורים נפגש כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א עם ה"מנחת יצחק" זצ"ל במשך מספר שעות בנסותו לשכנע את ה"מנחת יצחק" שבבחירות אלה לא יפורסם האיסור מטעם העדה החרדית להשתתף בבחירות.

יש הטוענים שמטרת הפגישה היתה אחרת, שה"מנחת יצחק" יצא במחאה חריפה על הפגיעה בכ"ק אדמו"ר זי"ע.

כך או כך, מסיפור זה אנו למדים על הערצתו של כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א אל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

עוד אודותיו שליט"א ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מד-מה.

סא.

"מודה אני..."

בין הגר"י אברמסקי זצ"ל והגרש"י זונין זצ"ל שררו יחסי ריעות וקירבה, כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כח.

פעם באו מחרחרי ריב אל הגר"י אברמסקי זצ"ל וביקשו ממנו שיחתום על מחאה נגד ליובאוויטש, בפיקחותו ענה להם הגר"י זצ"ל:

אחד מיסודות היהדות היא הכרת תודה. סדר היום של יהודי נפתח ב"מודה אני", לאחר מכן התפלה מלאה בהודאה לה'.

אני - המשיך הגר"י אברמסקי - חייב הכרת תודה לליובאוויטש, שכן בהיותי בברית-המועצות, שם כיהנתי כרב, הרבי מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש תמך בי כלכלית והחזיק אותי.

סב.

כבוד החסידות

בשנת תשד"מ זכיתי להיות חלק ממשלחת שביקרה אצל הרה"ק ה"לב שמחה" מגור זצ"ל בקשר לענייני שליחותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

הגה"ח הרב אברהם הערש כהן זצ"ל סיפר אז ל"לב שמחה" זצ"ל כי הרב מנחם פרוש סיפר לו שכאשר שאל את כ"ק אדמו"ר זי"ע מדוע אינו מצטרף ל"מועצת גדולי התורה" ענה לו כ"ק אדמו"ר זי"ע:

תורת הבעש"ט לא התגלתה רק עתה, אלא היא קיימת למעלה מ-200 שנה. לא ניתן, אפוא, להרשות שראשי הישיבות ינהיגו את האדמו"ריים...

אתם צריכים לשמוח שאינני ב"מועצת גדולי התורה", שכן האם הייתי נותן למצב כזה להימשך?...

הדברים נכתבו לאחר מכן בדין-וחשבון שנשלח לרבי ונדפסו ב"מקדש מלך", כרך ב', עמוד 433.

סג.

חשש ליראת שמים...

אל הגראי"ל שטיינמן זצ"ל נכנס פעם יהודי ליטאי ושטח בפניו את מצוקתו: בנו החל ללמוד "תניא"...

הגראי"ל, שהיה יהודי פיקח ובעל דעה ישרה, נוסף על שאר מעלותיו, ענה לו בשאלה: ממה אתה חושש, האם אתה חושש שהוא יעשה יהודי ירא-שמים כתוצאה מכך?...

סד.

"שופר של אילו של יצחק היה"

התורה מבארת את הזמן שבו פסקה הקדושה מהר סיני במלים (שמות יט, ג): "במשוך היובל המה יעלו בהר", ומפרש רש"י: במשך היובל. כשימשוך היובל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון

שנסתלק הם רשאין לעלות: היובל. הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לדכרא יובלא. ושופר של אילו של יצחק היה.

מהו הקשר ל"אילו של יצחק" כאן?

לפי ביאורנו לעיל (אות כד) יתפרשו הדברים כמין חומר:

הגילוי האלוקי הגדול של "וירד ה' על הר סיני" גרם ל"רצוא", "פרחה נשמתן" של בני ישראל.

סילוק השכינה מהר סיני לאחר-מכן מבטא, איפוא, את תחלת ה"שוב", עבודתם של בני ישראל לזכך ולקדש את העולם ולעשותו ל"דירה לו יתברך".

אין מתאים יותר, אם-כן, לסמל את המעבר מה"רצוא" אל ה"שוב" מאשר "אילו של יצחק", הרומז, כמו שנתבאר לעיל בהרחבה, ל"שוב" העבודה בעולם.

סה.

המשל שהושמט...

טרם יצאה-לאור המהדורה הרביעית של ספרי "נר למשיחי" המכיל הערות ועיונים בספר תניא קדישא נכנסתי אל גאב"ד העדה החרדית הגרי"ט וייס שליט"א לבקש ממנו מכתב-הסכמה לספר.

השיחה היתה "חמה" מאוד, ונוכחתי ביחסו המיוחד של הגאב"ד שליט"א אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ואל זקני חסידי ליובאוויטש אותם הכיר הגאב"ד שליט"א (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מו-מז פרטים נוספים).

לאחר זמן מה התקשר אליי מזכירו ומסר לי שמנהגו של הגאב"ד שאינו מעניק "הסכמות", אך הוא יכתוב מכתב בקשר לספר (ואכן המכתב מתנוסס בראש הספר).

בנוסף לכך ביקש הגאב"ד שליט"א באמצעות מזכירו למסור לי כי לא מתאים שבספר חסידי תוזכר המלה "כדורגל"...

במה היו הדברים אמורים?

בפרק כ"ז בתניא קדישא מבאר אדמו"ר הזקן מדוע אין על הבינוני להתעצב מכך שנופלים לו הרהורים רעים "אדרכא יש לו לשמוח בחלקו

שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" . . וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה . . ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו".

כדי להמחיש מהי השמחה הגדולה מקיום הלאו הבאתי משל "מודרני" ממשחק כדורגל, שאם הכדור לא יגיע במשך כל זמן המשחק אל ה"שוער" – לא יהיה לו סיפוק, כיון שתפקידו לא בא לידי ביטוי, ורק כאשר הכדור יגיע אליו והוא יצליח להדפו – הוא יחוש סיפוק ושמחה רבה.

למרות שלפי עניות דעתי המשל ממחיש היטב את האמור בתניא – מפני בקשת הגאב"ד שליט"א החלפתי אותו במשל אחר.

סו.

שמו של אבי מזדי זצ"ל

שנות בחרותו ואברכותו של אבי, רבי ברוך יהודה בלוי זצ"ל, עברו עליו בלימוד בהתמדה ובהעמקה. תחלה בישיבת הבחורים "ישיבת ציון", שקיים הגאון רבי אברהם משה קצנלבוגן זצ"ל, עם שיטת לימודים מיוחדת במינה, ולאחר מכן בישיבת "אהל משה".

היו אלה שנותיו הטובות של אבא שבהן גדל והתעלה בתורה וביראה. הוא היה אז גם מבאי ביתם של הגרי"ח זוננפלד והגרי"י דיסקין זצ"ל, זקני רבני ירושלים, שאביו, רבי משה בלוי זצ"ל, היה אז יד ימינם בעסקנות הצבורית ובמלחמה הגדולה למען קדושת ירושלים.

באותה תקופה חלה אבא את מחלת הריאות הרצינית שלו והיה נתון בסכנת חיים ממש, ורק בנס נחלץ ממנה. אז נוסף לו השם "ברוך", בעצת וברכת הגרי"ח זוננפלד (שאמר: "גם ברוך יהיה") והגרמ"ל רובין.

שמו שניתן לו בברית-המילה, "יהודה", היה ע"ש אביו של רבי עמרם, זקנו של זקננו רבי משה, אשר בשמו סיפר הסבא רבי יצחק שלמה – בהספדו על אביו – שבמשפחתנו, שהיא נצר מגזע רבי יהודה החסיד, גורמת ההסתכלות בדברים האסורים נזק ממשי למאור הגופני של העינים!

סז.

מוזכיר ותלמיד

הגאון החסיד רבי שניאור זלמן פראדקין, בעל ה"תורת חסד", כיהן כידוע כרבה של לובלין. אחרי שעלה לירושלים, בשנת תרנ"ב, כיהן בתפקיד האמור הגאון החסיד רבי אליהו קלצקין, שאביו היה חסיד של ה"צמח צדק". מעניינת העובדה ששני רבניה אלו של לובלין שבפולין – היו דווקא חסידי חב"ד שבאו מרוסיה.

רבי אליהו קלצקין היה גאון בקנה מדה מיוחד במינו ולאחר עלותו ארצה והתיישבותו בירושלים עמד יחד עם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד בראש המחנה הקנאי אל מול רוחות הציונות שנשבו אז (בספר "על חומותיך ירושלים", מאת סבי רבי משה בלוי זצ"ל, הוקדשה יריעה לתיאור דמותו ופעולותיו). כן עמד בראש ישיבת "אהל משה" שהיתה מבצרם של הקנאים בירושלים.

עם עלותו לארץ-הקודש, בשנת תרפ"ה, נתמנה אבי מורי זצ"ל למזכירו הפרטי. בין שאר תפקידיו במסגרת זו היה גם התפקיד לכתוב עבור הגר"א חלק מתשובותיו בהלכה וכן את חידושי-תורתו שנהג לומר בפני קהל שומעי לקחו באידיש. כך נמשך הדבר משך שנות היותו של הגאון מלובלין בירושלים, משנת תרפ"ה עד פטירתו בשנת תרצ"ב.

סח.

"בדרך שאדם רוצה לילך..."

אפיזודה אחת על הגאון מלובלין ששמעתי מאבי מורי זצ"ל:

פעם יצא הגאון רבי אליהו קלצקין מן הרחוב שכיום נקרא רחוב אתיופיה ופנה לכיוון רחוב הנביאים. באותו זמן יצא גם הרב קוק מהרחוב שנקרא כיום רחוב הרב קוק ופנה גם הוא אל רחוב הנביאים. כיון שגם הרב קלצקין וגם הרב קוק היו צריכים לצעוד לכיוון אחד ניגש הרב קוק אל הרב קלצקין והציע לו ללכת עמו יחד. הרב קלצקין התחמק באמרו: "איר ווייסט דאך אז מיר גייען נישט אין דעם זעלבן ריכטונג" [= הלא הנכם יודעים שאיננו צועדים באותו כיוון], בהתכוונו, כמובן, לשוני הגדול בהשקפותיהם.

את הסיפור שמעתי, כאמור, מאבי, שהתלווה אל הרב קלצקין באותה שעה.

סט.

נאמנם של גדולי ישראל

כאשר בשנת תרצ"ג עלה לירושלים הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל, לכהן פאר כרבה על היהדות החרדית, הפך אבא זצ"ל להיות בן-ביתו ושומע לקחו. שנים רבות היה משתתף בשיעוריו היום-יומיים לבני ישיבתו, למרות שאבא היה כבר מבוגר ומטופל בפרנסת משפחתו. תקופה מסויימת גם שימש באופן רשמי כמזכירו האישי. מאוחר יותר, בתקופה הקצרה בה שימש אבא זצ"ל כמזכיר מרכז אגו"י בירושלים (בתקופה הסוערת של שנת תש"ח) לא זזה ידו מתוך ידו והיה לנושא כליו המסור והנאמן בכל הפעילות הסוערת בעניני הכלל.

היה יוצא ונכנס, במסגרת עבודתו הצבורית, בבתיהם של שאר גדולי ירושלים, כמו הרה"ק מגור זצ"ל, הגאונים מטשעביץ, מפרשבורג, מבריסק זצ"ל, ועוד, ועוד.

כל הגדולים הנ"ל גילו כלפי אבא זצ"ל רגשי חיבה והערכה חמים ביותר, ומהם אף הכניסוהו בסוד עניניהם שלהם והטילו עליו שליחויות שונות, ואכמ"ל.

ע.

"יהודי של זהב"

כאשר זכיתי להיות נוכח ב"טיש" שערך הרה"ק רבי משה מרדכי בידרמן מלעלוב זצ"ל שמעתי מפיו "ווארט" בשם הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל:

את הנאמר בתורה (כמדבר ז, יד) "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת" יש לפרש כך: "אייך בויג, אַ גולדינע איד" [= כיפוף אחד, יהודי של זהב].

פירוש משמעות הדברים הוא כדלהלן: את הנאמר "כף אחת" פירש הרה"ק במשמעות של "כיפוף אחד", כלומר: כאשר יהודי כופה את

רצונותיו האישיים הנובעים מנפשו הבהמית ומכופף אותה ולו פעם אחת, המספר "עשרה" נרמז בגימטריא של האות י' המתפרשת כ"יהודי" (שנקרא באידיש "יוד" כפי שנקראת גם האות י'), והסיום במלה "זהב", כלומר שכאשר יהודי כופה את עצמו פעם אחת, כאמור, הרי הוא כבר "יהודי של זהב".

ע.א.

"בן בקודש הזיתוך"

תמיד היה הרה"ק רבי משה מרדכי בידרמן מלעלוב זצ"ל מדבר על כ"ק אדמו"ר זי"ע בהערצה עצומה.

פעם סיפר לי בעצמו כי הוא אוהב מאוד לשמוע את קולו הק' של כ"ק אדמו"ר זי"ע כפי שהוקלט ב"טייפ" כאשר הוא מנגן את הניגון "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועייף בלי מים..." והתבטא ש"שומעים את הקדושה" בה הרבי מנגן זאת...

ע.ב.

"תהלת ה' ידבר פי"

כהקדמה ל"שביב" הבא אציין את דלהלן:

מסופר שכאשר שאלו את הרה"ק בעל "אמרי אמת" מגור זצ"ל האם כדאי להוציא-לאור ספר תהלים עם פירוש מלוקט מפירושי גדולי ישראל על התהלים, חיווה הוא זצ"ל את דעתו לשלילה, בהתבטאו: לכל יהודי יש את פירוש התהלים שלו.

כוונת הדברים היא, כפי הנראה, לכך שכיון שתהלים הוא ספר התפלות של כל יהודי המתחנן לפני הקב"ה כבן לפני אביו, הרי כל יהודי מפרש באופן הקרוב ללבו, לצרכיו ולתחושותיו כלפי הקב"ה.

לפי זה, ניתן, אולי, לומר שלמרות שידועה הסתייגותם של חסידים מפירושים על התנ"ך שאינם ממפרשי התנ"ך המקובלים, הרי שיוצא מכלל זה הוא ספר התהלים.

עג.

”יראוני וישמחו”

את הנאמר בתהלים (ק״ט, עד) ”יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי” ניתן, אולי לפרש כהמשך לנאמר לפני כן (שם, סג) ”חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי פקודיך”.

לפי זה המשמעות היא כדלהלן:

כיון שהנני מתחבר עם כל אלה שהם יראי ה' – לכן כאשר יראי ה' רואים אותי הרי הם שמחים בי כיון שהם יודעים שגם אני מייחל לדברי ה' ולמצותיו.

עד.

”מכל הילדים”

ביום ראשון ט”ז אייר תשמ”ו עמדתי יחד עם (אז: המיועד להיות) חתני, הרה”ג הרה”ח הרב מרדכי מנשה לאופר שליט”א, בחדר המבוא לחדרו של הרבי (המכונה בפי חסידים ”גן עדן התחתון”) כדי לקבל את סידורו של הרבי מידי ה'ק' כנהוג לפני החתונה וכן את ברכתו ה'ק' לקראת החתונה.

הרבי העניק את סידורו ובירך את חתני וחתן נוסף בברכה ”שיהיו החתונות בשעה טובה ומוצלחת ובנין עדי עד על יסודי התורה והמצוות”.

לאחר מכן פנה הרבי לעברי ובירך: ”און אַ סאַך נחת פון די קינדער, פון אַלע קינדער” [= והרבה נחת רוח מהילדים, מכל הילדים]...

(תיאור מפורט ממעמד זה נכתב על-ידי חתני ונדפס בתשורה, ט”ו תמוז תשע”ב, עמוד 41).

עה.

”ונחתם בטבעת המלך”

בחודש השביעי של שנת תשל”ט זכיתי לשהות בצילא דמהימנותא בחצר כ”ק אדמו”ר זי”ע.

באותו חודש תשרי חילק הרבי לקהל החסידים ספרי תניא כשבועמוד האחרון של הספר, בו מופיע הסמל של הוצאת הספרים "קה"ת", חתם הרבי את חתימתו הק' בצד העליון השמאלי של העמוד.

כאשר זכיתי לקבל את התניא מידי הק' של הרבי אמר לי הרבי, וזה לשון קדשו: "למזכרת, און לערנען מיט די בני בית" [= למזכרת, וללמוד עם בני הבית]. את דברי הקודש האמורים רשמתי למשמרת על גליון התניא.

עו.

החוברת "יהדות התורה והמדינה"

הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה חיבר והוציא לאור את החוברת "יהדות התורה והמדינה" בה הוא פורש בבהירות רבה את השקפת היהדות החרדית על היחס לצינונות ולמדינת ישראל.

במכתבו אלי מיום כ"ג מנחם-אב תש"כ הוא כותב כדלהלן:

"בנוגע לדעת כ"ק אד"ש . . . בנוגע לחוברת, הרי כבר ספרתי לך בשעתו: כ"ק אד"ש עודדני לכתוב את החוברת, ואף פעם אחת תבע ממני מדוע עוד לא כתבתי. בסיימי את הכתיבה, הראיתי את כל כתה"י לכ"ק אד"ש ואת הפרקים שהוספתי אח"כ (כגון על עברית ולה"ק ועוד פרטים) ג"כ הראיתי בטרם נמסרו לדפוס. לא הסתפקתי בזה ושאלתי - באמצעות חדקוב - אשר כיון שהענין עומד עתה להמסר לדפוס, אולי חושב כ"ק אד"ש שצריך לעשות אילו שינויים - והשיב שלא.

ולא הסתפקתי גם בזה ונכנסתי (לפני כשנה) ליחידות מחוץ לתור ואני מצדי שאלתי את כ"ק אדמו"ר שליט"א כמה מהפרטים שהי' ספק בידי אם צדקתי בהזכירי אותם, והביע ד"ק בזה והעיר כמה הערות אשר כמובן עשיתי הכל על פיהן, וכן אמר לי אז בזה"ל: איך האב אייך לכתחלה געוואלט זאגן אז עס איז געשריבן צו מילד, עס האט געדארפט זיין שארפער, אבער איך האב דאס אייך ניט געזאגט, ווייל איך האב ניט געוואלט עס זאל זיך אפהאלטן [= לכתחלה רציתי לומר לך שזה נכתב מדי ברכות, זה היה צריך להיות יותר חריף, אך לא אמרתי לך כיון שלא רציתי לעכב את ההוצאה לאור]. עכל"ק.

לפני איזה זמן – נדמה לי שכתבתי לך בשעתו – רשם כ"ק אדמו"ש על פיתקא ששלחתי (בענין אחר) בזה"ל (כדרכו בקודש – בקצרה): "הפצת החוברת שלו?" זוהי האמת, לא פחות ולא יותר.

עז.

"כדי הילוך ארבע אמות"

בליל חג הסוכות תשכ"ח זכיתי להיות בחדרו הק' של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בהמתנה לכ"ק אדמו"ר זי"ע שעמד להגיע לסעודת החג בסוכה שעמדה על הגוזזטרא שיוצאת מאותו חדר.

באותה שעה שוחחתי עם החסיד המפורסם רבי אברהם פאריז נ"ע, וביקשתי ממנו להעלות זכרונות מאותו חדר בחיים חיותו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

בין הזכרונות סיפר הרה"ח ר' אברהם פאריז כי כשהתעטף כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בטלית – הסתכל ר' אברהם בפניו הק' מבעד לטלית המופשלת, לפני הקודש היו כלהב אש.

חידוש גדול סיפר אז ר' אברהם, שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ היה מהלך בפועל ארבע אמות בעת העטיפה (ולא רק שוהה בעמידה כשיעור זמן הליכת ד' אמות) והיה זה למרות הקושי שלו בהליכה בשנות שהותו בארה"ב.

בשולי הסיפור יצויין כי אין כוונתי שיש לנהוג כמנהג זה וכל-שכן שלא לקובעו כ"מנהג חב"ד", דברים שאינם בסמכותם של אנשים כערכנו, אלא לציין את הנהגת הקודש האמורה שתורה היא וללמדה אנו צריכים.

עח.

"זהחוט המשולש לא במהרה ינתק"

בשהותי אצל הרבי בתשרי תשכ"ג הטיל עלי הרבי את מלאכת עריכת "בטאון חב"ד" וביקש שאצרף אלי את הרב חנוך גליצנשטיין ואת הרב עדין שטיינזלץ.

18 שנים לאחר מכן, בעברי לפני הרבי בחלוקת "כוס של ברכה" במוצאי שבת בראשית תשמ"א נתן לי הרבי בקבוק משקה נוסף וביקש שאתן ממנו

גם להרב עדין שטיינזולץ [= שהם, יחד עם הרב חנוך גליצנשטיין היוו את המערכת של ספר היובל לשנת השלושים המכיל מאמרים וקטעי מאמרים שפורסמו בעיתונות הישראלית - "הרבי - שלושים שנות נשיאות"], ושנפעל יחד לתיקון חוק "מיהו יהודי".

ב"יחידות" שהתקיימה בכ"ז תשרי תשמ"א לאחר שהרבי דיבר עמי באריכות אודות "כללי רש"י" (ראה ב"סקירה" שבסוף "כללי רש"י" מהדורת תשע"ח) המשיך הרבי:

"בנוגע למשקה שנתנו לכם עבור [הרב] עדין שטיינזולץ, הכוונה היא שהרב גליצנשטיין יתן גם הוא, כיון שכולכם עסקתם יחד בענין [- יתכן שהכוונה לספר "הרבי - שלושים שנות נשיאות"], והכוונה אינה רק לנתינת המשקה אלא גם לדברים שנאמרו כאן במהלך החודש. אין הכוונה [רק] לדברי התורה אלא לענינים הנוגעים למעשה כגון בקשר לילדים [- אז ייסד הרבי את ארגון הילדים "צבאות ה'"], "עטרת זקנים", "מיהו יהודי" וכיוצא-בזה, ולעורר איש את רעהו וכולכם יחד באיזה אופן יש לפרסם זאת, ו"תשועה ברוב יועץ". ובפרט שהנכם שלושה יש לכם, איפוא, כח של בית-דין, הקב"ה בוודאי יעזור שזה יהיה בהצלחה".

(הדברים נדפסו ב"תשורה", בלוי, תשע"ז, ע' 38-39).

עט.

"בקשתים שיסייעו את כבודו..."

מספר שבועות לאחר-מכן כותב הרבי להרב חיים יהודה פלדי (ז"ל) ששימש באותם ימים כיושב-ראש הועד לשלימות העם (כ"ף מר-חשון תשמ"א - 'לקוטי שיחות' כרך כא עמ' 417):

בהיות כאן מעסקני אנ"ש שי' שבארץ-הקודש - בקשתים שיסייעו את כבודו בהמבצע ד"מיהו יהודי" בכל האפשרויות שלהם, ובפרט אלה הדרים בסמיכות מקום לה"כנסת" וכו'. ויהי-רצון שחפץ ה' בידו יצליח שינצל גם הנ"ל לעבודת-הקודש שלו המוכרחת האמורה ויבשר-טוב.

(על-פי "התקשרות" גליון א'רכה).

פ.

"זריזים מקדימים..."

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שבלקט ופרט א, ס-סב, ב, ט) על הקמת המניין החב"די בשכונת "פאג"י" בירושלים.

יצויין כי זמן רב לפני הקמת המניין אירגנתי בבית הכנסת השכונתי שב"פאג"י" מניין לאמירת תהלים לפני התפלה בכל שבת מברכים החודש. תפלת שחרית החלה שם בשבת קודש בשעה 7:30 בבוקר והמניין לאמירת התהלים החל בשעה 6:00.

פא.

המתפללים הראשונים

במכתבי לאחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל שליט"א, ששהה אז בחצרות קדשנו, תיארתי ופירטתי את שמות משתתפי המניין בשבת הראשונה להקמתו, שבת פרשת לך לך תשכ"ג. כיום, כשחלפו כבר 55 שנים לקיומו של המנין, מעניין לקרוא רשימת-שמות היסטורית זו:

"בליל ש"ק התפללו: חיים שטרן (= הרה"ח ר' חיים שטרן ע"ה), הלפרין (= הרה"ח ר' שמשון ליב הלפרין ע"ה), מרטון (= הרה"ח ר' יוסף מרטון ע"ה), ישראל לויץ, אנסבך, אני, מנחם וילהלם (= הגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם ע"ה), הרשל אייזנבך (= הרה"ח ר' צבי אייזנבך ע"ה), מאיר מינצברג (= הרה"ג הרה"ח ר' מאיר שי' מינצברג), יעקב קוט, ר' שמואל לוינגר, יענקי נייהוז, שמעון כהן, יהודה פליישמן.

למחרת התפללו - הנ"ל פחות לוינגר וקוט, ונוסף אהרן לויץ.

בליל ש"ק הי' שיעור תניא בהשתתפות החב"דניקים ואנסבך. למחרת הי' קידוש שעשיתי לכבוד בואי [= מחצרות קדשנו], והי' נחמד. יה"ר שתהי' הצלחה גם בש"ק הבעל"ט".

עד כאן מן המכתב שכתבתי בשעתו למען ידע דור אחרון.

יצויין כי הגה"ח רבי מנחם בן ציון וילהלם זצ"ל והרה"ח ר' צבי אייזנבך ע"ה הגיעו במיוחד ממקום מגוריהם בשיכון חב"ד להתפלל עמנו לכבוד פתיחת בית הכנסת.

הרה"ג הרה"ח מאיר מינצברג שי' היה מבוגרי ישיבת הערב ותלמיד ישיבת "תורת אמת" הגיע לפי בקשתי משך תקופה ממושכת בשבתות כדי לחזק את המנין שלנו.

פ.ב.

"הממליך מלכים ולו המלוכה"

במכתבי מז' אייר תשכ"ג לאחי הרה"ג הרה"ח ר' יוסף ישראל שליט"א, ששהה אז בחצרות קדשנו, הנני כותב לו כדלהלן:

"מפא"י החליטה היום להציג את שזר כמועמד לנשיאות המדינה . . . ושמע מה שסיפר [שזר] אתמול ל[רב] זווין ו[לרע"ז] סלונים:

בהיותו לפני כמה שנים אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לו הרבי: בודאי לא ירצו להציג את מועמדותו של בן-צבי בשלישית מחמת זקנותו, ויבקשו אותך להיות מועמד – אל תסכים! כי יש לך עוד ענינים לסדר בסוכנות. וכן הי' [= שז"ר היה אז יו"ר הסוכנות].

כשהי' עכשו אצל הרבי – אמר לו: כשיבקשו אותך בקרוב להיות מועמד – תסכים! והשיב שזר: הרי יש עוד זמן עד לפעם הרביעית, ונוכל לשוחח על כך בשנה הבאה. אמר לו הרבי: איבער א יאהר וועט איהר דאך שוין זיין א פרעזידענט !!! [= בעוד שנה כבר תהיה נשיא !!!].

ואכן, הנשיא בן-צבי נפטר ושז"ר נבחר במקומו.

[ברבות השנים התפרסמו גירסאות דומות למסופר כאן, ראה הנאסף ב"נשיא וחסיד" פרקים 14-15, אך ייחודיותה של העדות האמורה היא שהיא סופרה ותועדה עוד טרם התממשות דברי הרבי בפועל, ומלבד זאת נראה שהיא מדוייקת יותר משאר הגירסאות].

פ.ג.

"לא תוכל להתעלם..."

בשנת תשכ"ח הופיע גליון ה-100 של ירחון שיצא-לאור על-ידי רשת בתי ספר מסויימת בארץ הקודש שהוקדש לירושלים עיר הקודש בהעלמת שמה של חב"ד ופעילותה בירושלים.

בט"ו אלול תשכ"ח כתב הרה"ח הרב חדקוב ע"ה, מזכירו הראשי של הרבי, מכתב הממוען אלי ובו הוא מעיר על התופעה האמורה וכותב כי נחוץ מאוד שמישהו יכתוב למערכת הירחון מכתב על כך.

עוד כתב הרב חדקוב שהתעוררות על מעין זה צריכה להיות על אתר ולא מחו"ל...

כמובן שבעקבות המכתב כתבתי תגובה חריפה שנדפסה בירחון הבא, התגובה גררה תגובת המערכת שדרשה מענה נוסף שאכן נכתב (המכתבים במלואם - נדפסו ב"התקשרות" גליון א'קמא).

הוראה זו תקפה, כמובן, גם בימינו, להשתדל שבספרות ובעיתונות החרדית יוזכר שמם של רבותינו נשיאינו הק' ושמה של חב"ד, והנני נוהג מאז לאויט"א לקיים הוראה זו.

פד.

בין "מזמור לתודה" למשנת "התודה" ב"איזהו מקומן"

נחלקו הפוסקים אם יש לומר "מזמור לתודה" גם בימי חג הפסח, כבכל יום, ואנו נוהגים כמו שפסק כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בסידורו שאין אומרים זאת בפסח (ראה טור ושו"ע סימן נא, חידושי הצמח צדק על הש"ס (דף ר"ח), לקוטי שיחות חלק יב עמודים 28-29).

לפי זה צריך ביאור: מדוע ב"איזהו מקומן" אנו אומרים גם בפסח את המשנה "התודה" וכו'.

ניתן, אולי, לתרץ זאת כך: הסיבה שאין אומרים "מזמור לתודה" בפסח היא מפני ש"בימי הפסח אין תודה קריבה משום חמץ שבה" (לשון אדמו"ר הזקן בשולחנו בתחילת סימן נא). כלומר: קרבן תודה מורכב משני חלקים: הקרבן עצמו, הבהמה שמוקרבת, וכן לחמי התודה, שחלקם חמץ.

כיון שעל-ידי אמירת "מזמור לתודה" מוזכר קרבן תודה בכללות - הכולל גם את לחמי החמץ - אין לאמרו. במשנה "התודה", לעומת זאת, מדובר על הקרבת הבהמה עצמה, ולכן ניתן לאמרה גם בפסח.

פה.

"אמת מארץ תצמח"

אנו אומרים בתפלת "אלקי נצור" שבסיום תפלת העמידה "ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך" וידוע הפירוש על כך שהענווה וההתבטלות ("ונפשי כעפר") מהווים הכנה והקדמה ראויה ללימוד התורה ("פתח לבי בתורתך").

ברוח זו יש, לכאורה, לפרש גם את הפסוק (תהלים פה, יב) "אמת מארץ תצמח", שכן "אמת" רומזת לתורה כנאמר "אין אמת אלא תורה", וצמיחתה ופריחתה של התורה היא, איפוא, באמצעות הקדמת ההתבטלות - "ארץ".

פו.

"ואביו קרא לו בנימין"

ה"שביבים" הבאים יוקדשו לתולדותיו של ידידי ורעי מילדות - אבלחט"א - הרה"ח ר' ירחמיאל בנימין הלוי קליין ע"ה, חבר המזכירות של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

הסיבה לקריאת שמו היתה משום שאמו נפטרה בשעת לידתו, כפי שהיה אצל רחל אמנו כאשר ילדה את בנימין, ולכן קראו גם לו "בנימין", בתוספת השם "ירחמיאל" שמשמעותו: "ירחם א-ל"...

כיון שאמו נפטרה, מסרו את התינוק למשך כמה חדשים ל"מינקת". ה"מינקת" היתה "באבע חייקא", מרת חייקא רוזנברג ע"ה, אמו של חותני, הרה"ח ר' חיים אורי רוזנברג ע"ה.

בגיל ילדות למדנו שנינו את אותיות הא-ב ב"ישיבת ציון" אצל הרה"ח ר' אברהם יעקב טורנהיים ע"ה, אולם לאחר מכן נפרדו דרכינו, כאשר הוא החל ללמוד בת"ת "שומרי החומות" ואילו אני התחלתי ללמוד בת"ת "עץ חיים".

בשנת תשי"א נפגשנו שוב כאשר למדנו שנינו אצל הרה"ח ר' נטע פריינד ב"עץ חיים".

פז.

"ולבנימין אמר יודיד ה"

בשנת תשי"ב נכנס ר' בנימין בהשפעת הגה"ח ר' אברהם לייב קליין ע"ה - מי שהחל לקרב גם אותי לחב"ד בשנת תשי"ג, ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" (א, מז) - ללמוד בישיבת "תורת אמת" בירושלים.

בחתונתי, בשנת תשט"ו, היה זה ר' בנימין שהביא במונית את מורי ורבי הגה"ח רבי שמריהו ששונקין ע"ה לחתונה. להשערתי היה זה אקט שלו, בתור חבר נעורים, ושל אחרים, כדי לחזק אותי בהתקרבותי לחב"ד, שכן הגעתי לחב"ד היתה לא הרבה זמן לפני חתונתי.

לאחר מכן ר' בנימין נסע אל הרבי והתחתן, ולאחר מכן יצא לשליחות באוסטרליה ובסופו של דבר נתמנה למזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

הרבי העריך אותו במיוחד והפקיד בידו תפקידים חשובים, ביניהם הוא הופקד על הקשר עם אנשי הבטחון בארץ הקודש. כן נסע בשליחות הרבי לנסיעות מיוחדות ברחבי תבל.

שררה בינינו ידידות קרובה ובכל ביקוריי אצל הרבי וביקוריו שלו באה"ק שמחננו להיפגש ולהזמין איש את רעהו לביתו (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" א, פא).

התקשרותו והתמסרותו לכ"ק אדמו"ר זי"ע הותירו בי רושם עמוק.

פח.

לקראת יום הולדתו ה-70 שלח ר' בנימין מכתב ידידות מרתק שיזעתק להלן:

בי"ה, ד' אייר ה'תשס"ו

ברוקלין, נ. י.

לכ' ידידי מנעורים הרה"ח עוסק בצ"צ נו"נ ר' טובי שליט"א
בלוי

שלום רב וברכה מרובה!

לרגל הגיעך לגיל שיבה ברצוני להביע לך את איחוליי
מקרב ולב עמוק שיקויימו בך דברי דוד המלך נעים זמירות
ישראל "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו להגיד" וגו',
שתגיד ותוסיף להגיד ותוסיף לחנך ולהדריך בחכמתך ובאישיותך
עוד רבות בשנים.

במבט לאחור על פועלך הרב במשך השנים, התחל משנות
לימודנו יחד בחדר שיבת ציון ובעץ חיים, שכבר בצעירותך ניהלת
מסיבת שבת בישיבת דושינסקי, רואים הרי בעליל כי נולדת
עסקן, וכשרון וחוש העסקנות זורמים אצלך בעורקי הדם. וכך
זכית זכות גדולה ונפלאה במשך עשירות בשנים להוסיף כבוד
לליובאוויטש ולכ"ק אדמו"ר זי"ע, כולל כמובן גם חיבור ספר
"כללי רשי"י", תרגום המכתבים כלליים ללה"ק וכו' וכו'.

אברכך בברכת "יאריך ימים על ממלכתו" בניהול בית
חנה וברבנות נוח יעקב, שתראה פרי טוב בעמלך בכל התחומים
בבריות גופא ונהורא מעליא, וכדברי המשנה "עטרת תפארת
שיבה . . . והדר זקנים שיבה, ואומר: עטרת זקנים בני בני"ם"
לראות רוב נחת חסידותי מכל יוצאי חלציק, כולל גם מתלמידיך
ותלמידותיך הקרויים בניס, ושאיך טוב בטוב הנראה והנגלה
ימצאוך תמיד כל הימים בגשמיות וברוחניות, ושנוכה כולנו יחד
בתוך כלל ישראל בקרוב ממש להושע תשועת עולמים בגאולה
האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בכבוד ובברכה
ידידך הדושה"ט תכה"י
ב. קליין

פ.ט.

הגה"ח ר' מנחם וילהלם זצ"ל

ה"שביבים" הבאים יוקדשו לתולדותיו של ידידי ורעי ומחותני -
אבלחט"א - הגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם זצ"ל.

שנינו למדנו ב"עץ חיים" אצל הרה"ג ר' נטע פריינד זצ"ל ב"מכינה
לישיבה", היינו אז בגיל 15. גם עד אז למדנו שנינו ב"עץ חיים" אך בכתות
מקבילות, אלא שבכתה האמורה, שהיתה הכתה הגבוהה ביותר, התמזגו

הכתות המקבילות לכתה אחת גדולה (בכתה זו, אגב, למדו כמה שנעשו אח"כ לחסידי חב"ד, ביניהם הרבנים החסידים: בנימין קליין, מנחם בן-ציון וילהלם, יעקב איצ'ה קדנר, מרדכי רוקח ואני).

גם בישיבה קטנה ובישיבה גדולה המשכנו ללמוד יחד. ר' מנחם בלט בלמדנותו ובהתמדתו, ונחשב אז ב"עץ חיים" ל"פרומער" ו"צדיק", לא דיבר דברים בטלים וכו'.

בהיותנו ב"עץ חיים" שנינו חיפשנו יחד דרך בעבודת ה' (אביו למד ב"תורת אמת" והיה קרוב קירבה מסויימת לחב"ד), הוא היה מתייעץ עמי הרבה מאד בעניינים אלה. בסופו של דבר כל אחד מאיתנו הגיע אל הרבי ולחב"ד בדרכו שלו.

צ.

עבודתו בכרם חב"ד

כבר סיפרתי ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, נה) שלאחר שכ"ק אדמו"ר זי"ע כתב אלי "מבהיל מה-שכותב שאין איש רוצה לקחת על עצמו הדרך שישיבת הערב" היה זה ר' מנחם שלאחר ששכנעתי אותו ניאות ליטול על עצמו את ניהול ישיבת הערב ב"בית ישראל". תקופה לאחר מכן הוא הצטרף להנהלת "צא"ח" בירושלים.

החל מהרגע הראשון של ייסוד תלמוד תורה חב"ד בירושלים נרתם ר' מנחם והתמסר למשימה זו. השיג צעצועים בחינם מאחיו המבוגרים שהיו בעלי חנויות צעצועים עבור ה"חדר" ושכנע הורים לשלוח את ילדיהם (כמסופר שם, סג). תקופה מסויימת אף ניהל את ה"חדר".

שנים לאחר מכן נעשינו מחותנים, כאשר בנו, הרה"ג הרה"ח ר' אליהו שי', נשא את בתנו שיינא ציפורה תחי'.

ר' מנחם היה חסיד אמיתי ומקושר לרבי, ותלמיד-חכם עצום, היה ר"מ תקופה מסויימת ב"תורת אמת" ותקופה מסויימת ב"זוויהל". נפטר בקיצור ימים ושנים.

תולדותיו נדפסו בחוברת "אגלי נוחם" שיצאה-לאור לזכרו.

צא.

"יקראוהו באמת"

ידוע שהגאון האדיר מטשעביץ זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ד) היה אומר בתפלתו בהתלהבות מיוחדת את הפסוק "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת".

מסתבר לומר שההתלהבות המיוחדת נבעה מכך שהגאון זצ"ל חשב בשעת מעשה על הפירוש שמפרש כ"ק אדמו"ר הזקן בתניא קדישא סוף פרק לו:

"והנה המשכה והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל . . ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוות' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו הנביא ואין קורא בשמך כו' . . ומזה יתבונן המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה...".

צב.

"הלכה מפי הקבלה"

ידוע שהיתה קבוצת יהודים מסויימת מקרב יהודי תימן שלא האמינו בתורת הקבלה. בהקשר לכך סיפר לי פעם הגאון המקובל רבי מרדכי אליהו זצ"ל (אודותיו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נו) :

פעם ניגש אלי אחד מן הכת האמורה והחל לטעון את טענותיהם. לאחר מכן ראיתי אותו כשהוא מניח תפילין, הוא קשר את תפילין של יד על הקיבורת והחל לכרוך את הכריכות על הזרוע כמנהג ישראל. צעקתי לעברו: כיצד אתה עושה "הפסק" בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש, שהרי על-פי הנגלה הכריכות על הזרוע אינן חלק מן המצוה.

בכך המחשתי לו, למעשה, המשיך הגר"מ זצ"ל, כי כלל ישראל כולו קיבל את הקבלה ואת דברי האר"י הקדוש (ראה שו"ע אדה"ז סימן כה סעיף כד), ולא ניתן כלל להפריד בין הקבלה להנהגה בפועל.

צג.

"עצת ה' היא - תקום"

עוד שמעתי מפי הגר"מ אליהו זצ"ל:

יהודי מתעורר בבוקר ומתחיל להתלבט אם לקום כבר או להמשיך לישון, יש להמליץ על כך את הפסוק: "עצת ה' היא - תקום"...

צד.

זקן מושך...

סיפר מחותני הרה"ח ר' לייב'ל זלמנוב ע"ה:

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בצעירותו נסע פעם ברכבת ברוסיה ופגש את הרב יעקב יצחק ריינס, מגדולי הרבנים שהצטרפו לציונות.

לרב ריינס היה זקן גדול ונאה שגרם ליצירת רושם רב על הרואים אותו. אמר לו הרבי מוהרי"צ נ"ע: "אתן לך כל סכום שתבקש ובלבד שתגוזו את זקנך", כדי שלא יימשכו אחריו...

(על-פי "התמים" (נ. י.), י"א ניסן תשע"ז, עמ' 103)

צה.

"אגרות חסיד"

במשך השנים תשט"ו-תשכ"ב ניהלתי חליפת מכתבים עם הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט זפרטג" ב, טו), אותו הכרתי מילדותי כידידו של אבי מורי זצ"ל מורי בחוג "פאג"י" בירושלים, ובעשר שנותיו האחרונות (תשי"ב-תשכ"ב) זכה להתקרב אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ואף נמנה על צוות המזכירות.

בתוך המכתבים ניתנו על-ידו תיאורים רבים של בית חיינו והנהגות כ"ק אדמו"ר זי"ע, יחידויות שזכה להן והיחס המיוחד שקיבל מהרבי.

חלק גדול מן המכתבים פורסמו ב"תשורות" לחתונות צאצאיי שיחיו ובראשם ב"אגרות חסיד". להלן מספר "טעימות" ממכתבים אלה, שאינן ממצות כלל את המכתבים עצמם.

צו.

"דאה קדאתי בשם..."

במכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר אלי ממוצאי ש"ק וארא תשט"ז הוא כותב:

"אגב, ביחידות האחרונה נזכר גם שמך (אני הזכרתי שאני מקבל מפעם לפעם מכתבים ממך) ו[הרבי] שאל אותי על יחוסך החב"די, כי, כפי ידיעתו הרי סבך ז"ל מוצאו מאונגארן, והסברתי לו ההמשך. (אני כשהזכרתיך לא הזכרתי בשמך רק אמרתי אחד מנכדיו של ר' משה בלויא, והוא אמר מיד "טוביה"). אני מתאר לעצמי שפרט זה יעניין אותך".

צו.

"וילחום מלחמות ה'..."

במכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר אלי מכ"א אדר תשט"ז הוא כותב:

"והנה המצב העובדתי: אמנם נכון שכ"ק אדמו"ר שליט"א לא השתתף אישית בהפגנה [= נגד גיוס בנות באה"ק] – וכן עוד רבים אחרים שלא השתתפו, ויזכרו ביחוד (נבג"מ) האדמו"רים מאמשינוב ומסטולין. אולם כל תלמידי הישיבה השתתפו ברשות – וכל מי שיודע את המשטר החמור בישיבה, יודע מה פירושו של דבר.

כשנודע לאדמו"ר שהסופר חיים ליברמן רוצה לכתוב נגד ההפגנה שלח להודיע לו (מוקוטובסקי יוכל להעיד על כך. אני הייתי אז בבאלטימור וצלצלו לי מניו יורק שאשתדל מצידוי להשפיע ואני צלצלתי משם למוקוטובסקי) ונוסף לזה שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א להודיע לו שהוא בכלל מבזה ת"ח, ואמנם לבסוף לא כתב נגד ההפגנה...

והנה לעצם הענין, במקרה היתה אז היחידות שלי בסמוך לאותו פרק ושמעתי דעת כ"ק אדמו"ר על זה שאמר כי מצד הדין החל האיסור – בין אם הוא יהרג ואל יעבר בין אם איסור אחר – מיד עם הנהגת גיוס הבנות – ואין הבדל בין דתיות ובלתי דתיות – והאיסור חל על בנים בדיוק באותה מדה כמו על בנות. ומדוע שתקו כל הזמן ורק עכשיו שרוצים לקחת גם בנות דתיות מרימים קול צעקה, ואחר כך – אמר אז – אם יבוטל השרות לאומי – שוב ישתקו ושוב יהיה הכל ניחא ויתפארו ב"נצחון" – מדוע לא השמיע אף אחד דעה זו? ההפגנה נגד שירות לאומי, אמר, הריהי מהווה לכל מי שידוע לקרוא בין השיטין, הסכמה בלתי רשמית לגיוס נשים לכן אינו רוצה להשתתף, אלא שחבר אני לכל אשר יראוך ולכן עוזר ויעזור למפגינים ולהשתדלות בזה. ואמנם ידוע לי על צעדים רבים שעשה בנידון זה...".

צח.

"כ"ק אדמו"ר שליט"א שבע מאוד רצון מזה"

במכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר אלי מא' דסליחות תשט"ז הוא כותב:

"...את שמך הזכרתי בהיחידות. סיפרתי אשר בביתך היתה ההתוועדות דשבת מברכים תמוז וכיו"ב, וכן סיפרתי שאני מקבל ממך ידיעות וכ"ק אדמו"ר שליט"א שבע מאוד רצון מזה".

צט.

"בשבעים לשון..."

במכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר אלי מג' חשוון תשי"ז הוא כותב:

"לא נעים לי לכתוב על עצמי, אבל ביודעי ומכירי שאתה מתעניין בכל פרט ופרט מבית רבינו, אכתוב לך גם את זה: לפני ההתוועדות הראשונה דשבת בראשית (היינו לאחר התפלה) ניגש אלי הרב חזקוני והודיע לי בפקודת כו' כי כ"ק אדמו"ר שליט"א שמע את ילדי מחנה הקיץ "גן ישראל" שניגנו את הניגון הירושלמי הידוע "האדרת והאמונה צו וועמען, צו וועמען" – ואחר כך החליפו, וניגנו בבתים שלאחרי זה את תיבות "צו וועמען"

בלה"ק ואחר כך בשפת המדינה (אנגלית), והדבר מצא חן בעיני כ"ק אדמו"ר שליט"א והוא מבקש אשר בעת ההתוועדות השניה (היינו המשך התוועדות שמחת תורה) ינגנו את הניגון הנזכר ותיבות "צו וועמען" יגידו בכל בית ובית בלשון אחר, וכיון שאני יודע בכמה לשונות, בקשת כ"ק אדמו"ר שליט"א היא אשר אני אהיה המנצח על המלאכה ואנגן בעת ההתוועדות עם הילדים (בתוך התוועדות שמחת תורה יש תמיד זמן מיוחד שעומדים כל הילדים על ספסלים ואומרים "להיים" ומנגנים בפה וכו').

אתה יכול לתאר לעצמך כמה בלתי נעים לי לעשות "קונצים" כאלה בנוכחות כמו אלף אנשים כן-ירבו ובנוכחות כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל לא היתה לי ברירה בהיותי מצווה ועומד. ומכיון שידוע לי כמה אתה מתעניין בפרטים, אוכל גם להגיד מהזכרון באיזה לשונות נגנו אז תיבות אלו, היינו בלה"ק, באידיש, בלשון המדינה, בצרפתית, ברוסית, בלשון אשכנז, בספרדית, בפורטוגזית, בטשעכית, בפולאנית, בלשון ישמעאל, בטורקית, באיטלקית, בהאלאנדית, באונגארית (ואולי בעוד כמה)...

ק.

יום טוב של "ערב פסח"

בספרי "על מנהגים ומקורותיהם" ביארתי שבקביעות שנה בה חל יום ראשון של פסח בשבת - אין לומר במוצאי שבת שקודם לכן "ויהי נועם".

סיבת הדבר היא משום שבערב פסח לאחר חצות חל איסור עשיית מלאכה ולכן אין כל ימות השבוע ראויים למלאכה, כמו שאין אומרים "ויהי נועם" כשחל יום טוב במהלך השבוע, עיין במקורות שהובאו שם.

הוכחה נוספת לכך:

ידוע שהבעש"ט תיקן לומר לפני מנחה בערב שבת מזמור ק"ז בתהלים, אך כשחל יום טוב או חול המועד בערב שבת אין אומרים מזמור זה.

טעם הדבר מובן בפשטות: מזמור ק"ז עוסק ב"ארבעה הצריכים להודות" כאשר הם יוצאים ממצב לא טוב למצב טוב. בדומה לכך כאשר יהודי יוצא מימות החול, בהם עסק בעניני העולם, אל השבת, שכולה רוחניות וקדושה, הוא מודה לה' על כך. אולם כשחל יום שאין עושים בו מלאכה בערב שבת נמצא שאין כאן יציאה מחול אל הקודש.

ב"ילקוט יומי" באנגלית שהרבי הוציא בשנת תש"ג נכתב כי כאשר יום טוב ראשון של פסח חל בשבת – אין אומרים בערב שבת "הודו".

לפי האמור הדבר מהווה הוכחה שאכן ערב פסח כשלעצמו נחשב כ"יום טוב" לענין עשיית מלאכה, ומכך מובן גם לגבי "ויהי נועם" בשבת שלפניו.

קא.

"אתפשטותא דמשה"

ידוע שמשה רבינו לא זכה להכנס לארץ הקודש כיון שהקב"ה צוהו לדבר אל הסלע והוא הכה את הסלע.

והדברים תמוהים:

וכי הכאת סלע המוציאה מים אינה מהווה "קידוש ה'"? מה גם שבפעם הראשונה נצטווה משה "והכית בצור". האם זהו חטא כה גדול שבגללו לא נכנס משה, שהשתוקק לכך, לארץ?

הדברים יובנו (נקודת הדברים ב"קדושת לוי" וכאן בתוספת ובהרחבה) ובהקדים:

ישנם שני אופנים בהם ניתן להתמודד מול דברים בלתי רצויים (כגון: יצר הרע, התנהדות בלתי הולמת): א. דיבור. ב. הכאה.

אילו היה משה רבינו מדבר אל הסלע – הוא היה מנחיל בכך לבני ישראל את התוכנה כי הדרך הראויה לפעול, אפילו על סלע, היא באמצעות דיבור, אולם כיון שמשה רבינו הכה את הסלע – השתרשה התוכנה הפוכה, שהדרך היא באמצעות הכאה. מובן, לפי זה, שהדבר חמור מאוד.

אירוע זה התרחש לאחר מיתת מרים, שנפטרה ב' בניסן, שאז הבאר הפסיק להוציא מים. מסתבר שבכלים של בני ישראל עדיין נותר מים למשך מספר שעות. נמצא, איפוא, שאירוע עם הסלע התרחש ב"א ניסן.

נראה שלידת הרבי ב"א ניסן תיקנה את החטא האמור, שכן הרבי חנן שהדרך להתמודד עם דברים בלתי רצויים היא דווקא באמצעות דיבור ולא הכאה.

קב.

"מרדכי בדורו כמשה בדורו"

גזירת המן התרחשה בי"ג בניסן, כמפורש במגילת אסתר (ג, יב): "ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו...".

המאורע שהביא לגזירה בגלוי היה העובדה ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", שלאחר מכן נאמר "ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן...". "יום ויום" הם, בפשטות, יומיים.

נמצא, איפוא, שהעובדה של "לא יכרע ולא ישתחוה" היתה בי"א ניסן, יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שאכן לא כרע ולא השתחוה לשום מציאות אחרת מלבד לקב"ה...

קג.

"ברית מילה"

מובא בספרים שהתאריך בו מל יהושע את בני ישראל בכניסתם לארץ (כמסופר ביהושע פרק ה) היה בי"א ניסן.

לא מפתיעה, איפוא, העובדה שבי"א ניסן תרס"ב נולד מי שעתיד למול, ולדאוג לקיום שאר המצוות של אלפים ורבבות מבני ישראל.

קד.

"תאיר נרי ה' אלוקי..."

שמעתי מפי הרה"ח ר' מרדכי צבי גרינוולד ע"ה:

חסידים קדמונים אמרו על הפסוק (תהלים יח, כט) "כי אתה תאיר נרי, ה' אלוקי יגיה חשכי", כי ראשי התיבות של המלים "תאיר נרי ה' אלוקי" הם "תניא".

הדבר רומז, כמובן, לכך שהאור האלקי מאיר את נרו, "נר ה' נשמת אדם", של היהודי הלומד בספר תניא קדישא.

קה.

"מוזמדת הארץ"

את הניגון "והיא שעמדה" שלימד הרבי הביא לארץ הקודש כמדומני הרה"ח ר' בנימין גורודצקי, שהיה בא כחו של כ"ק אדמו"ר זי"ע באירופה ובצפון אפריקה.

מיד לאחרי חג הפסח של אחת השנים הוא הגיע לארץ, והתוועד בישיבת "תורת אמת" בירושלים, ובהתוועדות הוא לימד את הניגון החדש.

קז.

מהי הסיבה?...

בערך בשנת תשל"ח או תשל"ט ביקר הרב גורודצקי ע"ה בשליחות הרבי בבית הספר העל-יסודי "בית חנה" בירושלים. הביקור כלל סיור בכתות ונאום בפני התלמידות.

באותו ביקור סיפרתי לו, כמעלה גדולה בעיניי, על כך שבאות ל"בית חנה" גם תלמידות שלמדו בבית-הספר היסודי ב"בית יעקב", ולא רק תלמידות שלמדו בבתי ספר חב"ד.

על כך הגיב הרב גורודצקי בצייטוט מלשון התורה (בראשית לא, לו) "מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי...". כשכוונתו היתה: יש לבדוק מה מניע תלמידות אלה לבוא ללמוד בחב"ד, האם אמנם משום שחשקה נפשן בלימוד חסידות חב"ד, או, שמא, מסיבות אחרות...

בעקבות דבריו אלה, שמהדהדים באוזניי עד היום, התחלנו לשים לב ולבדוק ביסודיות יתר בנות אלה, האם המגמה שלהן היא לעלות בעיני רוחניות או שמטרתן היא צדדית וגשמית, כגון לרכוש השכלה גבוהה יותר במקצועות חול, וכדומה.

קז.

חידושו של ה"דברי חיים" זצ"ל

ידוע חידושו של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל בהלכות מקוואות כי הדין של "קטפרס אינו חיבור", לאמור: מים הזורמים על משטח אלכסוני אינם מהווים חיבור לשם הכשרת מקווה, תקף גם כאשר המים אינם זוחלים אלא עומדים על גבי משטח כזה.

כהקדמה לשני השביבים הבאים יש לציין את דלהלן: א. מגדולי הפוסקים, עוד בדורו של הרה"ק מצאנו, חלקו על חידושו זה. ב. מגדולי הפוסקים, ביניהם גם מנכדי הרה"ק מצאנו, (ביניהם נמנה גם הגר"מ הלברשטם זצ"ל, חבר בד"צ העדה החרדית) סברו שהמקווה באופן של "בור על-גבי בור" שחידש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - כשר ומהודר גם לשיטת ה"דברי חיים".

קה.

שו"ת "דברי חיים" בעל-פה...

כאשר בנו את המקוואות העירוניות בפתח-תקוה לפי שיטת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע פנו חסידי צאנו אל הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל בטענה ששיטה זו אינה מתאימה עם שיטת הרה"ק מצאנו זצ"ל.

הרב לנדא זצ"ל נסע אז - יחד עם בנו הרה"ג הרה"ח ר' אליהו שליט"א - לקרית צאנו בנתניה לשוחח בנידון עם הרה"ק מצאנו-קלויזענבורג זצ"ל.

כ"ק האדמו"ר מצאנו שליט"א, שנכח בעת השיחה, סיפר שהרב לנדא זצ"ל ביקש במשך שעה ארוכה להוכיח שהמקוה כשרה אף לשיטת ה"דברי חיים", ובין הדברים אמר: "יכולני להעיד כי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ידע את כל שו"ת דברי חיים בעל-פה...".

בתחלה לא קיבל הרה"ק מצאנו זצ"ל את הדברים, אולם כאשר הרב לנדא העיד בפניו שבשעת מילוי מי הגשמים הסירו את הטבלה המפרידה בין הבורות וכן שגם לאחר החזרת הטבלה יש נקב ברוחב טפח על טפח הסכים הרה"ק מצאנו שאפשר שבאופן זה אין בכך חסרון גם לשיטת ה"דברי חיים".

קט.

שלא להוציא לעז

סיפר הרה"ח ר' שמעון הרבסט מפתח תקוה:

בתקופה האמורה תלה יהודי אחד בבית המדרש של חסידות צאנז בפתח תקוה מודעה שעל הקהל לדעת שאין להשתמש במקוואות שנבנו אז. כאשר שמע זאת הרה"ק מצאנז זצ"ל הורה להסיר מיד את המודעה, כדי שהדבר לא יראה כהוצאת לעז ח"ו על המקוואות.

(שני השביבים האחרונים – על פי בטאון "צאנז" גליון תפ"ח עמודים 22-21)

קי.

"מעין עולם הבא..."

כבר סופר על מלאכת הקודש של תרגום ה"מכתבים כלליים" של הרבי (ב"שביבים" שב"לקט זפרט"ג, ב, סז) שהוטלה על ב"אתערותא דלעילא".

ב"מבוא" המאלף אותו כתב בני הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי' לשני הכרכים של "אגרות מלך", שם רוכזו המכתבים הכלליים בלשון-הקודש, נדפס גם (בעמוד 58) מכתב שכתבתי לידידי הגה"ח ר' מנחם בן-ציון וילהלם ע"ה באותו יום בו הוטלה עלי מלאכת הקודש האמורה, שהיה אחד מימי הסליחות של שנת תשכ"ב, אז הייתי לראשונה אצל הרבי:

"שלום רב וברכה!

אני נמצא כאן ורואה כל עולמי בחיי, מעין עולם-הבא ממש, למרות ימי הדין (וכ"ק אדמו"ר שליט"א בכה קצת אתמול בעת הסליחות, באמירת י"ג מדות) שופעת הדרת פני קדש הקדשים שליט"א עליצות נפלאה, ואומרים שלא הי' בדוגמת זה אף שנה שהיא בתחלתה בתנועה של מרירות וכו'.

(אבל מעניין שהמכתב הכללי שיצא כאן היום הוא מחריד ויש בו ביטויים מפחידים, אלא שכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו הרגיע את מזכירו שתרגם זאת לאנגלית, ואמר שאין פירושו כל-כך כפשוטו, והתבטא: עס איז פארבאהלטן אין יעדער ווארט אסאך ענינים און מ'דארף עס גוט דורך לערנען [= בכל מלה טמונים ענינים רבים ויש ללמוד זאת היטב].

המכתב נמסר לדפוס היום בבקר בשעה 9 וחצי, ובאותו רגע מסרו לי – על-פי הוראה – העתק אחד על-מנת לתרגמו לעברית, בשעה 11 וחצי סיימתי את המלאכה, והתרגום הוכנס לכ"ק אדמו"ר שליט"א ועדיין לא הוגה.

חוששני שבהתאם לדברים דלעיל לא כיוונתי כל-כך בתרגום למשמעות הנכונה, וכמו שהיו בעיות גם בתרגום לאנגלית שלכן נכנס המזכיר ומזה היו הדבורים הנ"ל)...

קיא.

שמונה "שמיני" גם הארץ הקודש

ידוע הפתגם (שהובא גם בשיחות הקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ראה לדוגמא "תורת מנחם – התוועדויות" חלק נב עמוד 337) שבקביעות שנה בה קוראים בתורה שמונה פעמים "ויהי ביום השמיני" יבוא ה"שמיני" – משיח שהוא אחד משמונה נסיכי אדם.

לכאורה קריאת שמונה פעמים "ויהי ביום השמיני" תיתכן רק בחו"ל, שכן אחרון של פסח חל בקביעות האמורה (כמו בשנה זו) גם הוא בשבת, אולם בארץ הקודש קוראים פרשת שמיני בפעם החמישית והאחרונה בשבת הצמודה לשביעי של פסח.

אולם כיון שהפסוק השני בפרשת תזריע הוא "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", נמצא שבצירוף "שמיני" זה מתקיים הפתגם האמור גם בארץ-הקודש.

קיב.

חכמה ובינה

ידוע (תניא, "ספר של בינונים", פרק ג') כי ראשית השכל היא החכמה, "ברק המבריק", נקודת ההשכלה, ולאחר מכן, בשלב הבא, מגיעה הבינה, שמשמעותה פיתוח נקודת ההשכלה, הרחבתה ופירוטה.

לפי זה ניתן, אולי, לפרש את סדר הפסוקים "מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי; מזקנים אתבונן כי פיקודיך נצרתי" (תהלים קיט, צט-ק):

תחלה מגיעה ה"השכלה", שהיא נקודת החכמה, "מכל מלמדי השכלתי", (המושג "השכלה" מבטא את התוכן של "חכמה", כידוע, וכמו בברכת "חונן הדעת" שבשמונה-עשרה, שיש נוסחאות "חננו מאיתך דעה, בינה והשכל" לעומת נוסח האריז"ל "חננו מאיתך חכמה, בינה ודעת", אלא שהסדר הפוך) ולאחר מכן הבינה, "מזקנים אתבונן".

ק"ג.

"זה הבסא"

הרה"ח ר' זעליג שפירא ע"ה היה שריד לחסידי סוכטשוב מלפני השואה. הוא היה פעיל במיוחד בהפצת המודעות לקיום המצוות התלויות בארץ ומראשוני מתיישבי בני ברק.

בקייץ של שנת תשי"ד פגשתי אותו, והוא אמר לי בין השאר שהכיבוד הכי חשוב אצל חסידים בברית מילה היה להניח את התינוק על ה"כסא של אליהו".

קיד.

בין "בשכבך" ל"ובקומך"

במשנה הראשונה בתחלת מסכת ברכות נחלקו תנאים מתי הוא סוף זמן קריאת שמע של ערבית: לדעת רבי אליעזר בסוף השליש הראשון של הלילה, ולדעת חכמים ורבן גמליאל בעלות השחר (אלא שכדי להרחיק מן העבירה אמרו "עד הצות").

טעמי המחלוקת הם: לדעת רבי אליעזר פירוש המלה "ובשכבך" הוא הזמן בו בני אדם הולכים לישון, ולדעת חכמים ורבן גמליאל "ובשכבך" פירושו כל הזמן בו בני אדם ישנים (רש"י ברכות ד, ב ד"ה ואי).

גם לגבי סוף זמן קריאת שמע של שחרית נחלקו תנאים: לדעה הראשונה – הנץ החמה ולדעת רבי יהושע עד שלש שעות, שכן דרך בני מלכים לקום בשלוש שעות.

נשאלת השאלה: מדוע בשחרית אין דעה המפרשת ש"בקומך" הכוונה שכל הזמן בו בני אדם ערים, וניתן לקרוא קריאת שמע במשך כל היום, כשם שסוברים חכמים בפירוש "בשכבך"?

ויש לומר: בתורה נאמר "ודיברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". כיון ש"בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" נעשים במשך היום, על-כרחנו יש לפרש את "ובקומך" על זמן הקימה בלבד.

קטז.

"ה' מלך גאות לבש"

ידוע ומפורסם שבהקבלה של רבוה"ק נשיאי חב"ד לספירות הקדושות העליונות נמצא שמדתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, נשיא דורנו – הדור השביעי, היא ספירת המלכות.

מעניין לציין כי הגימטריא של שני שמותיו הפרטיים של כ"ק אדמו"ר זי"ע עולה למניין 332, בגימטריא "לבש", ונאמר: "ה' מלך [–] ספירת המלכות] גאות לבש".

עוד יש לציין את המובא בספרים (ראה גם "כתבי הרה"א ביחובסקי") כי "לבש" ראשי-תיבות: "למען שמו באהבה".

קטז.

"הפעולות בהפצת המעינות חוצה"

כפי שכבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נו) בשנת תשט"ז והתחלת תשי"ז פעלנו, הרה"ח ר' שמואל שניאורסאהן שי' ואנוכי, רבות בהפצת המעינות בירושלים ת"ו. באישור הנהלת צא"ח דאז הקמנו את ה"ועדה להפצת המעינות שע"י צא"ח" במסגרתה עסקנו בהקמת שיעורי חסידות לתלמידי ישיבות ובחזרת דא"ח בבתי הכנסת בירושלים, פעילות שזכתה, גם היא, ליחס מהרבי.

כך, לדוגמא, כתב לי הרבי בסיומו של מכתב מכ' מר-חשון תשי"ז: "לפלא שאינו מזכיר במכתבו אודות הפעולות בהפצת המעינות חוצה, וגם לא אודות פעולות צעירי אגודת-חב"ד בכלל. ובטח ימלא על-דבר-זה בהזדמנות הכי קרובה", כאשר הכוונה ב"פעולות בהפצת המעינות חוצה" היא לפעולות האמורות.

ק"ז.

"זכיון שנתמנה למפקח ולראש..."

בחדש כסלו תשי"ז מונתה ע"י הרע"ז סלונים – בהוראת הרבי – הנהלה חדשה ל"צא"ח" בירושלים (כמסופר לעיל שם), בין חברי הנהלה החדשה הייתי אני (ושמא גם מיני זה היה בהוראת הרבי).

את מכתב הרבי אלי מא' טבת תשי"ז הרבי חתם כך:

"נהניתי במה-שכתב אודות הפעולות. ובודאי מוסיפין בכאלה מזמן לזמן, וכהציווי דמעלין בקדש, וכיון שנתמנה למפקח ולראש באיזה מקצועות מההפצה, יהי-רצון שיהי טופח על-מנת להטפח בתוספת מרץ ופעולות ככל הדרוש, ושכרו מבואר בתורה אור בתחלתו שנעשים מוחו ולבו זכים אף פעמים ככה".

ק"ח.

"הוא פסק על עצמו..."

כנספח למכתבו של ידידי ורעי הרה"ח ר' שמואל שי' שניאורסאהן אליי לקראת מלאת לי שבעים שנה – העתיק חלק ממכתב מיוחד ומאלף שכתב לו הרבי בתאריך ח"י אדר תש"ז (אגרות קודש, חלק יב, אגרת ד'קסז):

"...ועניני הוא להיות שליח לעורר את כל-אחד-ואחד לנצל כל כחותיו וההזדמנויות שניתנו לו מהשגחה העליונה למלאות תפקידו בהווה ובעתיד, תפקידו הנפשי והפנימי, וכדבר משנה אני נבראתי לשמש את קוני, ובמילא מה שמענין אותי הוא הנהגתו בהווה ובעתיד, אם הוא מתאים להכתוב לעיל – שעושה ככל יכלתו בהפצת המעינות חוצה, שהדרך הכי קרובה לזה היא במסגרת צעירי אגודת-חב"ד, ובפרט שמעטים העוסקים בזה..."

הייחודיות במכתב זה היא העובדה שהרבי עצמו מגדיר את ענינו הוא ושליחותו הק', שהוא לעורר יהודים למלאות את ה"אני נבראתי לשמש את קוני".

[התבטאויות נוספות של הרבי המגדירות אותו עצמו נאספו בספר "משבחי רבי"].

ק"ט.

הרה"ג ר' ברוך יהודה בלוי

זכיתי להכיר את דודי זקני הרה"ג ר' ברוך יהודה בלוי זצ"ל, שהיה אח של סבא-רבה שלי, הרה"ג ר' יצחק שלמה בלוי זצ"ל (אביו של סבי הרה"ג ר' משה זצ"ל).

בין ר' יצחק שלמה לאחיו ר' ברוך יהודה היה הפרש גילים של עשר שנים, וכשעלו יחד עם אביהם, הרה"ג ר' עמרם זצ"ל, לארץ הקודש היה ר' יצחק שלמה בן שתים עשרה ואחיו ר' ברוך יהודה בן שנתיים.

השם "יהודה" ניתן לו על-שם אבי אביו, הרה"ג ר' יהודה בלוי זצ"ל.

זכיתי שכיבדני בהשתתפותו בחגיגת הבר מצוה שהתקיימה בביתנו בשיכון פאג"י אליו הגיע ברגל מביתו שבבתי אונגרין, כברת דרך די ארוכה, במיוחד שהיה אז בגיל 82. הליכתו היתה אז בגב זקוף וללא הזדקקות למקל הליכה...

ק.ב.

"לקוח את ספר..."

אחד מהדברים שזכיתי לשמוע מפי ר' ברוך יהודה הוא שכאשר מחזיקים ספר סגור תוך כדי הליכה - יש להחזיקו כאשר צדו הכרוך כלפי מעלה, כיון שבאופן זה הכריכה מגינה על הספר מגשם ומחום.

לאחר מכן, כאשר זכיתי לראות תמונות של כ"ק אדמו"ר זי"ע, שמת לי לב כי הרבי נוהג להחזיק את הסידור בצורה הפוכה, כשהכריכה כלפי מטה.

יתכן שהסיבה להנהגת הקודש האמורה היא, ב"דעת תחתון", כמובן, משום שבאופן זה הדבר מכבד יותר את הספר, כיון שכך נראה שהוא מוכן לפתיחה.

ניתן, אולי, לומר שאין הדברים סותרים והדבר תלוי אם אחיזת הספר היא תחת כיפת השמים או תחת קורת גג.

קבא.

”זקידשתו כי את לחם אלוקיך הוא מקריב”

סיפור זה שמעתי אישית מידידי ורעי הרה”ח ר’ בנימין קליין ע”ה:

כאשר שלוחי כ”ק אדמו”ר זי”ע, ובפרט בשנים הראשונות לנשיאותו, ניסו להשפיע על יהודי מסויים בענייני תורה ומצוות ולא הצליחו בכך – היו שולחים אותו ל”יחידות” אצל הרבי.

היה יהודי מסויים שלבו נקשר בנערה לא יהודיה והוא רצה מאוד להתחתן עמה. כל השכנועים והנסיונות שעשו השלוחים להניאו ממעשה זה עלו בתוהו. כמוצא אחרון סידרו לו ”יחידות” אצל הרבי.

כשיצא מה”יחידות” הוא התקשר לנערה והודיע לה שהחליט להפסיק את הקשר עמה.

התברר כי תוך כדי השיחה עמו ב”יחידות” התברר לרבי כי יהודי זה הינו כהן, הרבי פנה אל היהודי ושאל אותו: מה דעתך על המעמד שלי ביהדות? והוא ענה: אני רואה שאתה ”ראביי” גדול מאוד. הרבי שאל: ואיך לדעתך הגעתי למעמד זה? היהודי ענה: אני רואה שכל החדר מלא בספרים, כנראה שלמדת... ואז אמר לו הרבי: גם אם אלמד פי כמה וכמה ממה שלמדתי עדיין לא אגיע למעמד שלך ביהדות, אתה כהן וכאשר יבנה בית המקדש הכהנים יוכלו לעבוד בו, דבר שיהודי כמוני אינו יכול לזכות בכך... היהודי התרגש מהעובדה האמורה ואז אמר לו הרבי: אבל אם אתה מתחתן עם נערה שאינה יהודיה – אתה מפסיד את כל זה...

קבב.

”זדיברתם . . זנתן מימיו”

בלילות בהם קיבל הרבי אנשים ל”יחידות” היו חסידים שנהגו להיות ערים כדי ”לחלוב” את היוצאים מן הקודש פנימה ולשמוע מהם דברים שזכו לשמוע מהרבי ב”יחידות”.

במספר הזדמנויות בהן שהיתי בחצרות קדשנו זכיתי גם אני להימנות על אלה.

זכור לי במיוחד הסיפור דלהלן, אותו שמעתי בשעת מעשה מיהודי שיצא מה"יחידות" וסיפר על דברי הרבי עמו. הוא דיבר באנגלית ואחד הנוכחים תרגם לי אז את דבריו.

קבג.

"כי בו שבת..."

הרבי שוחח עם אותו יהודי ב"יחידות" על החשיבות הגדולה שבהנחת תפילין בכל יום, והלה טען שאינו מסוגל לשאת "עול" שמדי יום ביומו יצטרך להניח תפילין.

הרבי פנה אליו ואמר: אולי לא הסבירו לך שבשבת לא מניחים תפילין. מששמע זאת היהודי אמר: זאת לא ידעתי, ואם כך אני מסכים...

קבד.

"תהלה לכל חסידיו"

כהקדמה לשני השביבים הבאים אציין את דלהלן:

בנוסח התפלה שתיקן כ"ק אדמו"ר הזקן בסידורו ישנם: א. תפלות ונוסחאות שנאמרות באופן זהה גם בחלק מחצרות חסידיות אחרות לעומת חצרות חסידיות אחרות שמתפללות תפלות אלה בנוסח שונה. ב. תפלות ונוסחאות המופיעות גם בנוסחאות לא חסידיות, כדוגמת נוסח אשכנז או נוסח עדות המזרח.

התפלה היחידה, כמדומה, שמופיעה בכל נוסחאות החסידים, ומאידך, אינה מצויה בשום נוסח לא חסידי – היא אמירת מזמור ק"ז בתהלים בערב שבת, אותה תיקן, כידוע, מורנו הבעש"ט נ"ע.

קבה. ח"י אלול כיום טוב

ב"סידור רבינו הזקן" עם מקורות וציונים בעריכת הרה"ג הרה"ח מוהרלווי"צ ראסקין שליט"א מובא (בע' רמה) שהרה"ח ר' יוסף גולדשטיין כתב לרבי רמז נאה על מזמור זה:

בשיחת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע איתא שח"י אלול הוא "יום טוב", והדבר נרמז במזמור ק"ז, שכן במזמור זה מופיע הפסוק "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" ארבע פעמים, והגימטריא של סופי התיבות של פסוק זה היא "יום טוב" ובראשי התיבות של פסוק זה מופיעות האותיות "ח"י אלול".

הרבי הגיב על רמז זה בקורת רוח ושיבח אותו [ראה בסידור שם וב"לוח השמטות ותקונים" ע' לג].

והוסיף הרה"ח ר' אלתר אליהו הכהן פרידמן שליט"א כי ארבעת האירועים שהתרחשו בח"י אלול [לידת הבעש"ט, יום התגלות אחיה השילוני אליו, יום התגלותו, הולדת אדמו"ר הזקן] הם כנגד ארבעת הפעמים בהם מופיע בפרק זה הפסוק האמור.

קבו. "זהיו תואמים..."

נראה להוסיף כי ארבעת המאורעות האמורים שאירעו בח"י אלול מקבילים לארבעה הצריכים להודות שבמזמור ק"ז:

א. לידת הבעש"ט: ידוע שהעיבור הוא משל למאסר והגאולה ללידה. לפי זה מובנת, איפוא, ההקבלה בין לידת הבעש"ט ליציאה ממאסר.

ב. התגלות אחיה השילוני, המכונה בשיחות הקודש "בעל חיה-יחידה", מקבילה לחולה שנתרפא, שכן חולה בגימטריא מ"ט משום שחסר לו שער הנו"ן (לקוטי תורה, ברכה, צו, ב), המקביל לבחינת ה"יחידה".

ג. התגלות הבעש"ט מקבילה ליורדי הים שעלו ליבשה, משום שים רומז על "עלמא דאתכסיא", העלם, ואילו היבשה מסמלת את הגילוי (לקוטי תורה, צו, יד, ב).

ד. לידת אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד, שעניינה השגת עניני אלקות בהבנה והשגה, דבר המקביל ליציאה ממדבר אל מקום יישוב, מלשון התיישבות והשגה בשכל.

קבז.

"באהבתה ישגה תמיד"

לא יאומן כי יסופר כי הסבא רבי משה בלוי זצ"ל (אודותיו סופר כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו. ב, ל-לה), שעמד בראש היהדות החרדית בא"י קרוב לשלושים שנה, שנים של סערות מטלטלות עולם ותהפוכות משנות מציאויות, שנים רוויות קרבות עזים בעם ישראל, היה יחד עם זה בכל רגע פנוי עוסק בתורה בעמקות, מחדש חידושים נפלאים בהלכה ובאגדה, מרביץ תורה לרבים, בשיעורי הלכה ואגדה.

זכיתי להיות קרוב וצמוד אליו עד היותי בן עשר שנים. אמנם לא זכיתי להשתתף, עם אחי הגדול הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל ושאר הנכדים הבוגרים של סבא, בשיעורים ב"מנחת חינוך", למשל, אך זכיתי גם זכיתי שהקדיש לי ולאחי הצעיר שליט"א, זמן וסבלנות לבחון את לימודנו בת"ת מידי שבוע בשבוע. זכיתי שלימד אותי מדרש רבה בהזדמנויות שונות, זכיתי שטרח לאלפני בינה בנושאים שונים, בתורה ובהשקפה, אם ביוזמה שלו ואם בתשובות לשאלותי הילדותיות.

קבח.

"משה שמה בשמחת תורה"

סבא זצ"ל היה ידוע ומפורסם בחכמתו ובפקחתו ובכשרונותיו העצומים, אך לא לכל ידוע על הרגשות העצומה שלו.

ראיתי אותו מקרקר ומפוזז בכל שמחת תורה, בהתלהבות נעורים שמח ושימח. בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל שימש בכל ליל שמחת תורה כ"מְנַחֵה" (בשפה של היום), משמיע פיוטים, מנצח על הניגונים, פותח בניגונים וכו' (ביום שמחת תורה היה עושה זאת אבי מורי זצ"ל, כיוון שהוא זצ"ל התפלל אז בבית כנסת אחר) תופעה זו נמשכה עד שנתו האחרונה, כך גם בשמחת בית השואבה ודומיהן היה רוקד בהתלהבות נעורים.

קבט.

תדיר ומקודש

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע מסביר באחד ממכתביו (אגרות קודש שלו עמוד גט) את ההבדל בין החסידים למתנגדים בנושא הרבנים וכו'. ההבדל נובע מן השוני ביחס למהותם של המוכיחים, דוגמת תפקיד ה"מגיד" שעניינו להוכיח את הרבים ולעורר להתחזקות בקיום המצוות התלויות בלב ובמדות וכו'.

וממשיך ה"צמח צדק":

"שדרך המתנגדים לבחור ולמנות מגידים כמעט בכל עיר . . . ודרך החסידים לבחור א' במדינה החשוב שבכולם . . . כי המתנגדים חושבים שזה עדיף טפי להקל כובד הטורח וההוצאה וגם שיהיו התוכחות מצוים תדיר, וכת החסידים חושבים דהכי עדיף טפי. דבר ידוע שהמוכיח מוכרח שהוא בעצמו עכ"פ יהיה נזהר מאד בכלל הן במעשה והן במדות . . . ויש הרבה מדריגות זה למעלה מזה . . . לכן סבירא להו להחסידים שטוב יותר לבחור גדול המדינה דווקא דאף שלא ישמעו דרשותיו כ"א לעתים רחוקים יהיה זה יותר לתועלת ממה שישמעו לימים קרובים מהקטן ממנו במדרגה וע"ד טוב מעט בכוונה כו', והמתנגדים ס"ל שיותר טוב לשמוע תדיר אף ממי שאינו גדול כ"כ (וע"ד הפלוגתא תדיר ומקודש איזהו קודם).". ובהמשך: "אדמו"ר הזקן ז"ל היה הנזהר הגדול שבמדינה".

הבעיה בגמרא (זבחים ז, ב) בענין תדיר ומקודש לא הוכרעה, והרמב"ם פוסק בהלכות תמידין ומוספין (פרק ט הלכה ב): "יקדים איזה מהם שירצה".

לפנינו, איפוא, מיזוג שתי המעלות, כך שהבעיה נפתרה מאליה: כ"ק אדמו"ר ז"ע איננו רק "מקודש", "גדול המדינה" ו"הנזהר הגדול", אלא גם ה"תדיר" ש"התוכחות מצויות" מצדו ובשפע רב ועצום, תוך ניצול כל אמצעי הטכנולוגיה ובכל מקום ומקום דבר המלך - הקב"ה - מגיע על ידו, ובכל דרכי ההפצה.

קל.

"בוצין בוצין מקטפיה ידיע"

כבר סיפרתי (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו) על המבוא שכתבתי לספר "חידושי הגאון רבי יעקב אורנשטיין" (ירושלים תשל"ב). ב"שביבים" הבאים

יועתקו מספר קטעים מן המסופר שם על תולדותיו של רבי יעקב זצ"ל, שהיה אביה של סבתי, "באבע רבקה" – אשת סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל נולד בין חומות ירושלים בשנת תרי"ט לאביו הגאון רבי ישעיה זצ"ל שהיה מגדולי חכמי ומנהיגי ירושלים.

רבותיו בשנות ילדותו ובחרותו המוקדמות היו אביו זצ"ל ואבי אביו – הגאון החסיד רבי אורי זצ"ל, שהיה מתלמידיו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", וחתנו של הגאון בעל ה"קרן אורה" זצ"ל.

ברשימות "מפקד מונטיפיורי" משנת תרל"ה – מיפקד שנערך ע"י הכוללים והעדות השונות עבור ר' משה מונטיפיורי ע"ה – מופיע שמו של רבי יעקב בלוח "חכמי ומנהיגי חסידי חב"ד בעיה"ק ירושלים" והוא אז בן 16 שנה בלבד! ...

קלא.

"כי בשמחה תצאו"

היה זה בחודש סיון תרס"ח נכך צריך להיות, ולא כנדפס שם בטעות "תרנ"ח", בהיות רבי יעקב בגיל 49. נודע לו כי בחתונה העומדת להתקיים בשכונת ה"בוכרים" שבירושלים "החדשה" מתכוננים להביא "כלי זמר", דבר המנוגד לאיסור שקבע הגאון מקאליש שלא לזמר בכלי זמר בירושלים כזכר לחורבן.

רבי יעקב, שהיה מן העומדים על משמר חומות ירושלים, הופיע אצל הצדדים והשתדל שיחזרו בהם מתכניתם לנגן ב"כלי זמר", ואכן חפצו עלה בידו.

אולם מחשש שמא גרם חלילה למיעוט בשמחת חתן וכלה – הופיע בכבודו ובעצמו בחתונה והיה משמח בריקודים ובשירה שעות רצופות.

בצאתו מן החתונה – תקפתו דלקת ריאות ותוך ימים ספורים עלתה נשמתו בטהרה השמימה.

קלב.

"שמונה" מלשון "שמינה"

רבי יעקב שאל פעם: מדוע המספר 8 נקרא בשם "שמונה"?

וביאר: נקודה היא אחת, אין לה לא אורך, לא גובה ולא רוחב. הקו יש לו אורך לכל הפחות בן שתי נקודות. השטח יש לו אורך ורוחב והוא לכל הפחות בן ארבע נקודות. דבר שמן (= עבה) יש לו גם גובה והרי הוא כפול על השטח, דהיינו שתיים על שתיים (- שטח) פעמיים, דהיינו 8 נקודות. כיון שהשמן יש לו 8 נקודות נקרא 8 בלשון "שמונה" - מלשון שמן, שמינה.

קלג.

"להשתטח על קברי צדיקים"

הצ'רטור הראשון לנסיעה מארץ הקודש אל הרבי אורגן לקראת חודש תשרי של שנת תשכ"א.

לקראת הנסיעה כתב הרבי (בראש חודש אלול תש"כ - אגרות קודש כרך יט אגרת זתיב) מכתב ארוך אל ה"ועדה המארגנת" את הנסיעה, ובו מספר הוראות שעל הנוסעים לקיים לפני הנסיעה ובשעת הנסיעה עצמה.

בתחלת המכתב כותב הרבי:

"בהקדמה - שהציאה מארץ-הקודש תבנה ותכונן לחוץ-לארץ, הרי אפשרית היא, רק במקרים מיוחדים, ומהם, כדי להשתטח על קברי צדיקים (ראה שדי חמד חלק אסיפת דינים בתחלתו, ובפאת השדה לשם). ובפרט בצדיק נשיא שהי' קרוב אליו לומד תורתו ומתנהג על-פי הוראותיו והדרכתו, או על-כל-פנים מקבל עליו לעשות כזה מכאן ולהבא".

כלומר, הרבי אומר שההיתר לנסיעה הוא "כדי להשתטח על קברי צדיקים" ומצייץ את המקור לכך ב"שדי חמד".

ותמוה: הנסיעה לרבי היתה בראש ובראשונה כדי להשתתף בהתוועדויות של הרבי ולשמוע את שיחות הקודש שכל-כולם דברי תורה, ובפרט בשבת וביום-טוב, בהם לא ניתן לשמוע את הדברים באמצעות הקלטה וכדומה, והרי היתר ברור ומפורש בכל הפוסקים, ובראשם הרמב"ם (הלכות מלכים פרק

ה' הלכה ט), לצאת לחוץ לארץ כדי ללמוד תורה, ומדוע הוזקק הרבי להביא ממרחק, מה"שדי חמד", היתר מיוחד להשתטח על קברי צדיקים?

נראים הדברים שצפה הרבי ברוח קדשו את שיתרחש בזמננו אנו, ש"החושך יכסה ארץ" ואף הנוסעים כיום אל הרבי אינם זוכים לשמוע את דברי קדשו שם יותר מבהיותם בארץ-הקודש, ולכן הקדים רפואה למכה, וביסס את ההיתר לצאת לחוץ לארץ כדי להשתטח על הציון הק' גם כיום.

קלד.

הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א

להלן קווים לתולדותיו של דודי הרה"ג ר' אליקים שלזינגר שליט"א:

ר' אליקים הינו נכד (אביו, רבי דוד, היה חתנו) של רבי יעקב רוזנהיים זצ"ל, מי שהיה מייסד ונשיא תנועת "אגודת ישראל" העולמית. משפחתו שהיתה משפחה "ייקית" והתגוררה בגרמניה עלתה משם לארץ הקודש והתיישבה בתל אביב.

בהיותו נער קיבל חינוך אגודאי, והיה גם "מדריך" בתנועת הנוער של "אגודת ישראל", זאת שמעתי מהרה"ח ר' בנימין שצורנסקי (אודותיו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לו) שר' אליקים היה המדריך שלו.

לאחר מכן חשקה נפשו להתעלות בתורה והחל ללמוד בישיבת "קמניץ" במשכנה בשכונת "בית ישראל" בירושלים עיה"ק (על כך סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט", ב, כט), שם גדל בתורה וביראה.

בשלב מסויים הוא החל להתקרב לגר"ז מברסק זצ"ל, עד שנעשה בריסקאי גם בהשקפתם הקנאית.

קלה.

עם סבי זצ"ל

כשהגיע לפרק "האיש מקדש", בשנת תש"ה, נשא לאשה את דודתי, הרבנית מרת יהודית תחיה, בתו הצעירה של סבי הרה"ג רבי משה בלוי זצ"ל, והיה לחתנו הצעיר.

רבי אליקים היה חבירו של הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה. הפעם הראשונה, כמדומני, בה ראיתי את ר' אוריאל, היתה בחתונתו של דודי זה, שם היה ר' אוריאל ה"חרזן" שחרז את ה"גראמען" בכשרון רב ובטוב טעם.

על אף שהשקפותיו היו קיצוניות, כאמור, והיו שונות מהשקפותיו של סבי, שהיה מנהיגה של "אגודת ישראל", סבי הבליג על כך.

סבי זצ"ל, שכמסופר לעיל (אות קכז) למד רבות ואף חידש בתורה, אהב מאוד להשתעשע עם חתנו הצעיר בדברי תורה ובחידושי תורה והירבה בכך.

לאחר פטירת סבי זצ"ל, בשנת תש"ו, הקים ר' אליקים ישיבה לעילוי נשמתו בשם "פני משה" ועמד בראשה. ישיבה זו אף הוציאה לאור מזמן לזמן קובץ חידושי תורה, גם הוא בשם "פני משה", בתוכו נדפסו גם חדושי תורה של סבי זצ"ל, אותם ליקט ר' אליקים ממכתבים שסבי כתב אליו בהיותו בחוץ לארץ בעת שליחותו הציבוריות.

כילד וכנער אהבתי לשהות בביתו ולדבר עמו, וכמה אנקדוטות יצויינו להלן.

קלז.

"בוד ששתית מימנו..."

סדר האושפיזין שבחג הסוכות כפי המבואר בקבלה ובחסידות הוא: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד, ולא לפי הסדר הכרונולוגי, שבו יוסף קודם למשה, משום שלפי הספירות העליונות ספירת ה"יסוד" היא כנגד יוסף הצדיק, אולם בקהילות מסוימות נהוג לסדר את האושפיזין לפי סדרם הכרונולוגי: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד.

פעם שמתתי לב שבאחד מקישוטי הסוכה של רבי אליקים מופיעים האושפיזין לפי הסדר שבקבלה ובחסידות. כאשר שאלתי את דודי לפשר הענין הוא צחק, והסביר: כל המקור של ה"אושפיזין" הוא בקבלה, שכן בגמרא אין מקור כלל לענין האושפיזין, ואם כן – כיצד ניתן לשנות מהסדר בקבלה, ממה נפשך: אם לוקחים את המקור מהקבלה – צריך לנהוג כמותו, ואם לא – לשם מה "אושפיזין"??...

אגב : את דבריו האמורים טענתי גם לגבי דבר נוסף : מקור המנהג להיות נייעורים בליל חג השבועות הוא בקבלה. לדעת חכמי הסוד יש לומר בלילה זה את ה"תיקון", שענינו הוא לומר "אותיות התורה", ולא עיון מעמיק. יש כאלה שנייעורים בלילה זה ובחרו לעסוק בלימוד גמרא מעמיק וכדומה. גם כאן קיימת הטענה האמורה : ממה נפשך, אם מתנהגים כפי המקור בקבלה – יש להתנהג כמותו באופן מוחלט, ואם לא – מניין המקור להיות נייעורים? ...

קלז.

המתרים שנפסל

פעם ביקר בביתו הרה"ג ר' שמואל גוטפארב ע"ה, שהיה מתרים לטובת מפעלי "אגודת ישראל" וביקש ממנו תרומה. ר' אליקים ענה לו של"אגודת ישראל" הוא אינו תורם, אך אילו היה מתרים לטובת "נטורי קרתא" הוא היה תורם לו בחפץ לב. ר' שמואל גוטפארב אמר שהוא יכול לקחת ממנו תרומה עבור "נטורי קרתא", הוא היה מתרים גם עבורם, אלא שאת הקבלה ביא לו מאוחר יותר, אך שום דבר לא עזר והוא לא קיבל תרומה...

קלח.

"יוצאים ביד רמה..."

כאשר נקלעה הישיבה לקשיים כלכליים עבר ר' אליקים להתגורר בלונדון בירת אנגליה ועמד שם בראש ישיבת "הרמה".

במכתבו של הרה"ח ר' אוריאל צימר אל"י מ"מוצאי ש"ק כי תצא תשט"ז" הוא כותב: "בלונדון נפגשתי עם דודך ר' אליקים ובני-ביתו וכפי דבריו מאוד נשתנה לטובה יחסו לחסידות וביקש ממני לשלוח לו תניא...".

עוד סיפר לי ר' אוריאל בהזדמנות, כי בשנת תש"כ היה ר' אליקים ב"יחידות" אצל הרבי. כשיצא מה"יחידות" התפעל מאוד מהרבי והיה בהתרגשות גדולה. ומיד נכנס למזכירות הרבי ושאל וביקש אם יש אפשרות לקנות תניא.

אגב: בהלוויית אחי, הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, הספידוהו שנים מלבד הגאב"ד, הראב"ד וחברי הבד"צ של "העדה החרדית", והם: רבי אליקים שליט"א, שהיה באותה עת בארץ הקודש, ואנוכי.

קלט.

"תפלה עבור ידידים"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ה. כב. ב, יא) על הקשר עם אדמו"ר גור זצ"ל.

ראוי לציין כי היה לי קשר טוב וקרוב במיוחד עם הרה"ק ה"פני מנחם" זצ"ל עוד טרם התמנותו לאדמו"ר.

הקשר היה בענינים שונים הקשורים לעסקנות החבד"ית בשליחותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהזדמנויות אלה נוכחתי לראות כי ה"פני מנחם" הינו מעריץ גדול של הרבי ומאמין גדול בגדלותו של הרבי. כן ידוע על ביקוריו אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

אציין כאן רק עובדה פיקנטית אחת:

פעם עלינו להר הזיתים ביארצייט של אבי מורי זצ"ל או של אמי ע"ה להתפלל על מקום מנוחתם, והנה אני מבחין ב"פני מנחם" כשהוא יורד לבדו מההר. כיון שהכרתיו, כאמור, ניגשתי אליו ואמרתיו לו שלום. לאחר מכן הוא ניגש אליי ואמר בכעין התנצלות (היה זה לפני התמנותו לאדמו"ר): ידידים מחוץ לארץ ביקשו ממני להתפלל עבורם, ולכן עליתי להר הזיתים, כדי להתפלל עליהם...

קמו.

טעם ל"מדורה" בל"ג בעומר

ידוע המנהג להבעיר מדורה בל"ג בעומר, וטעמים שונים נאמרו למנהג זה.

יש לבאר טעם נוסף לכך על פי שתי ההקדמות הבאות:

א. מבואר בפנימיות התורה על הפסוק "משכני אחריו נרוצה גו", ש"משכני" רומז על חג הפסח בו נגאלו ישראל ממצרים באתערותא דלעילא, ולמרות שלא היו ראויים לגאולה – נגלה עליהם הקב"ה וגאלם, לכן נאמר "משכני" בלשון יחיד, לרמז על כך שהמשיכה מלמעלה פעלה על הנפש האלוקית בלבד. המשך הפסוק, "אחריו נרוצה", רומז לעבודת בני ישראל בימי ספירת העומר, שהיא עבודת בירור הנפש הבהמית, ולכן נאמר "נרוצה" בלשון רבים, לרמז על כך שלאחר הבירור גם הנפש הבהמית "רצה" ונמשכת לעבודת ה'.

ב. מבואר בתניא סוף פרק נג: "...כמו שבנר הגשמי, האור מאיר על ידי כליון ושריפת הפתילה הנהפכת לאש, כך אור השכינה שורה על נפש האלקית, על ידי כליון נפש הבהמית. . כי על ידי התהפכות נפש הבהמית הבאה מקליפת נוגה מחשוכא לנהורא וכו', נעשה בחינת העלאת מיינן נוקבין, . . . ובזה יובן היטב מה שכתוב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא...".

על פי האמור מובן היטב מדוע נוהגים להבעיר מדורות בל"ג בעומר, שכן ל"ג בעומר הוא המרכז של ימי ספירת העומר, בהיותו כנגד המדה הוד שבהוד, שהיא סוף בירור המדות, ולכן הביטוי של בירור הנפש הבהמית הנעשה בימי הספירה הוא דווקא על ידי הבערת האש, שהיא אפשרית, כמובא מהתניא, דווקא על ידי בירור הנפש הבהמית.

קמא.

"זיעצימהו מצדיו"

ידוע ומפורסם שבני ישראל במצרים התרבו מאוד, כנאמר (שמות א, ז) "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד", אולם לא תמיד שמים לב לחידוש גדול המסופר כאן, הן בפרשת שמות (שם, ט) "ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו", והן בתהלים (קה, נד) "ויפר את עמו מאוד ויעצימהו מצדיו" [בעוד שבפסוק הראשון מצוטטים דברי פרעה, שניתן להבין שכדי להפחיד את עמו הגזים בדיבורו, הרי שבפסוק השני ברור שכך היה בפועל].

החידוש שבפסוקים אלה הוא שבני ישראל, שירדו למצרים ב"שבעים נפש" התרבו עד כדי כך שהיו רבים יותר מן המצרים עצמם.

את מספרם של בני ישראל במצרים ניתן לחשב כך: בני ישראל ביציאתם ממצרים מנו 600,000 אנשים מגיל עשרים ועד גיל ששים, אם נוסיף לכך את הגברים מתחת ומעל גילים אלה, וכן את כל הנשים, ניתן לשער שהמספר מגיע לקרוב לשלושה מליון נפש.

כעת: ידועה המחלוקת בפירוש הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל ממצרים", לדעה אחת מספר בני ישראל היוצאים ממצרים היה אחד מחמשה שנשארו במצרים, לדעה אחרת אחד מחמישים, נוספת אחד מחמש מאות.

לפי הדעה של "אחד מחמשים" מנו בני ישראל כמאה וחמשים מליון נפש, ולפי הדעה של "אחד מחמש מאות" הם מנו כמיליארד וחמש מאות מליון נפש, סכומים עצומים שכנראה אליהם מכוון הכתוב "ויעצימהו מצריו", שכן מצרים היתה אז, כידוע, מעצמת-על, וברור שהעם המצרי מנה הרבה יותר מ-600,000 איש.

קמב.

"משועבדים לפרעה"

חלק מתוך אותם מליוני יהודים שלא זכו לצאת ממצרים היו יהודים שהתבוללו רח"ל בין המצרים. סיבת ההתבוללות היתה משני כיוונים: מחד, קושי השיעבוד והצרות שסבלו בני ישראל במצרים, ומאידך, השפעת האינטלקטואלי שהיה אז לעם המצרי, שכן מצרים היתה אז, כאמור, מעצמת על, שנפפה בשפע ובהתקדמות המדעית שהשיגה באותה תקופה.

כך גם ניתן, אולי, לפרש את הנאמר בהגדה "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים היינו אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים". ודרוש ביאור: הרי היום לא קיים כלל העם המצרי המקורי, ומה הפירוש ש"היינו משועבדים לפרעה במצרים" עד היום? והביאור: אילו לא היינו יוצאים ממצרים – היינו כולנו מתבוללים רח"ל, ועל ידי כך "משועבדים לפרעה" במשמעותו הרוחנית.

קמג.

”מי ילד לי את אלה”

בהקשר לכך עולה בזכרוני רעיון אותו שמעתי פעמים רבות מפי ר' אברהם מוקוטובסקי (כי טוב) שאהב לחזור עליו:

בהפטרת פרשת עקב נאמר ”מי ילד לי את אלה” (ישעיהו מט, כא).

שוו בנפשכם: בת ישראל שהתבוללה באונס או ברצון לפני כאלף שנה ונישאה לגוי – כל צאצאיה שנולדו דרך בתה, בת בתה, וכן הלאה – כולם יהודים, וכולם יחזרו לעם ישראל בגאולה העתידה. ניתן, אולי, לפרש כך את הפסוק האמור, בו כנסת ישראל רואה את אלה שבאו מבין הגוים ואומרת ”מי ילד לי את אלה”.

[לעומת היהודים שהתבוללו רח”ל ונשאו בנות ניכר, עליהם דובר לעיל, שזרעם אינו שייך לעם ישראל].

קמד.

”יונק שדי אמי”

ידוע (תניא, ”ספר של בינונים” פרק ה') כי התורה נקראת לחם ומזון, ככתוב ”ותורתך בתוך מעי”.

נאמר בשיר השירים (ה, א) ”מי יתנך כאח לי, יונק שדי אמי”. שדי האם מהווים את המקור דרכו יונק התינוק את מזונו.

ניתן, אולי, לומר כי במלים ”שדי אם” רמוזים ראשי התיבות של רובם המוחלט של ראשי אלפי ישראל בכל הדורות, דרכם יונק עם ישראל את התורה.

מעניין הדבר שרוב רועי ישראל במשך כל הדורות כולם – ראשי התיבות של שמותיהם הם באחת מהאותיות האמורות. מובן מאליו ופשוט שאין בכך, חלילה וחלילה, מיעוט דמותם של גדולי וענקי הדורות, ששמותיהם מתחילים באות אחרת. יש, בכל זאת, ענין להבחין בתופעה שצויינה.

באמתחתי רשימה של 250 גדולי הדורות ששמותיהם, כאמור, מתחילים באחת מאותיות אלה. על אלה נמנים רוב השופטים, הנביאים, התנאים,

האמוראים, הראשונים, האחרונים. רוב פרשני התנ"ך והתלמוד, חכמי הקבלה, גדולי האדמורי"ם, וגדולי הפוסקים.

מכל אלה נזכיר רק את כל שבעת הרועים, וכן, מאוחר יותר, את שבעת רבוה"ק נשיאי חב"ד, ואלה שקדמו להם ומהווים מקור לתורתם והם: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, ועוד לפני כן, המהר"ל מפראג והשל"ה הקדוש, וכן הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק והרה"ק רבי אברהם המלאך והרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב שכ"ק אדמו"ר הזקן ראה אותם כרבותיו.

פרט פיקנטי: גם גדולי פוסקי הדור האחרון נכללים ברשימה זו, כגון: שר התורה הגאון מטשעביץ, ה"אגרות משה", ה"מנחת יצחק", הגרש"ז אורבאך, הגר"ש הלוי וואזנר, אשר, אגב, כולם נמנים על גדולי מעריציו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ועמדו בקשר מכתבים עמו.

קמה.

"באור פני מלך חיים"

כבר סופר לעיל (ב"שבבים" שב"לקט ופרט" א, לג. ס-סא. עא. ב, עב) כי לקראת חודש תשרי תשכ"ג זכיתי לבקר לראשונה בחצרות קדשנו.

להלן חלק מיומן מיום ד' כ"ז אלול תשכ"ב שנכתב על ידי אחד הנוכחים:

"היום בבוקר בסליחות היה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאוד ברצינות גדולה, וכמה פעמים בכה, וביחוד כשאמרו י"ג מדות...

אחר תפלת מנחה היום (לא אמרו תחנון לכבוד האורחים) עמד כ"ק אדמו"ר שליט"א והסתכל על האורחים, וכשהסתכל על ר' טוביה בלוי (שהגיע אתמול) חיך קצת, זה היה רק רגע אחד ותיכף נכנס לחדרו..."

(נדפס ב"תשורה", תשע"ז, עמוד 39).

קמוז.

"ויהי-רצון שיהי' שליח טוב..."

מאז עקר הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה את דירתו מארץ הקודש והשתקעותו בצלא דמהימנותא, בסמיכות לכ"ק אדמו"ר זי"ע, הוא ביקר פעמיים בארץ הקודש עד לפטירתו בשנת תשכ"ב.

הביקור הראשון שלו היה בשנת תשט"ז, ובקשר אליו כותב אלי כ"ק אדמו"ר זי"ע במכתב קדשו מיום י"ג סיון תשט"ז (אגרות קודש אגרת ד'תמו):

"לפני נסעו סיפר לי הרב-ותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה בעל מדות ובעל כשרון וכו' מו"ה אוריאל שי' מתוכן מכתבו אליו על-דבר האפשריות להפצת המעינות בחוגים רחבים ביותר וכו', ותקותי שלמותר לעוררו על-זה, ובפרט על-פי מאמר-רז"ל קרינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא שעתה, כשהנ"ל מבקר באה"ק ת"ו ינצלו כולם כאחד וכל אחד מהם כל האפשריות בהאמור..."

הרבי סיים את מכתבו בשורות הבאות:

"ומובן שהרשות בידו וגם זכותו לפרסם את האמור בין כל אלו השייכים לדברים הנ"ל, ויהי-רצון שיהי' שליח טוב למסור את כל האמור באופן שיביא לפעולות ממשיות ובהצלחה.

המצפה לבשורות-טובות בכל האמור ופורש-שלום כל חבריו שי' בעבודה הכי נעלית האמורה, והרב-ותיק-וחסיד נכבד-ונעלה כו' מו"ה אוריאל שי' כמובן בכללם".

קמוז.

"בעל מדות..."

זכורני שכשראה הרה"ח ר' אוריאל צימר את שכתב עליו הרבי במכתב האמור: "לפני נסעו סיפר לי הרב-ותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה בעל מדות ובעל כשרון וכו' מו"ה אוריאל שי'..." אמר לי בדרך צחות: ראה, אפילו הרבי כותב עלי שהנני "בעל מדות"... בהתכוונו להיותו בעל גוף גדול ורחב...

קמח.

"לא ימושזו מפוך..."

הביקור השני של ר' אוריאל באה"ק היה בשלהי שנת תשכ"א.

בעוד שבמשך זמן הביקור הראשון, בשנת תשט"ז, התגוררו ר' אוריאל ורעייתו בדירה שהיתה שייכת להם בשיכון פאג"י בירושלים, שבאותו זמן עמדה פנויה, הרי שבביקור בתשכ"א הדירה כבר נמכרה. במשך זמן הביקור הזמנו את ר' אוריאל ורעייתו להתגורר בביתנו, בעוד שמשפחתנו אנו, שמנתה אז שש נפשות, עלתה להתגורר במשך זמן הביקור בבית הוריי זצ"ל.

באחד הימים התקיימה בדירתנו, בה התגורר ר' אוריאל, כאמור, התוועדות מופלאה, אותה קשה לתאר במלים. ר' אוריאל לימד אז מספר ניגונים שלא היו מוכרים אז בארץ הקודש, והתוועד בצורה מיוחדת. טעמה של ההתוועדות לא מש שנים רבות מפי משתתפיה.

במכתבו של הרה"ח ר' יוסף מרטון ע"ה למלאות לי שבעים לאויש"ט (נדפס להלן בנספחים) הוא ציין בין השאר את ההתוועדות המופלאה הזו.

קמיט.

ליד כסאו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל

כפי שכבר סיפרתי ("שביבים" שב"לקט זפרט" א, ו-ח), את ילדותנו עברנו בצלו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל בירושלים. בית הכנסת והישיבה של הגרי"צ זצ"ל שכנו אז ברחוב שמואל הנביא, סמוך לשכונת בתי אונגריין, בקומה התחתונה של מבנה שבקומתו העליונה היה מעונו הפרטי של הגרי"צ זצ"ל – ושם עברנו שעות וחוויות לא מעטות ובלתי נשכחות שהטביעו רישומן עלי לאורך השנים.

במשפחתנו נערך הגרי"צ זצ"ל כדמות הוד, אפופה קדושה ומרוממת מכל. לא אשכח כיצד הייתי נרגש, מדי שבת בשבתו, כשהאזנתי לגרי"צ זצ"ל אומר את תפילת "יקום פורקן" לפני מוסף ומברך "את כל הקהל הקדוש הזה", בידועי כי אני זוכה להיכלל בברכתו ולהתברך מפיו.

זכורני עוד כי אני ואחי הרה"ג הרה"ח ר' עמרם שליט"א היינו מפצירים במשמשו של הגרי"צ זצ"ל, ר' גבריאל פישר ע"ה, שיעניק לנו את הזכות לשמש את הגרי"צ זצ"ל, ובתורנות מוסכמת בינינו, היינו מושכים את כסאו של הגרי"צ זצ"ל לפני קטעי התפילה שאותם היה אומר בעמידה, אך לא הורשינו להחזיר אותו בחזרה לפני שהתיישב.

קג.

חזנות בשמחת תורה

כפי שכבר סיפרתי ("שביבים" שב"לקט ופרט"ג, ב, סא), בליל שמחת תורה היה סבי, רבי משה בלוי זצ"ל, מנחה את השירה והריקודים בהקפות בבית הכנסת של הגרי"צ זצ"ל. ביום שמחת תורה היה סבי זצ"ל מתפלל בית כנסת אחר, ובמקומו היה אבי מורי זצ"ל - שהיה מקורב מאד לגרי"צ זצ"ל, ואף שימש כמזכירו בשנים הראשונות לבואו לירושלים - מוביל את ההקפות, מתחיל את הניגונים ושר את הפזמונים והפיוטים הנהוגים בירושלים, כאשר אחד שר קטע והציבור עונה אחריו.

בהקשר זה אספר כי הגרי"צ זצ"ל ביקש שאני ואחי הרה"ג הרה"ח ר' עמרם שליט"א, שהיינו אז ילדים צעירים, נוביל כל אחד הקפה אחת "מיט חזנות", כך בליל שמחת תורה וכך גם ביום שמחת תורה, מדי שנה. זכורני כי מי מהמתפללים היה מרים אותנו על כתפיו, וכך היינו שרים את קטע החזנות של ההקפה.

אבי מורי זצ"ל היה סונט בנו ואומר לנו, כנראה כדי שלא תזוּח דעתנו, שהגרי"צ זצ"ל בחר בנו מסיבה פרוזאית לחלוטין, משום שרצה לשמוע את המבטא הירושלמי, השונה מהאקסנט של יוצאי הונגריה...

קנא.

אצבע קטנה

כבר ציינתי ("שביבים" שב"לקט ופרט"ג, ב, פז) כי חזותו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל הייתה, כשל יתר הרבנים יוצאי הונגריה, רצינית ומהורהרת תמיד. ולמרות זאת, זכורות לי כמה אפיזודות שהעידו על יחסו המיוחד לבני משפחתנו.

אחת מהן התרחשה כשהייתי ילד כבן שמונה. נחבשתי באצבע ידי בעקבות פציעה כלשהי, וכך השתוככתי בחצר בית הכנסת של הגרי"צ זצ"ל, כדרכם של ילדים. פתאום נראה הגרי"צ זצ"ל יורד בגרם המדרגות מביתו שבקומה העליונה אל קומת הישיבה. כל הנוכחים הביטו בו ביראת כבוד, והוא פנה אליי והתעניין לשמוע על הפציעה באצבעי.

קנב.

חברים ב'הגנה'

החל מי"ז כסלו תש"ח ("כ"ט בנובמבר"), יום קבלת 'תכנית החלוקה' באו"ם, התדרדר המצב הביטחוני בירושלים. כנופיות מערביי מזרח העיר והכפרים הסמוכים ניהלו לוחמת גרילה בלתי פוסקת נגד היישוב היהודי וניסו לתקוף את השכונות היהודיות, אולם כנגדן הוקמו משמרות שהגנו ובנו ביצורים סביב השכונות היהודיות.

במהלך התקופה הזו הופעל נוהל גיוס חירום בקרב כל תושבי היישוב היהודי. שנים לפני כן, בתקופת מאורעות תרפ"ט, אבי מורי זצ"ל התגורר בשכונת שערי חסד, שהייתה מוקפת ביישובים ערביים עוינים. ארגון 'ההגנה' אסף אברכים צעירים, צייד ואימן אותם והציב אותם ככוח פטרול והגנה על השכונה, ואבי מורי זצ"ל נמנה על אותם מגויסים (בהסכמת הגרי"ח זוננפלד זצ"ל). כעת, בעת מלחמת תש"ח, צורף אבי שוב ל'הגנה' והשתתף במשימות הגנה ומיגון של היישוב בירושלים.

אגב, גם אחי הגדול, הגאון רבי יעקב ישעיה בלוי זצ"ל, שהיה אז אברך צעיר כבן שמונה עשרה, צורף לכוחות ה'הגנה' ולשמירה על השכונה. לפני מעשה הוא התייעץ בעניין עם הגרי"צ דושניסקי זצ"ל, שהשיב לו בלשון הפסוק (במדבר, לב, ו): "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה? !".

קנג.

אבא זהילדים

הן אבי מורי זצ"ל והן סבי זצ"ל היו שניהם שכלתניים ומאופקים באופיים, אך לצד זה היו גם בעלי רגש שבהזדמנויות מסוימות היה מובע

על ידם בכנות ובאותנטיות. באופן מיוחד, היה לכך ביטוי בשמחת תורה (כפי שצויין לעיל).

גם אחרי שעברנו משכונת בית ישראל לשכונת פאג"י, אז חדלנו להתפלל בבית מדרשו של הגרי"צ זצ"ל, מדי שנה היה אבי מורי זצ"ל אוסף את ילדי השכונה ומוביל אותם בשירה וריקודים בשמחה ובהתלהבות ספונטנית, תוך כדי עלייה על שולחנות וספסלים, חציית מעגלי המבוגרים וריקוד בטור 'רכבת', ועוד 'תעלולי' ילדים דומים. גם הוא וגם הילדים היו מפוזרים ומכרכרים בשמחה רבה.

קנד. נדודי מלחמה

בחלקה השני של מלחמת תש"ח, שהחל עם פלישת צבאות מדינות ערב לארץ, ב-15 במאי, כבש הלגיון הירדני את מזרח הארץ ומזרח ירושלים, והציב את עמדותיו בצמוד לשכונות היהודיות.

המצב בשכונות המזרחיות בירושלים, כמו "בית ישראל" ו"סנהדריה", נעשה מסוכן מאוד, משום שהירדנים הציבו עמדות ממש בצמוד לשכונות אלו, וירו על כל מי שהבחינו בו. לא היה ניתן, איפוא, לצאת מהבתים.

בשלב זה עזבו הנשים והילדים את השכונות המזרחיות ועברו לנדוד בשכונות המערביות.

ככל המשפחות נאלצנו גם אנו לנדוד בבתי קרובים ומכרים, עד ששבנו לדירה בשכונת פאג"י כשחלה רגיעה מסויימת, לקראת חג השבועות תש"ח.

לאחר שעזבנו את שכונת פאג"י התארחנו תחלה בבית דודי רבי עמרם בלוי (בר"מ) זצ"ל, לאחר מכן רבי הלל ליברמן ע"ה העמיד לרשותנו חדרים ב"בית יעקב" (לא התקיימו בתקופה זו לימודים בירושלים), ולאחר מכן בבית דודי הרב צבי אריה ושרה זייבלד ע"ה.

קנה.

אבא ננציג הציבור החרדי בירושלים

באותה תקופה עזב גם הגרי"צ דושינסקי זצ"ל את מקום מגוריו בשכונת בית ישראל ועבר להשתכן במלון באב"ד, ששכן ברחוב יהודית שבשכונת רוחמה, בין שוק מחנה יהודה לשכונת זיכרון משה, ובתוך המלון הוקצה עבורו אולם אליו הועתק בית הכנסת שלו. אז חודש הקשר הקרוב בין משפחתי לבין הגרי"צ זצ"ל כיון שהיינו גרים בקרבת מקום.

הייתה זו שעה קריטית בכלל ובחיי היישוב הישן בירושלים בפרט, מפני שאז הלכו ונבנו מוסדות המדינה והחל להתגבש צביונה. בהתחשב בכך שכל צמרת אגודת ישראל שהתה מחוץ לירושלים, שהיתה נתונה במצור ובמלחמה, נוצר צורך בהנהגה מקומית חזקה שתייצג את אנשי היישוב הישן מול מוסדות היישוב המתהווים והמדינה הנבנית.

כיון שאחרי פטירת סבי זצ"ל נוצר קשר הדוק בין ראשי פאג"י לבין אנשי אגו"י הירושלמית הותיקה (בראשית הרב משה פרוש ובנו הרב מנחם) פרסם אבי מורי זצ"ל מדי שבוע מאמר דעה ב"קול ישראל" שעורכו היה הרב משה פרוש, ובאופן טבעי הפך, עם שאר ראשי פאג"י, להיות יוצא ובא ב"אגודת ישראל" בירושלים (שתי המפלגות היו אז בעלי השקפה זהה). כך למעשה באותה תקופה שימש למעשה כמוציא והמביא של המיעוט החרדי בירושלים ונציגו במגעים מול השלטונות המדיניים והצבאיים והממסד הציוני.

הלכה למעשה, בעקבות חידוש הקשר ההדוק של אבי מורי זצ"ל עם הגרי"צ זצ"ל, חזר הגרי"צ זצ"ל לעמדת מנהיג אגודת ישראל בירושלים והמכריע בכל הדילמות והסוגיות הציבוריות שעמדו על הפרק בחיי הציבור החרדי – כמו גיוס הנערים לביצורים סביב ירושלים, רישיון לשחיטה עצמאית, ניהול חברה קדישא עצמאית, ועוד – עד להסתלקותו, בערב חג הסוכות תש"ט.

קנו.

מזל הרזון ברנדוט

אבי מורי זצ"ל ניהל בתקופה זו את כל המגעים עם השלטון החדש בשליחותו והכוונתו של הגרי"צ זצ"ל בכל הנושאים שעמדו על הפרק. באותו זמן נשלח מטעם ארגון האו"ם לארץ ישראל הרזון השבדי פֶרְנַדוּט בתור מתווך בין היהודים לערבים (להבדיל) להשגת רגיעה במלחמה.

אבי מורי זצ"ל ארגן משלחת מטעם אגודת ישראל בראשות הגרי"צ זצ"ל שתיפגש עם ברנדוט (שהשתכן במלון "המלך דוד") ביום ב' סיון תש"ח כדי להביא בפניו את עמדת אגודת ישראל בנושאים מדיניים.

חברי המשלחת היו הגרי"צ זצ"ל, אבי מורי זצ"ל וכן הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה שהצטרף בתור מתורגמן מתוך הנחה שהשיחה תתקיים באנגלית או בשבדית.

קנו.

"בשפה ברורה . . בולם כאחד"

כפגישה דרשו חברי המשלחת במפגיע מברנדוט לפעול במרץ רב להשגת הפסקת אש, כדי שלא יפלו עוד קרבנות רח"ל.

אגב: למרות ההנחה המוקדמת האמורה על השפה בה תתנהל הפגישה, החל הגרי"צ לדבר אל ברנדוט בגרמנית צחה, כאשר התברר שגם ברנדוט שולט בשפה, וגם שאר המשתתפים התמצאו פחות או יותר בגרמנית – התנהלה השיחה בשפה זו.

אכן, תוצאות הפגישה היו שברנדוט השיג הפוגה ראשונה בערב חג השבועות תש"ח.

כעבור מספר חדשים נהרג ברנדוט על-ידי לוחמי ארגון הלח"י.

קנח.

במדרתף מלון באב"ד

בט"ו בשבט של שנת תש"ח הקימו אנשי פאג"י-ירושלים עיתון יומי בשם "היומן", שהיה העיתון היומי החרדי הראשון באה"ק, שהיה גדוש מאמרי הגות ואידיאולוגיה בקשר לבעיות הזמן ונקרא בשקיקה ע"י הציבור החרדי בירושלים.

עורך העיתון היה הרב אברהם מוקוטובסקי (כי טוב) ע"ה, והשתתפו בכתיבתו אנשי עט דגולים כמו הרה"ח אוריאל צימר ע"ה, וכן הגאון רבי שמואל קיבלביץ' ע"ה – שכיהן כר"מ בישיבת "עץ חיים", ובמקביל פרסם את מאמריו האידיאולוגיים המושחזים והנוקבים, תחת שם עט שלא חשף את זהותו.

העיתון הודפס בבית הדפוס "ספרא", ששכן בקומת המרתף של מלון באב"ד והיה בבעלותו של הרב מנחם פרוש ע"ה, שתמך באנשי פאג"י והעמיד לרשותם את בית הדפוס שלו.

באותה תקופה, כזכור, התגורר הגרי"צ דושינסקי זצ"ל במלון, ובעת הפגזות מצד הירדנים היה יורד להסתתר בחדר שהוקצה עבורו שם על ידי הר"מ פרוש ע"ה. כך יצא שהגרי"צ זצ"ל, שהיה נכנס ויוצא במקום, שימש עבור אנשי מערכת "היומן" ככתובת להתייעצות ושאלות שנגעו לעיתון, מלבד זאת שעצם נוכחותו במקום היוותה מקור רב השראה עבורם.

קנט.

סיפורי פאג"י

בשתי מערכות בחירות התמודדה רשימת מועמדים עצמאית לכנסת מטעם תנועת פאג"י, בשנת תש"ט ובשנת תשי"ב, ובשתיהן נכשלה.

הריצה העצמאית של פאג"י בבחירות לכנסת הראשונה, בשנת תש"ט, הייתה צעד מתריס גלוי נגד מנהיגותו הפוליטית של הרי"מ לוינ ע"ה, שהחליט לחבור לחזית הדתית המאוחדת, ואליו הצטרף גם הר"מ פרוש. על רקע זה נסגר העיתון "היומן" – הרי"מ לוינ הפעיל מערכת לחצים על שר הפנים יצחק גרינבוים שיאסור את הפצת העיתון, ובמקביל הר"מ פרוש הסיר מאנשי פאג"י את תמיכתו וסירב להמשיך להדפיס אותו.

לאחר סגירת "היומן", הקימו מנהיגי פאג"י עיתון יומי חדש בשם "הקול", שהופיע החל מל"ג בעומר תש"ט מדי יום במשך מספר שנים. על הצד הפיננסי היה אחראי הרב אברהם טרגר ע"ה, שדאג למימון ההדפסה וההפצה של העיתון (בתקופה מאוחרת היה עורכו הראשי של העיתון הרב שמעון מרדכי סליפוי ע"ה, שהגיע מלטביה). בין כותביו היינו הר"א צימר ע"ה, שהיה מרבה לדווח במאמריו על דברים שאמר כ"ק אדמו"ר זי"ע בהתוועדויות, ואני, שנתתי ביטוי והסברתי את דעותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בענייני השעה, כמו התמיכה בהקמת חזית דתית במתכונת 'בלוק טכני'.

בעקבות הכישלון החוזר של פאג"י להיבחר לכנסת, בשנת תשי"ב, התפרקה התנועה ומנהיגיה חדלו מעסקנות ציבורית ופוליטית.

בבחירות שנערכו בשנת תשי"א לעיריית ירושלים זכתה "פאג"י במקום אחד. תחלה כיהן בתפקיד הרה"ח ר' אברהם טרגר. לאחר מכן מסר את מקומו לרה"ח ר' חיים שטרן, שלבסוף מסר את תפקידו לאבי מורי זצ"ל.

אגב, שם משפחתו המקורי של הרה"ח ר' אברהם פרשן היה "פורשונובסקי", אלא שלאחר מכן הוא שינה אותו ל"פרשן".

ק.ס.

"כולם אנשים . . ואלה שמותם"

מצאתי לנכון בהזדמנות זו להעלות למזכרת את שמות ראשי וחברי תנועת פאג"י עד כמה שנותרו בזכרוני, התנועה האידיאליסטית שמצד אחד פעלה במישור הפוליטי וההסברתי לעמוד בעקביות על משמר הרעיון החרדי בטירתו, ומצד שני הקימה והפעילה מפעלי בניה ומפעלים תעשייתיים לסיפוק תעסוקה לפועלים חרדים. התנועה זכתה לאמונם ועידודם של גדולי ישראל ובראשם הגרי"ז דושינסקי זצ"ל. יש להניח שהעובדה ששר התורה הגאון האדיר מטשעבין זצ"ל טרח ובא לחגיגת הבר מצוה שלי קשורה לרצונו לעודד את התנועה שאבי זצ"ל היה מראשיה.

להלן הרשימה לפי סדר הא-ב. בראש ובראשונה יש למנות את הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל שהיה רבה של התנועה במשך למעלה מעשור.

באותה תקופה חיבר הרב וואזנר זצ"ל את "ספר הלקט", שקיבץ רבים ממפרשי הרמב"ם ותימצת אותם לפי סדר "משנה תורה". ספר הלקט נדפס בסוף ספר הרמב"ם שכרכים בודדים הספיקו לצאת ממנו עד שנפסק מפעל זה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כא).

הרה"ח ר' חנוך אבנר (ליכטנשטיין), הרה"ח ר' שלמה אייזנברג, אבי מורי הרה"ח ר' ברוך יהודה בלויא, הרה"ח ר' אברהם ברונא, הרה"ח ר' אליעזר גלברד, הרה"ח ר' פישל גלרנטר, הרה"ח ר' משה מרדכי דויטש, הרה"ח ר' ישראל דושינסקי (בן אחיו של הגרי"צ זצ"ל), הרה"ח ר' לייבל הרבסט, הרה"ח ר' ישראל וובר, הרה"ח ר' אלימלך וובר, הרה"ח ר' משה ויינברג, הרה"ח ר' אברהם טרגר (מנכ"ל התנועה, המוח הכלכלי והפיננסי מאחורי התנועה ומפעלי התעשייה והבניה), הרה"ח ר' חיים ירט, הרה"ח ר' ידידיה לוק, הרה"ח ר' שמואל לייזר (בן דודו של הרה"ק רבי יעקב לייזר מפשוורסק-אנטוורפן זצ"ל (נזכר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יד)), הרה"ח ר' מרדכי מונדשיין (מתלמידי הגאון מטשעבין זצ"ל), הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי (= כי טוב. האידיאלוג, הוגה הדעות והסופר הדגול, שהתווה את הקו האידיאלוגי של התנועה), הרה"ח ר' עמנואל מאק, הרה"ח ר' מרדכי סליפוי, הרה"ח ר' שמשון פישר, הרה"ח ר' אברהם פרשן (ראה עליו להלן אות קפ), הרה"ח ר' אריאל צימר, הרה"ח ר' מרדכי צלניק, הרה"ח ר' אריה לייב קאליש (בנו של הרה"ק מהופלה-אמשינוב חותנו של הרה"ח רי"י זלמנוב, מחשובי חסידי חב"ד), הגאון רבי שמואל קיבלביץ' (ר"מ בשיבת "עץ חיים", וגם אני זכיתי ללמוד אצלו בשנת תשי"ב. ראה לעיל אות קנח), הרה"ח רבי יעקב יהושע ראטה, הרה"ח ר' משה שטוקהמר (ראה עליו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג), הרה"ח ר' חיים שטרן, הרה"ח ר' שמחה בונים שטרן, הרה"ח ר' דוד שישא, הרה"ח ר' ישעיהו שנוור (אביו של הרה"ח רבי יעקב שי' שנוור).

גם הרה"ח ר' אברהם מייזליש ע"ה מכפר חב"ד נמנה בצעירותו על צעירי תנועת פאג"י.

קסא.

חב"ד ופאג"י

הרבי עודד רבות את פעילותם האידיאלוגית של אנשי פאג"י, דוגמא לכך ניתן לראות במכתבו של הרבי אל ר' אברהם מוקוטובסקי, עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (א, ט. יא).

לאחר התפרקות תנועת "פאג"י" הפכו באופן טבעי שלושה מראשי פאג"י לחסידים נאמנים לרבי, הלוא הם: הרה"ח ר' אברהם פרשן, הרה"ח ר' אוריאל צימר והרה"ח ר' חיים שטרן.

בנוסף, שישה מראשי "פאג"י" זכו שמצאצאיהם ימנו על חסידי חב"ד: אבי מורי. הרה"ח ר' ישראל וובר. הרה"ח ר' אלימלך וובר. הרה"ח ר' אריה לייב קליש. הרה"ח ר' אברהם מוקוטבסקי. הרה"ח ר' ישעיה שנוור.

קסב.

"קדוש ונודא הושיעה נא"...

בתקופת סוף מלחמת העולם השנייה, בעודי נער פחות מבן עשר, הגיעה קבוצת בחורים פליטי השואה מהונגריה ללמוד בישיבתו של הגרי"צ זצ"ל. אחד מאותם בחורים, שזכור לי במיוחד, היה הרה"ק רבי יחיאל מיכל מיכלוביץ זצ"ל, שמאחר יותר התפרסם כאדמו"ר מזלאטשוב וניהל את חצרו בנתניה, ובשנותיו האחרונות – במונסי.

אגב: מעבר להיכרות האישית שלי עם הרי"מ זצ"ל, אציין כי הוא נמנה עם חוג תלמידיו הקרובים של דודי, הרה"צ רבי יוסף בוקסבוים זצ"ל. עוד בהונגריה שלפני המלחמה, דודי קיבץ סביבו קבוצת נערים אותם הדרך בלימוד ובעבודת ה', והרי"מ זצ"ל היה מתלמידיו הקרובים ביותר, גם בזמן השהייה במחנות העבודה, עד הירצחו של דודי בידי הנאצים ימ"ש במחנה ההשמדה אושוויץ.

בבית הכנסת של הגרי"צ זצ"ל, עזרת הנשים הייתה באותה קומה של האולם המרכזי, ודלת הפרידה ביניהם. בדרך כלל הדלת הייתה סגורה, אך במהלך ההקפות בשמחת תורה, הנשים, ובראשן הרבנית אסתר דושינסקי ע"ה, רעייתו של הגרי"צ זצ"ל, היו פותחות את הדלת ומתגודדות בפתח, כדי לראות מקרוב ולחוות את השמחה והריקודים, ועקב הדוחק והצפיפות הן היו נדחקות פנימה אל עזרת הגברים.

בדרך כלל, כל המתפללים היו עסוקים בשירה ובריקודים ואיש לא הבחין בזליגה של הנשים אל פאתי האולם המרכזי. אך באחת השנים, הרי"מ זצ"ל, בעודו בחור בישיבה, שם לב לכך והחליט להביע את מחאתו. הוא התקרב למקום בראש מורכן ובעיניים מושפלות וצעק לנשים להיכנס בחזרה לעזרת הנשים.

הגרי"צ זצ"ל הבחין בהמולה ממקומו ב'מזרח', בקצה המרוחק של האולם, קרא לאבי מורי זצ"ל, שהיה המנחה הקבוע של ההקפות, כזכור, והורה לו לכבד את הרי"מ זצ"ל בהקפה "עם חזנות"...

בלית ברירה, עזב הרי"מ זצ"ל את משמרת המחאה, ניגש להוביל את ההקפה ומיד מיהר לחזור לירכתי בית הכנסת ולגעור שוב בנשים שתחזורנה לעזרת הנשים...

קסג.

שיעורי תניא של הרה"ק מקרעטשניף זצ"ל

בחור נוסף שלמד אז בישיבת דושינסקי היה הרה"ק רבי צבי רוזנבוים מקרעטשניף זצ"ל, שהנהיג את חצרו בקריית אתא ומאוחר יותר חזר לירושלים.

הר"צ זצ"ל היה אז בחור מבוגר, וסביבו התקבצה חבורה של בחורים שראו בו מורה דרך ומשפיע. בין השיעורים בישיבה, הוא היה לומד עם קבוצת הבחורים בנפרד בחוג סגור, בחדר השכור שלו בשכונת בתי אונגרין, ובין השאר היה לומד אתם שיעורים בתניא קדישא. יצוין כי גם שנים מאוחר יותר, כשכבר כיהן כאדמו"ר, היה מלמד בקביעות שיעורים בתניא, וכן נוהגים גם כיום בניו ממלאי מקומו שליט"א.

קסד.

"גם . . . בגיא צלמות . . . אתה עמדי"

מחנותי, הרה"ח ר' יהודה לייב זלמנוב ע"ה, סיפר את ששמע בעצמו מפיו של הרה"ק הר"צ זצ"ל, על הרקע לחיבור המיוחד שחש לספר התניא ולחסידות. על פי עדותו של הרה"ק הר"צ זצ"ל, בהיותו במחנה עבודה נאצי בהונגריה, אחד משכניו לצריף היה הרה"ח ר' מנחם מענדל רוזנמוטער הי"ד, שהיה מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש ולאחר מכן שימש כמשפיע בישיבת "תומכי תמימים" בלודז'. הרה"ק הר"צ זצ"ל התפעל מאד מכך שמדי ערב, עם סיום יום העבודה הקשה והמפרך והחזרה לשכיבה על הדרגשים בצריף, היה המשפיע משנן ללא

הרף פרקי תניא, הדבר כבש את ליבו והחדיר בו את החיות בלימוד תניא קדישא.

(על-פי "התמים" (נ. י.), י"א ניסן תשע"ז, עמ' 103)

קסה.

"משפט עבדו" או "משפט עמו"?

בהקשר זה יצוין כי אף שהר"צ זצ"ל דגל בגישה קנאית והיה מקורב לחוגי סאטמר, הייתה בו הערצה בלתי מסויגת לכ"ק אדמו"ר זי"ע. באופן קבוע הוא היה מאזין להקלטות מהתוועדויות של כ"ק אדמו"ר זי"ע ולומד את שיחותיו הק'.

הר"צ זצ"ל אף ביקר אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע, וחזר על 'ווארט' ששמע ממנו: הר"צ זצ"ל שאל את כ"ק אדמו"ר זי"ע: "מגיעים אליי 'קוויטלעך' עם בקשות לברכה ולתפילה, ועם זאת, יש לי גם נושאים אישיים ומשפחתיים שעליהם רוצה אני להתפלל ולבקש. את מה עליי להקדים?". השיב לו כ"ק אדמו"ר זי"ע שהדבר מפורש בפסוק (מלכים א, ה, נט): "לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל", ומכאן שעליו להקדים את "משפט עבדו" לפני "משפט עמו ישראל"...

קסז.

מחנך, גם עם יד שיבורה

הרה"ח רבי צבי גרינוולד ע"ה היה מבוגר ממני במספר שנים, אך הקשר בינינו היה קרוב מאד. ההיכרות שלנו מחזירה אותי כשבעים שנה לאחור, בהיותנו ילדים ונערים בירושלים. אבי הרה"ח ר' חיים יוסף שלמה היה תלמיד חכם גדול, והיה מלמד שלי התחלת גמרא בת"ת "ישיבת ציון".

הקירבה בינינו גברה כאשר שנינו התקרבונו חב"ד, כל אחד בדרכו שלו ובאופן שלו.

בתקופה מאוחרת יותר, הר"צ ע"ה שימש כמדריך בפנימייה לילדים פליטי שואה בירושלים שע"י ישיבת פרשבורג שהתקיימה בשיכון פאג"י, סנהדריה, סמוך לביתינו, והוא היה מסור אליהם בכל מאודו. הוא היה ירא

שמים אמתי, והחדיר בילדים, שחרב עליהם עולמם הגשמי והרוחני, חינוך יהודי שורשי. פעם, בליל שישי, הלכנו בדרכנו לחדר שבו היה מתאכסן הר"צ ע"ה, כדי ללמוד ולהתוועד יחד, כפי שנהגנו לעשות בדרך כלל בכל ליל שישי (יחד עם אחי הרה"ג הרה"ח ר' עמרם שי', הרה"ח ר' יהושע שי' יוזביץ, ועוד).

הר"צ ע"ה, שהיה גבוה וחסון ובעל כוח רב, הבחין בלוח מודעות חדש אותו הקימה העיריה על מנת להדביק עליו מודעות. המודעות היו בדרך כלל פרסומת לבתי קולנוע וכיוצא בזה. בלי לחשוב פעמיים התאמץ הר"צ בכל כחו ועקר את הלוח ממקומו כדי שתלמידיו לא ייחשפו למודעות האמורות.

ידו של הר"צ ע"ה נשברה כתוצאה מכך וגובסה למשך תקופה לא קצרה. אני זוכר כי מה שהטריד אותו באותה תקופה לא היו הכאבים ואי הנעימות האישיים שלו, אלא מגבלות התפקוד בפנימייה שנכפו עליו בעקבות הפציעה. זאת עדות אחת מני אלף על היותו איש חינוך, מחנך בכל מהותו ואישיותו.

קסז.

"עד הגל הזה"

לבקשת המשפחה ניסחתי את המצבה על קברו, וכך נכתב עליו:

המחנך הדגול שהעמיד תלמידים הרבה

וקירב נפשות רבות לתורה ולחסידות.

היה מקושר בלב ונפש לכ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש.

זכה שרבים מצאצאיו הם שלוחי קודש של הרבי.

קסח.

צרה באורחים

נאמר בגמרא (ברכות, יח, ב) כי "אשה - עינה צרה באורחים".

על פניו, נשאלת על כך שאלה פשוטה: במציאות המוחשית הידועה לכל, דווקא האשה היא המארחת, היא זו שיודעת לתת לכל אורח תחושה נעימה שהוא רצוי ומקובל בבית, ומדוע נאמר שעינה צרה באורחים?

שמעתי על כך שני הסברים:

ההסבר הראשון, אותו שמעתי לפני עשרות שנים מפי תלמיד חכם גדול בירושלים, אומר כי עינה של האשה "צרה", במובן של מצירה, מצמצמת וממקדת את מבטה להבחין היטב באישיותו של האורח. לאמור: אשה מסוגלת להכיר היטב את טיבם של האורחים הנכנסים לביתה, מפני שהיא ניחנה ביכולת אבחנה חדה ומדויקת כדברי חז"ל הידועים.

ההסבר השני, עליו היה חוזר לא פעם אבי מורי זצ"ל, אומר כי עינה של האשה עלולה להיות צרה באורחים דווקא בגלל סוג האירוח שלה. כאשר בעל הבית יושב בבית הכנסת ופוגש באורח, ללא מחשבה מיותרת הוא ניגש ומזמין אותו להיכנס הביתה. אך האשה, דווקא מפני היותה המארחת והאחראית על קבלת האורחים ומשום רצונה להכניס את האורחים ולכבד אותם בצורה נאותה, עשויה להצטער על הבאת האורחים ללא התראה מוקדמת מפני שהיא מעדיפה להתכונן כיאות לקבלת האורחים.

קסט.

שני הסדים

בהלל הגדול בתהלים (קלו, כא-כב) מופיע צמד הפסוקים: "ונתן ארצם לנחלה, כי לעולם חסדו; נחלה לישראל עבדו, כי לעולם חסדו". לכאורה, נכון היה לחבר אותם לפסוק אחד, לאמור: "ונתן ארצם לנחלה לישראל עבדו - כי לעולם חסדו", ולא לקטוע את הפסוק באמצע רצף המשפט. אלא שזה בא ללמדנו שאלו שני חסדים שונים זה מזה: עצם הנתינה והעברת השפע מצדו של הקדוש ברוך הוא כבר קובע ברכה לעצמו, "כי לעולם חסדו"; והקבלה של "ישראל עבדו" את החסד האלוקי היא כבר עניין לחסד נוסף.

קע. "זעשו לי מקדש"

מאז הוקם המניין החבד"י בשכונת פאג"י (בשבת פרשת לך לך תשכ"ג) ועד להקמת משכן הקבע לבית הכנסת התקיים המניין בדירה קטנה בעלת חדר אחד (ראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס).

דירה זו נקנתה על-ידי אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל יחד עם הגאון רבי משה הרש"ל זצ"ל על-מנת לקיים שם את ה"חדר" של שכונת פאג"י שייסדו לילדי השכונה. קניית הדירה עלתה להם 5000 לירות, ואני השתתפתי בקניית הדירה בסכום של 900 לירות כדי שבזכות זו נוכל להתפלל בדירה זו בשבתות ובימים טובים.

הסכום ששילמתי גוייס בצורה כזו: 500 לירות נתרמו על-ידי ארגון "כולל חב"ד" שנוהל אז על-ידי הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה, ואת ה-400 לירות הנוספות שילם בתשלומים הרה"ח ר' חיים שטרן, וחלק מהסכום החזרתי לו במשך הזמן מהכנסות בית-הכנסת.

עזרתו של הרה"ח ר' חיים שטרן היתה גם בעקבות דברי הרבי אליו ב"יחידות". כאשר הוא סיפר לרבי על פעולותיי בשכונת "פאג"י" הורה לו הרבי להיות לי לעזר.

קעא. "הביאני המלך חדריו"

בהזכירי את ה"חדר" של שכונת פאג"י מעניין לציין את דלהלן. את ה"חדר" הקימו, כאמור, אחי והגר"מ הרש"ל. הרה"ג ר' משה שי', בנו של אחי זצ"ל, למד בכתה הראשונה של ה"חדר".

איש אמונו של הרבי בארץ-הקודש, הרה"ח ר' אפרים וולף ע"ה, התגורר במשך כמה שנים בשכונת פאג"י (לפני שעבר להתגורר בלוד), וזכור לי כי בנו הרה"ח ר' אליקים שי' למד עם אחייני הנ"ל באותה כתה ב"חדר" האמור.

קעב. "עלה במחשבה"

הקמת המניין האמור תוכננה להיות מיד לאחר חזרתי מחצרות קדשנו בהם שהיתי בתשרי תשכ"ג. חזרתי לארץ-הקודש לפני שבת פרשת נח תשכ"ג, אולם הרה"ח ר' זעליג סלונים ע"ה ביקש ממני שאתוועד בשבת פרשת נח בבית הכנסת בשיכון חב"ד כדי למסור פרישת שלום מהרבי וקידוש מיוחד נערך לכבוד זה. זו הסיבה שבפועל הקמת המניין היתה רק בשבת שלאחר מכן, שבת פרשת לך לך תשכ"ג.

למעשה הרעיון של הקמת המניין עלה במחשבה כבר זמן רב לפני כן.

במכתב קדשו של הרבי אליי מכ"ז מרחשוון תשכ"ב כותב הרבי:

"ודאי יודיע ההמשך בעניני ישיבת-הערב, הת' שי'
שנסעו ללוד, בית-הכנסת חב"די בשיכון פאג"י וכו'. ות"ח
מראש".

קעג. "זיהי כנגן המינגן"

הפעם הראשונה בה הושר הפיוט "היום תאמצנו" בניגון ה"הקפות" של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, היתה בתשרי תשכ"ג.

החזן בבית הכנסת שב-770 היה אז הרה"ח ר' שמואל זלמנוב ע"ה, והוא היה זה שחיבר את מלות הפיוט למנגינה זו.

זכיתי להיות נוכח בעת התפלה וראיתי שבסיום התפלה פנה הרבי אל ר' שמואל זלמנוב ואמר לו: "יישר כח פאר דעם ניגון" = "יישר כח עבור הניגון"...

קעד.

”עושה שלום במדומיו”

הרה"ח ר' יהודה לייב חן ע"ה סיפר לי בהזדמנות כי אחד מסביו זכה לראות בהיותו ילד את כ"ק אדמו"ר הזקן בתפלת שמונה עשרה, ובסיום התפלה הבחין שאדמו"ר הזקן, בהקפידו לומר גם את מלות "עושה שלום" שבסיום תפלת העמידה מתוך הסידור, נטל את הסידור בידיו הק' בעודו פוסע את הפסיעות לאחריו ואמר מתוכו את התפלה.

מעניין לציין שגם כ"ק אדמו"ר זי"ע הקפיד לומר את התפלה האמורה, ככל התפלות, מתוך הסידור, אלא שהשאיר את הסידור על דוכן התפלה ועניו היו מרוכזות בסידור בעת אמירת "עושה שלום".

קעה.

”הנאהבים והנעימים בחייהם”

סבי רבי משה בלוי זצ"ל ראה את הרב בנגיס זצ"ל כמתאים לכהן בתפקיד ה"ראב"ד" בירושלים בשל גדלותו התורנית, אך לא כמתאים לתפקיד ה"גאב"ד". אך לאחר הסתלקותו של הגאב"ד הקודם מונה הרב בנגיס גם לתפקיד ה"גאב"ד".

הרב בנגיס זצ"ל נפטר בשנת תשי"ג, והביאו את מטתו לביתו בשכונת "בתי נייטין", שם התאסף ציבור גדול מאוד כדי ללוותו בדרכו האחרונה.

זכורני שבהיותי עומד באותו מעמד הבחנתי לפתע בגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל העומד לידי ומתייפח בבכי. מעולם לא ראיתי אדם המתייפח עד כדי כך...

כשחקרתי לאחר מכן על הקשר בין הגרא"ז לרב בנגיס זצ"ל נודע לי כי שנים לפני כן, בעת לימודו של הגרא"ז בישיבת וולוז'ין, היה הרב בנגיס מגדולי תלמידיו של הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל (שתקופה מסוימת לימד בישיבת וולוז'ין), ובתור בחור מבוגר בישיבה התבקש ללמוד עם הגרא"ז שהיה אז תלמיד צעיר (מה שקרוי כיום ה"חונך" שלו).

קעז.

פדפראזות לחכמה...

שמעתי מהרה"ח ר' חזקיהו לובנברג (ראה גם ב"שביבים" שב"לקט זפרט" ב, פח) שהמלים "אברהם, יצחק, יעקב, רחל", ארבע רגלי המרכבה העליונה הנרמזים בראשי התיבות של חודש אייר, בגימטריא "וספרתם לכם", והדברים עולים בקנה אחד עם דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע שהייחודיות של חודש אייר היא שבכל יום מימי החודש ישנה מצווה של ספירת העומר.

עוד שמעתי ממנו, כי המלים "לא תשנא את אחיך" עולים בגימטריא כמנין המלים שבפסוק "ויחן שם ישראל נגד ההר", והקשר מובן.

קעז.

המקווה באלקנה

לפני מספר שנים בנו מקווה ביישוב אלקנה. מספר תושבים ביישוב, חסידי חב"ד, רצו שהמקווה יבנה כפי תקנתו המהודרת של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, באופן של "בור על גבי בור", אולם רב היישוב (הנמנה על המחנה הדתי-לאומי) התנגד לכך.

כאשר פנו אליי לעזרה בנידון שיגרתי את השאלה אל הגאון המקובל רבי מרדכי אליהו זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט זפרט" ב, נו), והוא, בתגובה, כתב אליי מכתב בו הוא מביע את דעתו כי במקווה של "בור על גבי בור" אין כל פקפוק והוא מהודר לפי כל הדעות.

באמצעות מכתב זה עתרו התושבים לבג"צ בנידון.

הכרעת בג"צ נכתבה על-ידי השופט מר אליקים רובינשטיין ותוכנה היה שלמרות מכתבו של הגר"מ אליהו יש להתחשב אך ורק בדעתו של רב היישוב, שהוא "מרא דאתרא", כיון שהמועצה הדתית שם הצטיידה במכתב של הגר"מ אליהו שצריך לשמוע בקולו של "מרא דאתרא".

קעה.

משפחת בוקסבוים

כבר סופר לעיל (אות נג) כי סבי, הרה"ח רבי יעקב מאיר הלוי בוקסבוים הי"ד, היה תלמיד-חכם וסופר סת"ם, וגדולי החסידים היו מזמינים אצלו את פרשיות התפילין והמזוזות.

אשתו-סבתי, מרת שרה רייזל הי"ד, היתה בתו של הרה"ח ר' יהודה לייב דייטש זצ"ל מסרוטפקוב, חסידו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל ושל בנו הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זצ"ל.

רבי יהודה לייב זצ"ל עלה ארצה בשנת תרס"ו והשתקע בירושלים עם כל משפחתו, מלבד בתו סבתי מרת שרה רייזל ובעלה הרה"ח רבי יעקב מאיר בוקסבוים שנשארו בחו"ל בשל היותם מטופלים בילדים קטנים.

ילדיהם של מרת שרה רייזל ובעלה הרה"ח רבי יעקב מאיר היו:

הרה"צ רבי יוסף הלוי הי"ד, שהיה אדמו"ר בעיר מיכאלובצה, ועמד בראש ישיבה שמנתה עשרות תלמידים הי"ד.

הרה"ג הרה"ח רבי משה הלוי הי"ד, שעמד גם הוא בראש ישיבה והעמיד תלמידים רבים הי"ד.

מרת רייצא הי"ד, מרת אסתר הי"ד, מרת חנה הי"ד – נישאו כולן לתלמידי חכמים ויראי שמים והקימו משפחות עניפות, ועל כולן עלה הכורת רח"ל.

מרת חוה הי"ד – לא נישאה, שרדה את השואה ונפטרה במחנות העקורים.

השריד היחיד למשפחה היתה הבת הבכורה, אמי מורתי, מרת רחל טעמרל ע"ה, שנותרה בחיים בשל עלייתה ארצה בשנת תרצ"ד כדי להינשא לאבי מורי רבי ברוך יהודה בלוי זצ"ל.

קעט.

עיניים "דוחפות"

בעת אמירת "יזכור" נהוג כי אלה שהוריהם בחיים יוצאים מבית הכנסת. בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע רבים הם המשתוקקים לצפות בזיו פניו הק' והנהגותיו הק' בעת התפלה, ביניהם גם רבים שהוריהם בחיים. בנוסף, בשל הקהל הרב שגדש את האולם היתה היציאה איטית וארכה משך זמן.

פעם, בהיותי בצילא דמהימנותא בעת תפלת "יזכור", הסב הרה"ח ר' ישראל סוסובר ע"ה (שהיה, אגב, מבוגרי ישיבת הערב שלנו שהתקרבו לחב"ד) את תשומת לבי אל מבטו המאויים של הרבי בעודו מביט על היוצאים עד שיצא האחרון שבהם מן האולם כדי שלא יישאר באולם אפילו אחד שאינו שייך להזכרת נשמות. זכורני שהרי"מ התבטא בפניי אז: "ראה כיצד הרבי דוחף בעיניו הק' את היוצאים החוצה...".

קפ.

"אלה תולדות אברהם"

הרה"ח ר' אברהם פרשן (פרושונבסקי), היה מראשי תנועת "פאג"י" בירושלים ובשנים מאוחרות יותר היה מחשובי חסידי חב"ד בטורונטו.

הוא נולד בלודז' שבפולניה לאביו הרה"ח ר' דוד ע"ה, שהיה מחשובי חסידי סוכטשוב, חסידו של הרה"ק בעל ה"אגלי טל" וה"אבני נזר" זצ"ל.

את הרה"ח ר' אברהם פרשן הכרתי משנות ילדותי, בהיותו מראשי פאג"י יחד עם אבי מורי זצ"ל. ההיכרות התחזקה במיוחד לאחר שר' אברהם עבר להתגורר בשכונת סנהדריה ליד שיכון פאג"י ואז אף התפללנו יחד באותו "בית כנסת". ר' אברהם רחש לי חיבה מיוחדת. חיבה שגדלה והתבטאה גם שנים לאחר מכן כאשר שנינו התקרבו אל הרבי, כל אחד בדרכו שלו.

ר' אברהם פעל רבות להנצחת חסידות סוכטשוב ואף הדפיס בתרומתו את ספרי אדמו"ר זצ"ל, שבנוסף על צדקותם היו מפורסמים גם כגדולים בתורה.

בהיותו באה"ק היה ר' אברהם מקורב לרבים מגדולי האדמורי"ם, ובמיוחד אל הרה"ק רבי משה מרדכי מללוב זצ"ל, אשר בא עמו אחר כך בקשרי שידוכין, כאשר בתו של ר' אברהם נישאה לבנו של הרה"ק מללוב זצ"ל, הרה"ח ר' דוד צבי בידרמן ע"ה (בנם הוא הרה"ג הרה"ח רבי יעקב יצחק בידרמן שי, שליחו הראשי של הרבי בווינה, אוסטריה).

כאשר נסעתי לראשונה אל הרבי, לקראת תשרי תשכ"ג, נודע על כך לר' אברהם שהתגורר אז בטורונטו. הוא הגיע במיוחד מטורונטו לאותה תפלת מנחה ראשונה בה הייתי אצל הרבי כדי לראותי ולקבל את פני! ...

כבר סופר על הבניין המפואר שתרם ר' אברהם לבית הכנסת חב"ד בשכונת פאג"י, אותו ניהלתי ברוחניות ובגשמיות במשך 30 שנה. במבנה זה שכן גם גן ילדים. את הבניין שנבנה, כפי שכבר סופר, על קרקע שלו הפקיד ר' אברהם בידיי לשימוש לצרכי תפלה תורה וחינוך חבד"י והפצת המעיינות, והוא נקרא בשם "בית חנה" על שם אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

קפא.

אלפית השניה...

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט זפרט" א, לג. ב, עב) על חלק מהתיקונים המאלפים שתיקן הרבי ביומן תשרי תשכ"ג שכתבתי. להלן אספר על הגהה נוספת:

ביומן המקורי נכתב משפט שתוכנו הוא שניכר על הרבי שהוא מנצל ללימוד ושינון דברי תורה כל אלפית השניה. הרבי בהגהתו מחק את המלה "אלפית" ואת האות ה' שבתחלת המלה "השניה", כך שביומן המתוקן נכתב: הרבי מנצל כל שניה.

לאמור: בזמן של שניה אנו אכן יכולים להבחין, אולם זמן של "אלפית השניה" הוא זמן שעין רגילה אינה מבחינה בו. כתוב את שראית ולא את שאינך יכול לראות! ...

למפרע נמצא שגם הרבי הסכים לכך שאצלו היתה כל שניה מנוצלת...

*

יצויין כי תיקונים נוספים נדפסו ב"תשורה", לאופר, ט"ו תמוז תשע"ב.

קפב.

"יסוד שבמלכות" בגימטריא משיח

גימטריא נוספת ששמעתי מר' חזקיה לובנברג:

"יסוד שבמלכות" (שנודע ליודעי ח"ן שענינו הוא יהוד קוב"ה ושכינתיה) בגימטריא משיח במילוי: "מ"ם, שי"ן, יו"ד, חי"ת".

קפג.

"בנים אתם לה' אלוקיכם"

את הסיפור הבא שמעתי ממקור מוסמך:

יהודי בעל-תשובה נכנס פעם ל"יחידות" אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע וסיפר לרבי בקורת רוח רבה על הילד השני שנולד לו ולאשתו בטרה, לאחר שחזרו בתשובה. הוא סיפר כי פעמים רבות הוא מנשק מרוב התרגשות את הילד שנולד בטרה.

פני קדשו של הרבי הרצינו למשמע הדברים, ולאחר מכן פנה הרבי אל היהודי ואמר לו: אני מבקש ממך שמעתה, בכל פעם שהנך מעניק נשיקה לילד השני – הענק נשיקה גם לילד הראשון.

ניתן, אולי, להסתכל על הדברים משתי נקודות מבט: האחת – מצוות "אהבת ישראל" נאמרה גם על יהודי שחטא בעצמו, קל וחומר במקרה זה שאופן לידתו של הילד הראשון אינו תלוי כלל בבחירתו. השניה – מבחינה פסיכולוגית חינוכית: ההתנהגות האמורה של האב עלולה לגרום לכך שהילד הראשון ייפגע ואף ייצא לתרבות רעה.

קפד.

"יציאת צדיק עושה רושם..."

בשנת תשי"ד התקיימה חתונת בתו של הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה עם הרה"ח ר' דוד צבי ע"ה, בנו של הרה"ק רבי משה מרדכי בידרמן מלוב זצ"ל (כמסופר לעיל אות קפ). ב"שבת שבע ברכות" ערך אבי החתן, הרה"ק

מללוב זצ"ל, את ה"טיש" בביתו של אבי הכלה, הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה, בשכונת סנהדריה.

במוצאי השבת הגיע הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זצ"ל, בלוויית ציבור מלווים לא גדול, כדי לאחל "מזל טוב". המלווים האמורים יצרו צפיפות מלאכותית (שכן הציבור לא היה גדול, כאמור) וכתוצאה מכך נשברו שמשות, כסאות ושולחנות.

כאשר עזבו אלה את הבית אמר הרה"ח ר' דוד ע"ה, אביו של ר' אברהם, שהיה מזקני חסידי סוכטשוב: הנני מכיר אותם עוד מפולין, הם יצרו ככוננה צפיפות מלאכותית כדי להשאיר מזכרת מביקורם כאן... הסיסמא שלהם היא: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

קפה.

"המכיר את מקומו"

שמעתי מהרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זצ"ל:

נאמר בתורה (במדבר לא, לג) "אנשי הצבא בזזו איש לו". נשאלת השאלה: וכי באה התורה לספר בגנותן של ישראל?

והביאור:

מעלה גדולה היא באנשים שלא מחקים אנשים הנמצאים בדרגות גבוהות מהם בעבודת ה'. כל יהודי צריך לעבודת את ה' בדרגתו הוא ולא לחקות אחרים הנמצאים בדרגות אחרות.

קפו.

"שלוש פעמים . . יראה"

אבי מורי זצ"ל סיפר לי כי אביו - סבי רבי משה בלוי זצ"ל זכה להפגש שלוש פעמים עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ולשוחח עמו, וכל אחת מפגישות אלה ארכה זמן ממושך, למעלה משעה.

פגישה אחת נערכה בשנת תרפ"ט בעת ביקורו המפורסם של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בארץ הקודש (ראה "שביבי"ם" שב"לקט זפרט" א, לט), על שתי הפגישות הנוספות שהתקיימו בוורשה ובריגה לא נמסרו לי פרטים.

קפז.

"במה יזכה נער"

את הסיפור הבא סיפר כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א בציינו ששמע אותו מיהודי הנאמן עליו ואימת אותו אצל כל בעלי המעשה:

בני זוג היו נשואים אחת עשרה שנים ולא זכו להתברך בפרי בטן. לאחר שהתייעצו עם רבם החליטו שעליהם להתגרש רח"ל ואולי יושעו בנישואים אחרים.

באחד הלילות לפני מסירת הגט התעוררה האשה והעירה את בעלה בספרה לו שחלמה כי הרבי מליובאוויטש אומר לה: אל תתגרשו ח"ו, תעשו מה שאומר לכם ותזכו לפרי בטן בעז"ה. בשנת תשמ"ט בעלך דיבר נגדי ונגד כל הקהילה שלנו, ולכן הוא צריך לנסוע אל הציון שלי ולבקש שליחה ואז יולד לכם ילד.

תגובתו הראשונית של הבעל היתה שתמשיך לישון כיון ש"דברי חלומות אינם מעלין ולא מורידין" ואין להתייחס לחלום זה ברצינות, וחזר בעצמו לישון.

כעבור זמן קצר העיר הבעל את אשתו וסיפר לה שגם הוא חלם חלום זהה.

האשה שאלה את בעלה אם אכן דיבר נגד הרבי והתברר שבשנת תשמ"ט הוא למד בישיבת פוניבז' ובאמת הוא דיבר נגד הרבי. בשמעה זאת התעקשה האשה שהבעל יעשה כדברי הרבי בחלום.

הענין הגיע להכרעת ראש הישיבה של הבעל, שפסק שכיון שאין מוצא אחר "למיחש מבעי" ויש לנסות לבצע את ההוראה.

הבעל נסע לציון של הרבי וביקש מחילה בפני עשרה אנשים, וחזר לביתו.

כעבור תשעה חדשים נולדו לזוג תאומים ובכל יום הולדת של התאומים נוסעת המשפחה לציון הרבי להודות לה.

נספחים

א. מכתבו של הרה"ח ר' שלמה שמואל פליישמן שי' לרגל מלאות לי 70 לאויט"א.

ב"ה טז אייר התשס"ז

למורי רבי אלופי ומיודעי הרה"ג הרה"ח טוביה שיחי' בלוי

ביום מלאת לך 70 שנה לאויוש"ט, צפות ועולות בזיכרוני כברת הדרך שאחות בידי, והצעדת אותי לכיוון הדרך הישרה והאמיתית, לכיוון עץ החיים, שהושקה וגדל ע"י רבוה"ק נ"ע ורבנו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. עשית זאת בכל להט נשמתך ובמסירות וסבלנות אין קץ יומם ולילה, ימי חול ושבתות,

משחר נעורי בישיבת ערב בבית פרשן בערב, והמניין המיוחד בבוקר עם המ"מ = מצוין כפול, שהיה שווה 20 גרוש, והצבירה לפרסים וספרים רבי ערך השמורים אצלי עד היום, הטיולים ברחבי הארץ באווירה חסידית ומיוחדת, הצעדות בלפידים ברחבי רחובות ירושלים, ההתוועדויות המחתרתיות בשבתות בסעודה שלישית במלון פישר. הכינוסים של כל ילדי ישיבות ערב בירושלים.

על השהיה בדירתך "הגדולה" יומם ולילה חול ושבט ובחצר הסמוכה מימין ומשמאל, וגם כשאוריאל צימר ז"ל ואשתו שהו בביתך, ואנו כילדים לא הרגשנו שאולי אנו למעמסה, וכך נתת לנו להרגיש חשופים ורצויים, ושם אז סיפרת לנו על סיפור חיידך והתקרבותך לרבי נ"ע והראת לנו את האג"ק שקיבלת.

על הגעגועים והציפיה לשובך לישיבת ערב בזמן היעדרותך הארוכה.

על ההכנות לבר מצווה שלי, לימוד ההפטרה שעדיין אני זוכרה היטב. הדרשה בעניין ברכת שהחיינו בתפילין וטלית חדשים שהיה בה מחידושי מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל, כי ר' ישראל משה בא לבר מצוה.

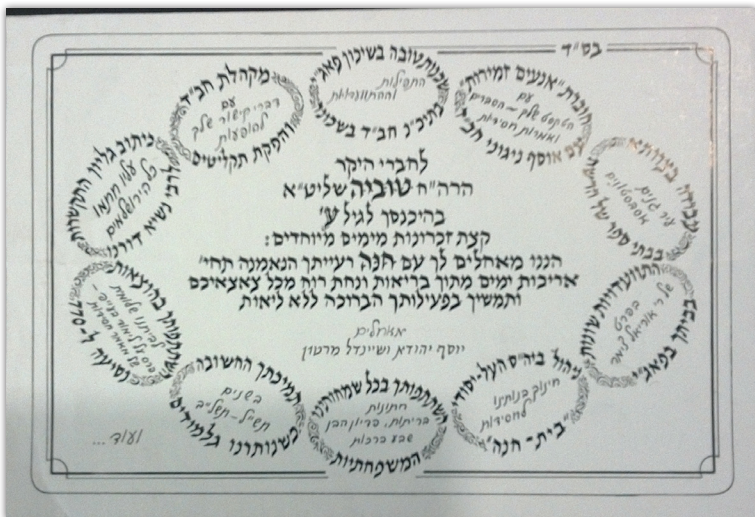
(המחברת בכתב ידך נאבד מאז)

על קיום המנהג להניח תפילין חודשיים לפני הבר מצוה בתפילין שלך,

על ההכנה למעבר לתומכי תמימים לאחר הבר מצווה, הנסיעה המחתרתית עם אחיך יוסל שיח' להבחן בלוד אצל ר' אליעזר הורוויץ ז"ל. על ההתכתבות מתורת לוד, החיזוקים והעידוד על אף הקשיים שם, וכן גם העידוד וההדרכה לאחר נישואי בדרכי ההוראה ובפרט בבית חנה. על הפירות ופירי פירות מפעולותיך אין צורך להאריך משפחות שלימות ששייכות ליליבאוויטש. משפחתי וכל יוצאי חלצי, משפחת אחי מנחם שיחי' משפ' אחותי מש' ברגמן. ביקור כל משפחתי והורי אצל הרבי נ"ע לימוד אחיותי בבית חנה ובית רבקה כפר חב"ד ועוד הקרן הקיימת ללהבא. על כל אלה- יישר כח וברכת רבינו תבורך לאורך ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות עם כל יוצאי חלציך. תלמידך ותלמידותיך, ותאריך ימים על ממלכתך, ובקרוב תצביע למשיח צדקינו ועליו ועל כל מושפעך ותאמר בשמחה "ראה גידולים שגידלת"

בהוקרה רבה ועמוקה אוהבך תמיד
שלמה שמואל פליישמן

ב. מכתבו של ידידי הרה"ח ר' יוסף מרטון ע"ה לרגל מלאות לי 70 לאויט"א.

לזכות

הרה"ג הרה"ח ר' טוביה וזוגתו מרת חנה פרומט שיחיו בלוי

*

נדפס עלידי צאצאיהם:

הרה"ח ר' יעקב מאיר וזוגתו מרת דבורה לאה שיחיו בלוי

ובנם הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת מלכה שיחיו

ילדיהם מנחם מענדל, מושקא, לוי, רבקה, שטערנא שרה, רחל, ישראל אריה לייב שיחיו

ובנם הרה"ח ר' ברוך וזוגתו מרת בת שבע שיחיו

בנם מנחם מענדל שיחי'

ובנם הרה"ח ר' אפרים פישל זאב וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

ילדיהם מנחם מענדל, גולדא, שטערנא שרה, יחיאל מיכל יהודה לייב שיחיו

ובנם הרה"ח ר' שניאור זלמן וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

בתם רבקה תחי'

ובנם הרה"ח ר' חיים אורי וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

ובניהם ובתם: רחל טעמרל, מנחם מענדל, ישראל שיחיו

הרה"ח ר' אהרן וזוגתו מרת רייזל שושנה שיחיו הלפרין

ובנם הרה"ח ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת דבורה לאה שיחיו

בנותיהם חיה מושקא, פייגא רבקה, שטערנא שרה, דינה פעשא, שיינא, אסתר הדסה תחי'

ובתם מרת נחמה דינה ובעלה הרה"ח ר' יוסף יצחק שיחיו שוורץ

ילדיהם מנחם מענדל, לוי, משה, חיה מושקא, רבקה, דבורה לאה, גרשון זאב, שניאור זלמן

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' לוי יצחק וזוגתו מרת מיכל שיחיו

בתם חיה מושקא תחי'

ובניהם: שמואל חיים, משה צבי, שניאור זלמן שיחיו

הרה"ח ר' אליהו וזוגתו מרת שיינא צפורה שיחיו וילהלם

ובתם מרת אסתר ובעלה הרה"ח ר' לוי יצחק שיחיו גופין

ילדיהם מענדל, יוסף משה, חיה מושקא, שרה רלקא, סטערנא, ישראל אריה ליב, דבורה לאה

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' חיים דוד וזוגתו מרת אסתר לאה שיחיו

ילדיהם אברהם יצחק, חיה מושקא, רבקה, שטערנא, מנחם מענדל, שירה רישא, שניאור זלמן

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' אורי וזוגתו מרת מרים שיחיו

בנותיהם חיה מושקא, רבקה, אסתר מלכה דינה תחי'

ובנם הרה"ח ר' לוי יצחק וזוגתו מרת גולדא בוניא שיחיו

ילדיהם שרה רבקה, חיה מושקא, דבורה לאה, מנחם מענדל שיחיו
ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' בעריש שיחיו רוזנברג
ילדיהם רבקה, מנחם מענדל, דבורה לאה, שטערנא שרה, שלום שיחיו
ובתם מרת שרה רבקה ובעלה הרה"ח ר' יונה שיחיו הר צבי
ילדיהם מושקא, סטערנא, אסתר, מענדל שיחיו
ובתם מרת נחמה ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל הלוי שיחיו פלדמן
בתם נעמי תחי'
ובתם מרת תמר טעמערל ובעלה הרה"ח ר' שלום דובער שיחיו גליצנשטיין
בנם הרך הנולד שיחי'
ובנם מנחם בן ציון שיחי'

הרה"ח ר' **פרץ אוריאל** וזוגתו מרת **רבקה** שיחיו **בלוי**
ובנם הרה"ח ר' שלום דובער וזוגתו מרת סימה שיחיו
ילדיהם חיה, פראדל, משה, מנחם מענדל, יוסף שיחיו
ובנם הרה"ח ר' ברוך יהודה לייב וזוגתו מרת דינה לאה שיחיו
ילדיהם שניאור זלמן, דב בעריש, שרה רלקה, ישראל, אסתר שיחיו
ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' יהושע דוד הכהן שיחיו כהן
ילדיהם שמחה פראדל, שטערנא שרה, שיינא, רפאל נחום, מנחם מענדל שיחיו
ובנם הרה"ח ר' ישראל רפאל וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
ילדיהם מנחם מענדל, אסתר שיחיו
ובנם החתן הת' מנחם מענדל שי' והכלה מרת דבורה לאה תחי'
ובתם מרת חדוה פראדל ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל שיחיו פינסקי
ובניהם ובנותיהם: רחל טמרל, חיים אורי, ישעיהו, הדסה אסתר שיחיו

הרה"ח ר' **מרדכי מנשה** וזוגתו מרת **לאה** שיחיו **לאופר**
ובתם מרת מושקא ובעלה הרה"ח ר' לוי יצחק שיחיו שפרינגר
בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה ליב שיחיו
ובנם הרה"ח ר' משה לוי יצחק וזוגתו מרת רבקה שיחיו
בנותיהם חיה מושקא, שטערנא שרה, רחל ציפורה פייגא תחי'
ובנם הרה"ח ר' ישראל אריה לייב וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
ילדיהם סטערנא, שיינא, מנחם מענדל שיחיו
ובתם מרת שטערנא שרה ובעלה הרה"ח ר' לוי שיחיו בוטמן
בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה לייב שיחיו
ובתם הכלה מרת רחל תחי' וב"ג החתן הת' ישראל שי' חזן
ובניהם: מנחם מענדל, שלום דובער, שניאור זלמן שיחיו

